PEREIRA GOMES

ESTEIROS

EDITURA TINERETULUI

PEREIRA GOMES

ESTEIROS

ROMAN

1956

EDITURA TINERETULUI

Traducere de OVIDIU DRIMBA
Coperta de P. NAZARIE

Pereira Gomes

ESTEIROS

LISBOA — 1946

Am scris această carte pentru fiii oamenilor care n-au avut copilărie...

DIN PARTEA EDITURII

Literatura contemporană a Portugaliei se poate mîndri cu scriitori progresişti care şi-au cîştigat de mult aprecierea cititorilor din numeroase ţări, unde operele lor au fost traduse şi publicate. Romancierul Jose Fereira de Castro, participant activ în lupta pentru pace, Alves Redol, autorul romanului *Fanga*, şi Pereira Gomes, activist comunist de frunte şi scriitor, s-au impus prin realismul operelor lor, prin vehementul act de acuzare ce-l constituie cărţile lor împotriva nedreptăţii sociale şi a opresiunii.

Joachim Pereira Gomes, autorul romanului *Esteiros*, a fost un scriitor talentat, publicist activ şi un luptător social înflăcărat. Fiind unul dintre conducătorii mişcării ilegale antifasciste şi membru în Comitetul Central al Partidului Comunist Portughez, Gomes a stat astfel în fruntea năzuinţelor spre libertate ale poporului.

Provenit din rîndul ţărănimii portugheze, devine un adînc cunoscător al racilelor societăţii capitaliste, suferind el însuşi apăsătorul jug al exploatării. Este silit să-şi caute de lucru într-o uzină din Alhandra, profesiunea sa de agronom nefiind solicitată. Aici are prilejul să cunoască îndeaproape proletariatul îndîrjit împotriva patronilor, şi ia contact cu mişcarea ilegală a Partidului Comunist.

In mai 1944 Pereira Gomes se află în fruntea grevei din provincia Alhandra, grevă la care au luat parte peste 40.000 de oameni. De astă dată greva se dezlănţuise nu numai împotriva mizeriei, ci şi împotriva politicii externe a guvernului, împotriva pactizării cu Germania hitleristă.

Represiunile guvernului au fost sîngeroase, iar Pereira Gomes a fost pus în afara legii şi urmărit de agenţii lui Salazar. In următorii 6 ani, scriitorul, hărţuit de autorităţi, e silit să se ascundă mereu, luînd diferite nume conspirative ca Vaz, Silva

sau Serrano. Munca sa în ilegalitate a fost la fel de dîrză, dusă cu acelaşi devotament pentru poporul său oprimat, cu aceeaşi ură nestinsă împotriva fiorosului regim fascist.

Pereira Gomes a murit la 40 de ani, în 1949, „în noaptea clandestinităţii", cum spunea Aragon. Pînă în ultima clipă scriitorul a stat la postul său, însufleţind masele la luptă şi rezistenţă, dînd prin însăşi viaţa sa un exemplu măreţ de muncă şi luptă, în slujba celui mai frumos ideal — libertatea.

Şi poporul l-a iubit şi a fost alături de el. Fără a ţine seama de teroarea agenţilor guvernului fascist, locuitorii satului Jestaso i-au adus ultimul omagiu, transformînd înmormîntarea scriitorului într-o adevărată demonstraţie politică.

*

* *

Inspirîndu-se din viaţa muncitorilor, Pereira Gomes a scris o culegere de povestiri, romanul *Esteiros* şi romanul *Engrenacem* (Angrenajul), lăsat în manuscris, în care zugrăveşte istoria transformării ţăranilor în muncitori şi apoi în şomeri. Cu puţin înainte de moarte, Gomes a început romanul *Companeiros* (Tovarăşii) inspirat din viaţa ilegală a revoluţionarilor portughezi, roman pe care n-a apucat să-l termine.

Cea mai de seamă operă a sa rămîne însă romanul *Esteiros* care a cunoscut trei ediţii în limba portugheză şi a fost tradusă în multe alte ţări. Prin tema sa *Esteiros* este un aspru şi necruţător rechizitor la adresa societăţii în mijlocul căreia a trăit scriitorul. In această carte Gomes zugrăveşte cu mare măiestrie şi puternică forţă realistă exploatarea nemiloasă a copiilor în societatea capitalistă.

Datorită importanţei politico-sociale a acestei opere, precum şi a deosebitei ei valori artistice, Pereira Gomes şi-a dobîndit un loc de cinste printre scriitorii progresişti, din vremurile noastre.

ESTEIROS

Canaluri mărunte ce dau în fluviul Tajo, ca degetele răşchirate ale unei mîini. Degetele mîinilor hrăpăreţe ale ţiglăriilor, ce fură nămolul apelor şi vlaga copiilor. Mîini de noroi pe care numai fluviul le mîngîie.

TOAMNĂ

I

Ţiglăriile îşi închiseră porţile. O dată cu toamna care bătea la uşă, primele ploi încreţeau faţa noroiului negru din Esteiros, în timp ce vîntul aspru pătrundea tăios prin zdrenţele copiilor ; apele tremurau şi ele ca şi trupurile. Tristeţea grea trecea şi peste cuptoare şi maşini, asemenea unei vijelii ce opreşte fumul coşurilor să se înalţe drept în văzduh. O muncă aşa ca asta de aici avea nevoie de vînt, fără îndoială ; dar şi de soare. De vînt ca să usuce, de soare ca să „calcineze" — cum ziceau meşterii. Dar soarele era prea slab ; nu calcina nici cărămizile, nici pielea băieţilor. In adevăr, din pricină că cererile scădeau mereu, patronii nu-şi mai riscau banii ca să umple cuptoarele. An prost... In fiecare an ziceau la fel. De cînd se folosea ţigla franţuzească şi zidăria cu ciment, treburile mergeau din ce în ce mai rău.

— O industrie care n-aduce mai nimic, domnule Castro, se plîngea Zé Vicente, cînd venea să-şi plătească chiria pentru teren.

O industrie care n-aducea mai nimic. Adevărat. Băieţii umblau zdrenţăroşi, iar săpătorii veneau de la mare depărtare — şapte ceasuri cu trenul — nădăjduind să capete o plată mai ca lumea. De aceea, acum, ziua de şapte septembrie trecea nebăgată în seamă, fără nici o bucurie. Pe vremuri era zi de sărbătoare. Erai plătit, plăteai la rîndu-ţi datoriile făcute în ultimele trei luni şi se aranja şi o mică serbare de rămas bun. Copiii îşi cheltuiau şi bruma de vlagă ce le mai

rămăsese, împodobind cît mai frumos ţiglăria; cu cîteva cutii goale de conserve şi nişte huruitori închegau numaidecît o orchestră şi defilau cu toţii în alai. Şi, în timp ce trestia verde, culeasă de prin Esteiros, se legăna în vînt pe vîrfurile cuptoarelor, firele de lumină ale rachetelor îşi luau zborul spre cer.

Patronii şi meşterii ştiau că toate neînţelegerile vor fi date uitării, şi chipurile le erau luminate de un zîmbet; tineretul şi săpătorii cîntau plini de nădejde, năzuind către o viaţă mai bună.

Frumoase vremuri trecute! E adevărat că şi acum meşterii îndemnau ca şi pe-atunci: „Haideţi, băieţi! Daţi-i bătaie, e ultima încărcătură!" Dar paşii păstrau aceeaşi cadenţă, căci lucrătorii ştiau că odihna aceasta o vor plăti cu şapte luni de mizerie.

Acum, curţile fabricilor erau goale. Afară doar de Ţiglăria Mare, unde meşterul îi puse pe băieţi să adune grămadă cîteva zeci de cărămizi, din cauza vremii proaste. Şi în curînd, vor fi aşezate şi astea în şoproanele bine acoperite cu ţiglă, şi de două ori mai încăpătoare decît casa unui tînăr lucrător de la ţiglării.

Acolo, în şoproanele acelea, se păstra sudoarea muncii celor care trudiseră o vară-ntreagă. Vînt şi soare; trudă şi sudoare — iată ce cereau ţiglăriile.

*

*   *

În ultima sîmbătă, băieţii de la Ţiglăria Mare încasară plata. Ce mai bucurie pe capul lor! Monezile nu le acopereau bine nici fundul buzunarelor; dar creierul lor de copii croia mii de planuri. A doua zi se deschidea bîlciul; vor fi improvizate alergări de tauri pe străzi, şi *corridas* în toată legea, şi circuri, şi căluşei. Hărmălaia băieţilor, în timp ce se făcea plata, îl scotea din pepeni pe meşter.

— Dacă nu tăceţi din gură, acu' pun mîna pe unul din voi şi-l jupoi de viu!

Tăcere. Cei din faţă şovăiră, cuprinşi de frică. Dar Gineto[1], care era în ultimele rînduri, strigă :

— Mai bine ne-ar omorî.

— Nici un chilipir, micuţule! Doar ciolanele-s de noi... răspunse repede Sagui[2], arătîndu-şi corpul sfrijit.

— Tăceţi din gură, că de nu, vă las şi plec!

Tăcură. Dacă nu erau plătiţi, pierdeau bîlciul. Iar pentru băieţii de la ţiglării adevărata sărbătoare de rămas bun era bîlciul. Cinci zile de petrecere, după o vară întreagă de trudă şi înaintea unei ierni de sărăcie cruntă.

Plata continuă.

— Malesso[3]!

— Prezent! Şi săltîndu-şi în palmă banii primiţi, strigă să-l audă toţi : Aştia-s pentru hainele cele noi...

— De doi ani de zile ne toci le cap cu ţoalele tale cele noi, băţosule! i-o aruncă Gineto, batjocoritor.

— Ai să vezi tu.

— Sagui! strigă meşterul.

— Iată-mă-s!

În spatele lui, un prieten îl întrebă :

— Şi, zi, ai să înfuleci toate plăcintele de la bîlci cu biştarii ăştia?

— Cîte or să-ncapă aici...

Se bătu pe burtă, şi toată banda rîse. Sagul era mic de statură, dar se zicea că era mare mîncău. Ia, aşa, o vorbă...

Meşterul continuă.

— Guédélhas[4]!

— Prezent!

Băiatul luă banii şi plecă cu capul în pămînt; făcea socoteala salariului, pe care-l aşteptau acasă fraţii şi tatăl lui, rămaşi de două luni fără lucru. Tovarăşii lui aflaseră şi de aceea nu făceau nici o glumă pe socoteala lui.

---

[1] Poreclă care înseamnă un soi de vulpe. (N.R.)
[2] Maimuţă cu coadă lungă. (N. R.)
[3] Taur rău. (N. R.)
[4] Ciuf, păr ciufulit. (N. R.)

— Gineto!

Fără să răspundă, Gineto înainta cu pas rar.

— Ai avut baftă! zise meşterul în bătaie de joc. De astă dată te-ai ţinut bine toată vara.

— Pentru că îmi eşti tare drag dumneata.

Stăteau faţă-n faţă, uitîndu-se unul la celălalt cu ură.

— Derbedeule... răcni meşterul.

— Porcule! i-o aruncă înapoi Gineto, şi ieşi sprinten, dîndu-şi la o parte prietenii care-i stăteau în drum.

— Întinde-o, Gineto, întinde-o! strigă bufnind în rîs unul din ei.

— Crezi că mă tem de el? Şi se înfipse locului, gata de harţă. Mă doare-n cot că-i sare ţîfna şi că se zgîieşte la mine. Ce crezi tu, c-aşa merge?

Celălalt tăcu mîlc, şi Gineto îşi văzu de drum, blestemînd ţiglăria şi pe meşter.

De cîte ori, în ceasurile lui de revoltă tăcută, nu se gîndise el să-i plătească meşterului cu vîrf şi-ndesat toate ocările şi să lase baltă lucrul. Aşa şi făcuse pînă acum, în toate ţiglăriile. Pe cînd avea şapte ani, tatăl său îl aducea de ureche pînă în curtea fabricii.

— Uite, meştere, ţi-l dau în seamă pe domnişorul ăsta.

Dar nici n-ajungea tatăl său pînă la poartă, că Gineto o şi tulea printre trestiile de pe esteiros, şi, aşa îmbrăcat cum era, se arunca în fluviu. Cursul apei era puternic, dar pe malul celălalt erau păsări, tauri sălbatici, care păşteau, şi fîneţe necunoscute. Seara, în loc de ciorbă, chelfăneală obişnuită... şi a doua zi, se întorcea din nou la ţiglărie, adus de urechi.

Locuia la capătul orăşelului, la marginea acestor esteiros. Din casa pe care şi-o făcuse tatăl său, toată numai din scînduri şi din tablă, se vedeau dîrele vapoarelor şi taurii păscînd pe celălalt mal. Prin esteiros era stufăriş şi grămezi de gunoaie.

Visul lui Gineto însă era să ajungă domnul şi stăpînul tuturor străzilor. Cînd era mic, aceste esteiros deveneau în închipuirea lui nişte păduri, şi umbla prin gunoaiele de acolo, căutînd jucării minunate. Dar curînd se plictisi de acest loc monoton; apă, cîmpie,

nimic altceva. Creştetul pădurii îi ajungea doar pînă la brîu — stufăriş... — iar gunoaiele nu erau decît nişte gunoaie. Atunci începură hoinărelile lui pe străzi. Degeaba îi spunea maică-sa, cînd pleca de-acasă : „Ai grijă de cel mic“ ; îşi lăsa frăţiorul să se tîrască în patru labe prin noroi, iar el se ducea să se hîrjonească cu băieţii de seama lui. Pe atunci nu era încă Gineto-hoţul. Porecla o căpătase abia mai tîrziu cînd începuse să dea raite prin livezi — păduri mult mai frumoase decît păcătoasele astea de esteiros. Dar încă de pe atunci era periculos şi temut. Prieteni, îşi mai găsea el din cînd în cînd — indivizi care se pricepeau să sucească, cît ai zice peşte, gîtul găinilor care umblau pe uliţi, sau pentru a culege fructe din livezile cu garduri înalte. Încolo, era ca o vulpe hăituită, lăsat în voia lui.

Anul ăsta, îl urmărea mereu gîndul bîlciului. În timpul celor cinci zile de sărbătoare, voia să-şi ia revanşa, departe de ţipetele meşterului şi de bătăile pe care le mînca de la tatăl său. Dorea să se ducă la circ, să vadă acrobaţii ; să tragă cu puşca şi să se dea cu căluşeii. Ba chiar, să se ducă să-şi potolească fierbinţeala sîngelui prin maghernițele acelea cu tapiţerii în culori ţipătoare, unde nişte femei sulemenite vindeau băuturi răcoritoare şi sărutări. Va fi eroul bîlciului, şi în sfîrşit stăpîn pe soarta lui : liber ca un bărbat.

Dar pentru asta avea nevoie de bani, şi de aceea rămăsese la ţiglărie. Îşi vînduse munca braţelor, pentru ca acum să audă banii zornăindu-i în buzunarele pantalonilor. Gineto era fericit ; nu se gîndea că o va face pe maică-sa să plîngă din pricina lui, văzîndu-l cum iroseşte tot ce a cîştigat într-o săptămînă. O luă în sus pe uliţa Belvedere, fluierînd.

Acolo, în faţa lui, se întindeau fermele cu vîlcelele lor care fermecau privirile. Soarele, încă sus, făcea să pară şi mai alb albul zidurilor şi însufleţea din nou cu răsfrîngeri aurii frunzele zbîrcite ale viilor. Dar lui Gineto, puţin îi păsa de lumina serii. Ştia bine că paznicii nu mai păzesc livezile, fiindcă fructele cele

mai bune fuseseră culese. Băieţii de la Ţiglărie se pricepeau de minune să culeagă fructe.

Totuşi, cînd ajunse la drum, stătu la îndoială. Pentru întîia dată, aceste *quintas*[1] — *quintasele* lui, cum zicea el, nu-l mai atrăgeau. Nu se mai gîndea decît la bîlci ; banii îi sunau în buzunar... Era liber ; dă-i încolo de cîini şi de paznici ! Nu se va duce după struguri.

Îşi urmă drumul, bucurîndu-se de pe acum de toate plăcerile bîlciului. Va petrece, aşa cum era, fără ghete şi cu un pantalon peticit pe el : căci n-avea haine noi, de sărbătoare, ca Malesso şi ca alţii.

II

Dimineaţa, cînd sirenele fabricilor trezeau din somn pe toţi locuitorii, Madalena, în căsuţa ei din uliţa Belvedere, se aşeză la fereastră.

O uliţă posomorîtă, în care nici soarele n-avea curaj să pătrundă. Uliţa urca domol în trepte largi dealul stîncos, printre ziduri cernite de vreme, în care se deschideau porţi mici, scunde ca nişte văgăuni. O uliţă tăcută şi întunecoasă. La capăt, sus pe deal, un măslin bătrîn, crescut pe nişte stînci înnegrite de vreme şi de ploi, păta cu crengile lui cenuşii albastrul limpede al cerului. În uliţa asta, viaţa oamenilor se ofilea pe nesimţite.

Madalena îşi vedea fostele ei tovarăşe de lucru coborînd uliţa ; ele îi făceau un semn uşor cu mîna, şi îşi urmau drumul, compătimind-o :

— Ce slabă s-a făcut !

— Săraca ! Încă una care n-o să iasă din iarnă...

Ea sta şi asculta murmurul nelămurit al glasurilor lor, amintindu-şi de vremea cînd era şi ea ţesătoare, ca ele. Apoi, dădea bună ziua prietenei sale, bătrînica aceea care trecea şontîc-şontîc, totdeauna în întîrziere.

— Ei, cum merge, mai bine ?

— Mulţumesc de întrebare, maică Roza, poate că săptămîna viitoare am să te însoţesc şi eu.

[1] Proprietate rurală. (N.R.)

De mult spunea ea acelaşi lucru, de cînd primul scuipat cu sînge îi înflorise batista. Dar zilele s-au dus una după alta, au trecut de atunci luni, şi abia dacă se mai putea vedea un semn de îmbunătăţire... un semn, slab, ca o palidă rază de iarnă.

„Măcar de s-ar întoarce Pedro al meu". Avea de el mai mare nevoie decît de soare şi de doctorii. Dar fostul slujbaş fusese trimis într-un ţinut îndepărtat ; Madalena îşi închipuia ţinutul acela ca un pustiu în care oamenii mor de sete şi de singurătate. Bietul om îşi pierduse slujba, îşi pierduse tot rostul vieţii, pentru că avusese şi el un gînd nesăbuit : să întemeieze o creşă în care să fie adunaţi copiii ţesătoarelor, copiii care rămîneau ceasuri întregi încuiaţi în casă sau vagabondau pe străzi.

Creşa nu s-a mai făcut. Şi Madalena a rămas singură, cu copilul ei — băieţelul acela care, într-o dimineaţă rece de toamnă, a venit să-i arate ghetele găurite.

— Mamă, ia priveşte. Săptămîna viitoare începe şcoala...

Biata femeie stătu o clipă pe gînduri ; cum să-l facă oare să priceapă ? În casă nu se mai găsea nimic de-ale gurii, şi focul era stins... Joao stărui :

— Nu-i aşa că n-o să merg desculţ la şcoală ?

— Ascultă, dragul meu copil, tu vezi că eu sînt bolnavă, nu mai pot să muncesc.

Îl cuprinse în braţe şi, văzîndu-l cît era de plăpînd, murmură fără convingere :

— Acum eşti şi tu un bărbat, Joao, poţi s-o ajuţi tu pe măicuţa ta.

Îi veni în minte ultima scrisoare a lui Pedro : „...Trimite-l pe copilul nostru la şcoală. Fără carte, nu va ajunge niciodată decît un sclav sau om fără căpătîi..."

— Atunci, n-am să mai merg la şcoală ? întrebă Joao.

— Ba da, o să te duci cînd am să mă fac eu sănătoasă.

Joao îşi dădu seama cît de nelămurit era răspunsul acesta şi copleşit de supărare îşi lăsă capul pe piept.

Era să întrebe: „Atunci, n-am să mă fac doctor ?", dar cuvintele i se opriră în gît.

— Mîine, — continuă Madalena, — ne ducem la tatăl lui Arturinho. O să-ţi găsească un loc la Uzina Mare.

— Un loc... repetă ea, în şoaptă. Scrisoarea lui Pedro grăia : „Cînd am să mă reîntorc, o să fac din el un om de vază. Aş vrea să-l văd medic. Să intre în casele celor oropsiţi ca o rază de soare". Dac-ar şti tatăl lui că Joao nu va fi doctor !

Şi într-o clipă Madalenei îi trecură prin minte toate jertfele pe care le făcuse ca să-l poată creşte pe Joao : zile de-a rîndul suferise de foame, numai ca să aibă el ce să mănînce ; se lipsise de toate, trudise din greu, numai ca Joao să poată învăţa carte. Dac-ar şti tatăl lui !

Joao tăcea ; ţinea încă în mîini ghetele rupte şi se silea să deschidă ochii mari, ca să nu-i dea lacrimile. Maică-sa îi mîngîia părul.

— O să cîştigi bani şi o să-ţi cumperi ghete noi. Şi, silindu-se să zîmbească, îi făgădui :

— Şi apoi, o să te reîntorci la şcoală.

„Se va reîntoarce la şcoală — dar cînd ? se gîndi copilul. Ceilalţi băieţi vor trece în clasa superioară ; Arturinho îşi va da examenele şi va termina şcoala".

— Poate că-mi împrumută Arturinho nişte ghete. Doar mi-e prieten.

Maică-sa dădu din cap foarte abătută.

— Dar banii pentru cărţi şi pentru caiete... Tu trebuie să pricepi, Joao. Eu sînt foarte bolnavă.

Mama şi copilul se priviră îndelung, în tăcere. Joao începu să priceapă. Iar Madalena părea că se gîndeşte: „Sclav sau om fără căpătîi... Mai bine sclav, căci omul fără căpătîi e un om pierdut, cîtă vreme sclavul se poate elibera cu timpul".

— Ei, haide, curaj, şopti ea, sărutîndu-l.

Cu capul plecat, Joao făcu semn că va avea curaj. Şi deodată, simţind că nu-şi mai poate ţine lacrimile, că nu-şi mai poate ascunde deznădejdea, se smulse repede din braţele mamei sale, coborî în fugă uliţa

Belvedere, plină de umbre şi în care nici soarele n-avea curaj să pătrundă.

Rătăci pe străzi ca un lunatic, muncit de un singur gînd : să stea de vorbă cu Arturinho ; dar nu-l întîlni. O nelinişte adîncă pusese stăpînire pe mintea lui de copil, aruncînd o umbră neagră peste mica lume de amăgiri în care trăise pînă atunci. Intra acum într-o altă lume, o lume presărată numai cu greutăţi şi cu primejdii. De-acum înainte, s-a isprăvit cu şcoala, s-a isprăvit cu prietenia cu Arturinho ! Simţea cum îl pătrunde un simţămînt de teamă. O teamă grozavă de oameni pe care trebuie să-i înfrunte, de greutăţile pe care trebuia să le învingă. Il durea capul, şi numai ajungea nicicum să-şi pună rînduială în gîndurile care-l copleşeau. „Maică-sa bolnavă... Ghetele găurite... Astea erau nişte fleacuri. — Domnule Joachim, te rog, pune-mi nişte petice la pingele. La farmacie, întinsese reţeta, se minunase la borcanele colorate de pe rafturi, şi farmacistul îi spusese : — „Sînt pentru maică-ta, doctoriile ? Iată-le, băieţaş". Dar gîndurile astea nu-i dădeau curaj lui Joao. In locul şcoalei, îi apăru în minte chipul barăcilor de la Uzina Mare. Gîndul i se pironi asupra uneia din aceste barăci : era foarte întunecoasă, nişte băieţi tineri de tot şi palizi intrau grăbiţi. Apoi ieşeau încovoiaţi, plini de praf, împingînd nişte cărucioare cu două roţi. Iată şi un vlăjgan urlînd : „Treci la treabă, trîntorule !" Şi Joao nu fugea, ca prima dată cînd s-a dus la fabrică. Acum, iată şi şcoala... Intra. I se părea că o tablă neagră, o tablă imensă ascundea totul ; nu-i mai vedea nici pe profesor, nici pe Arturinho.

Deodată simţi că cineva îl bate pe umăr. Se întoarse. Era Maquineta, un vechi coleg de clasă.

— Vii şi tu la bîlci, Gaitinhas [1] ?

Joao nu răspunse. Ca trezit dintr-un somn adînc, se uită în jurul lui, zăpăcit. Abia acum băgă de seamă că se făcuse noapte şi că era în piaţă, sub felinarele care revărsau o lumină puternică peste o mare de capete.

---

[1] Armonică. (N.R.)

În timp ce revenea iar la realitate, Maquineta se agăţase de bara din spatele unui automobil, şi-i strigă:

— Haide cu mine, vere, e pe gratis!

Fiul Madalenei îl urmări cu privirea pînă ce maşina dispăru după colţul străzii. Îi veni în minte că şi Maquineta părăsise şcoala, cînd era într-a cincea. Învăţătorul îl strigase:

— Răspunde tu, Manuel.

— Păi, ce să răspund, domnule învăţător?

O nuia peste ureche îi lămuri întrebarea pusă, în timp ce colegii lui rîdeau cu răutate, pizmuindu-l pentru jucăriile pe care şi le cioplea cu un briceag.

— Nu mă pricep la carte, dar la marafeturi d-astea mă pricep, răspunse el, şi îşi arăta maşinile şi vapoarele sculptate grosolan în lemn.

De invidie, băieţii îşi băteau joc de iscusinţa sa precoce, în care el avea mai mare încredere decît în toată ştiinţa cărţilor.

— Cînd am să lucrez la nişte maşini adevărate...

Şi, fiindcă vorbea mereu de maşini şi de mecanică, l-au poreclit Maquineta.

Lui Joao, îi ziceau Gaitinhas, pentru că îi plăcea să imite instrumentele din orchestră. Duminicile, cînd cînta muzica, se aşeza lîngă chioşc, în spatele şefului de orchestră, şi privirile sale nesăţioase alergau de la saxofon la clarinet, neştiind din toate instrumentele acestea lucioase asupra cărora să se oprească. Într-o zi, maică-sa îl întrebă:

— Ce vrei să ajungi cînd o să fii mare?

— Muzicant, răspunse el numaidecît.

Dar intră în şcoală şi acum nu mai voia să se facă muzicant, voia să se facă doctor. Va îndeplini dorinţa tatălui său, exprimată de atîtea ori în scrisorile pe care Joao le tot citise şi le recitise. Pagini întregi de visuri şi de vechi planuri, aşezate în dulap — vechituri care nu mai erau bune de nimic.

Şi iată-l acum, aci în piaţă, cuprins de deznădejde, cu sufletul rătăcind fără nici o ţintă. Nişte copii zdrenţăroşi fugeau după maşini şi se agăţau de bara din spate. Alţii, îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, aşteptau

cuminți lîngă părinții lor, să prindă un loc în autobuse. Fețele lor parcă se luminau de bucurie, acum cînd se apropiau ceasurile de libertate, cînd vor mai uita de căminul rămas fără pîine și de munca de la țiglării. Numai Gaitinhas era abătut. Nu izbutise să se agațe de nici o mașină și nu se amestecase în mulțime. Se întoarse acasă, întristat, gîndindu-se la toți băieții aceia fără carte, care umblau desculți, ca Maquineta... În curînd va fi și el de-ai lor.

Madalena însoțită de fiul său urcă scara cea mare, printre plantele agățătoare înflorite. Arturinho le ieși înainte să-și îmbrățișeze prietenul.

— Ai venit să ne jucăm ? întrebă el.

— Nu. Am venit să vorbim cu tatăl tău.

— Spune-i, te rog, să ne primească, se rugă Madalena.

Arturinho făcu ceea ce i se ceru, și ușa se deschise numaidecît, lăsîndu-l să treacă pe prietenul tînărului fiu al stăpînului casei. Tatăl îi primi pe vizitatori cu bunăvoință. Dar uită să le ofere un scaun : Gaitinhas nu-și ștersese la intrare ghetele sale găurite. Cu ochii spre el, Madalena își depăna, încetul cu încetul, lacrimile și suferințele. Cuvintele îi rămîneau prinse în pieptul răscolit de tuse ; își ținea mîinile înfășurate în capătul broboadei sale decolorate. Nu, nu va obține nimic, se gîndi ea. Citea astea pe chipul împietrit al domnului Castro. Dar poate că se înșela... Poate că fumul țigării groase de foi ascundea pe chipul bogătașului un zîmbet binevoitor.

— Băiatul meu, Joao, era în aceeași clasă cu domnul Artur. Înainte, eu mai lucram încă, așa cîte puțin, dar acum o duc foarte prost cu sănătatea. Așa că, el nu-și mai poate trece examenul.

— Și ce rău e în asta ? binevoi domnul Castro să-și dea părerea. Desigur că nu te gîndeai să-l faci doctor ?

Madalena își lăsă ochii în pămînt. Ce putea să mai răspundă?

— Invățătorul spunea că e un băiat foarte deștept...

Domnul Castro începu să vorbească despre numărul prea mare de doctori, despre lipsa brațelor de muncă de pe ogoare și din ateliere și despre niște lucruri încurcate pe care ea nu le pricepea. Un timp, cuvintele îi fură sugrumate de un acces de tuse violentă. „Măcar de s-ar putea odihni puțin pe sofaua aceea albastră, de-acolo din colț..." Domnul Castro profită de această pauză ca să se uite la ceas, căci timpul e bani.

— Trimite-ți fiul să lucreze la atelier, o să învețe și el o meserie. Și dacă e un băiat deștept, cum spui, viitorul îi este asigurat.

— Da, domnule Castro. Tocmai în legătură cu asta am venit să vă vorbesc.

— Ei, haide, spune.

După cum vorbea, se vedea că începuse să-și piardă răbdarea. Mama lui Gaitinhas îi ceru o recomandare pentru Uzina Mare, și încheie:

— Ne-ați face un mare hatîr, domnule Castro.

— Dar, dragă doamnă, eu nu sînt patronul uzinei.

— Nu, desigur, dar dumneavoastră aveți influență.

Bogătașul sorbi cu poftă fumul din țigara sa de foi. Influență, ce-i drept, avea. Avea ferme renumite pe o întindere de șase leghe de jur împrejur, și un nume pe care lumea îl rostea scoțîndu-și pălăria. Dar asta era pentru el un motiv în plus să nu ceară nimănui nimic. Era obișnuit numai să primească cereri. Datorită firii lui, nu-l putea da afară pe cel care venea să-i ceară un ajutor și îl asculta bucuros pe cel care se ruga de el între patru ochi. De pildă, Zé Vicente venea în fiecare an să-și cerșească o reducere la chiria țiglăriei.

— A fost un an așa de prost, domnule Castro...

— O să mai vedem; a fost un an prost, firește.

— Dacă aţi putea să-mi faceţi o reducere cît de mică...

— O să vedem, dragul meu.

Dar după ce expira termenul, Zé Vicente primea o somaţie, să-şi plătească chiria...

Madalena stăruia şi ea.

— Dacă aţi binevoi să-mi faceţi hatîrul acesta, domnule Castro... pentru fericirea băieţelului dumneavoastră.

— Ei bine, cum se cheamă tînărul?

Madalena îi spuse numele şi vîrsta.

— Şi cînd aş putea avea răspunsul, domnule Castro?

— O să vedem. Te anunţ eu la timp.

Plină de recunoştinţă, mama lui Gaitinhas îşi luă rămas bun şi ieşi. Afară, în grădină, fiul ei încercase tricicleta şi admirase cadourile pe care le primise Arturinho cînd împlinise doisprezece ani. Dar nu se mai jucase cu acelaşi chef, ca alte dăţi, el care, de obicei, era curios să vadă orice şi să ia în mînă fiecare obiect. Din clipa în care Arturinho îl întrebase cînd se va reîntoarce la şcoală, simţise că de-aci înainte prietenul lui va fi pentru el un străin. Încercă tricicleta — numai aşa ca s-o încerce. Şi cînd prietenul său îl anunţă, mîndru, că tatăl său i-a promis o bicicletă dacă va reuşi la examen, se aşeză pe treptele scării şi nu mai scoase un cuvînt.

— Mergem, Joao.

Noroc că îl chema maică-sa. Nu ştia cum să fugă mai repede, să scape de grădina asta atît de plină de flori, de casa asta încărcată de mobile scumpe şi de jucării, să scape chiar şi de prietenul său, Arturinho.

— Auzi? Domnul Castro a promis că-ţi va găsi un loc la uzină.

O însoţi pe maică-sa, fără să audă o vorbă din tot ce spunea ea, apoi porni să urce uliţa Belvedere, ce sta parcă povîrnită peste orăşel.

Uneori, în ceasurile cînd punea stăpînire pe el o tristeţe grea şi nelămurită, cînd umbrele uliţei îi întristau sufletul, Joao se urca pînă în vîrful dealului, şi privea de-acolo soarele şi zările îndepărtate. Şi de fie-

care dată, privirile sale, rătăcind la voia întîmplării, descopereau lumi noi.

La picioarele lui, casele orașului, ca niște pete mici, albe, păreau jucării. Ici și colo, cîte o casă mai înaltă le domina pe celelalte din jur și parcă le sprijinea. Gaitinhas le zicea porumbare. Intr-adevăr, în fiecare seară, porneau de-aici stoluri albe de porumbei, trăgînd în zborul lor dîre albe peste albastrul închis al cerului. De cîte ori nu visase să poată zbura și el ca o pasăre! In gîndul lui, străbătea văzduhul, trecea de partea cealaltă a fluviului acela leneș care se întindea pe cîmpie ca un șarpe uriaș, și iată că tăia cu fîlfîitul aripilor sale pîcla deasă ce plutea departe, deasupra pămîntului. Fără îndoială că, dincolo de vălul acesta fără culoare, trăia tatăl său, căci Gaitinhas auzise mereu spunîndu-se că el era dus departe, foarte departe...

Dar îi plăcea să cerceteze cît mai amănunțit cu privirea și orășelul, la ora cînd, de după dealuri, lumina soarelui se destrăma în fîșii de diferite culori. Era ora cînd umbrele de pe ulița lui porneau să se plimbe alături de umbrele care ieșeau de la lucru de prin fabrici. Stolurile de porumbei se pierdeau printre nori, iar rufele puse la uscat în ferestre fluturau ca niște steaguri ale păcii.

— Joao, haide acasă, la masă, striga maică-sa. El însă mai stătea cîteva clipe. Vîntul aducea pînă la el, acolo sus pe deal, zumzetul corului de glasuri și strigăte ale negustorilor din oraș. Pe cer se aprindea cea dintîi stea; apoi, la ferestrele căsuțelor din sat, începeau să se aprindă altele. Și, cu ochii la bolta înstelată, Gaitinhas simțea cum îl pătrunde dulcea beție a somnului.

Îi era drag orașul, mai drag ca oricui. Și totuși, toată copilăria și-o petrecuse pe uliță și pe dealul Belvedere. Abia mai tîrziu cunoscu el străzile pe care mergea la școală. Ceilalți copii se jucau acolo jos. Dar el nu se putea despărți de locul acesta, de acest castel de vis, unde putea avea tot ce poftea, ca fiul de împărat din basmul acela frumos, pe care i-l po-

vestea maică-sa aplecată deasupra patului său, cînd era mic...

Acum însă, părăsise școala, și deodată parcă se schimbase totul. Fiul de împărat din poveste, așa cum se închipuia el, fusese înmormîntat în această zi de începere a școlii, îngropat în ceața care, venită de undeva din depărtări, se așternuse peste tot orășelul. Nici porumbeii nu mai ieșiră din porumbare — care, de altminteri nu erau porumbare, ci niște locuințe ca aceea a domnului Castro. Și nici soarele nu se mai arătă, nici în ziua aceea, nici în celelalte.

Atunci Gaitinhas se hotărî să pornească prin oraș. Acolo, jos, printre băieții care de-aci păreau niște furnici, fără îndoială că era și Maquineta, vechiul său prieten de școală. De-acum înainte soarta sa urma să fie asemenea soartei lui Maquineta și a celorlalți băieți.

III

Bîlciul era la marginea orășelului, chiar lîngă drum.

Erau trei alei; de-alungul lor barăci din pînză groasă și iută; la un capăt, circul, la celălalt arena. Aleile gemeau de lume, barăcile erau ticsite de tot felul de mărfuri proaste. Mulțimea se lăsa dusă de pofte... Negustorii ambulanți se îmbătau cu speranța că vor face afaceri bune...

Deasupra porții de scînduri de la intrare, un difuzor răgușit se încăpățîna să umple piața cu o muzică învechită, pe care nu o asculta nimeni. Soarele indiscret scotea la iveală hidoșenia barăcilor și dezacordul țipător al atîtor fleacuri îngrămădite aici. În timpul zilei, bîlciul arăta foarte urît. „E o rușine a țării noastre", vorbeau în cafenele domnii civilizați. Domnișoarele „bine" disprețuiau toată gloata asta. Iar bătrînii nu mai conteneau cu oftaturile: „Hei, pe vremea mea..." Dar, seara tîrziu, toată lumea se ducea la bîlci. Luna, mai milostivă decît soarele, dădea

străluciri argintii pînzelor de iută şi ţesăturilor vărgate. Şi dacă, din întîmplare, luna se ascundea după nori, numaidecît mii de lămpi colorate însufleţeau din nou culorile ofilite de vreme. Seara, bîlciul era cu totul schimbat.

De aceea Gineto aşteptă toată după-amiaza cu nerăbdare luminile şi, atunci, găsi mai mult farmec în chipul palid şi bolnăvicios al fetei de la baraca unde trăgeai la ţintă : se numea Rozeta şi avea nişte ochi foarte ciudaţi, ca şi numele ei. Dintre toate, pe ea o alesese. Îl observase şi ea pe flăcăul acesta, care nu ştia ce e frica, întocmai ca Tom Mix, care despărţea taurul din cireadă şi îşi bătea joc de poliţiştii şi de paznicii fermelor.

— O puşcă, muşteriule ?

El luă puşca, ochi... dar nu nimeri.

— Ai avut ghinion... Dar nu face nimic, zise Rozeta, zîmbind, ca să-l încurajeze.

Cu tot zgomotul detunăturilor de alături, Gineto găsi că vocea ei era mai suavă decît glasul sticleţilor de prin livezi. Continuă să tragă, apoi Rozeta îl întrebă :

— Mi-o plăteşti tu pe asta ?

Ea îşi îndoi mijlocul gingaş ca o trestie şi trase cu spatele la ţintă, dar Gineto n-avusese destulă vreme să-i vadă bine sînii încordaţi. Cu mutra plouată se hotărî să mai treacă şi pe la alte barăci.

— Mă întorc numaidecît.

Şi se întoarse seara, dar fără bani.

— O puşcă, muşteriule ?

Nu voi să-i spună că era lefter.

— Îndată.

Se rezemă de tejghea, fără s-o slăbească din ochi pe Rozeta, care se ocupa de alţi clienţi. Unul din ei, după ce făcuse praf nenumărate vase de pămînt, şopti ceva ce o făcu pe fată să rîdă, iar pe Gineto să simtă inima bătîndu-i gata să-i spargă pieptul. „Asta e prea de tot". Scotoci prin buzunare, sperînd să mai găsească ceva mărunţiş. „Dacă ar avea măcar cinci *tostoes*". Dezamăgit, se hotărî să termine cu chinul ăsta. Şi cînd rivalul său ochi din nou cu spatele la

ţintă, Gineto îi puse o piedică, de îl făcu să se răstoarne cu spatele pe tejghea.

Temîndu-se de scandal, Rozeta interveni:

— Lasă puştiul în pace. N-a făcut-o dinadins.

— Ţîncul ăsta pare să aibă clenciu la tine, i-o aruncă în rîs altă fată.

— Asta-i bună! Nu am obiceiul să înţarc pruncii de ţîţă!

Gineto îşi făcu drum prin mulţime şi dispăru amărît şi înciudat. Şi iată-l iarăşi copilul ţiglăriilor, umblînd hai-hui prin bîlci, împins şi îmbrîncit de toţi.

— Hei, broscoiule! Ce, eşti chior?

Da. Nu mai vedea nimic, căci pentru el bîlciul însemna Rozeta. La Ţiglărie, cînd îşi punea el ceva în minte, nici loviturile nu mai aveau putere asupra lui. Dar aici, se dădu bătut. Se opri s-o vadă, de departe, cum împărţea zîmbete clienţilor. Apoi, porni mai departe; încercă să se uite la lumea care mişuna prin faţa altor barăci, dar orbit de patima lui, nu mai vedea nimic în jur.

Altminteri, l-ar fi văzut pe Sagui, care alerga încoace şi încolo, de la o tarabă la alta, ca o albină lacomă, tocmindu-se pentru preţul unor *queijadas* [1].

— Cît costă bucata, măicuţă? Şi discuţia se termină repede, căci nu mîna dreaptă arătînd spre prăjituri era cea care hotăra, ci stînga, care ţinea strîns gologanii...

— Au mai rămas ceva prăjituri, Sagui? îl întrebă un prieten.

— Cu susan nu mai sînt. Şi, dacă faci cinste, dau gata şi toate *queijadas*, cît ai zice peşte!

Îşi cheltuia prosteşte toată leafa, aici. Din cînd în cînd se mai gîndea la lipsurile şi la iarna care se apropia. Dar numaidecît gura lui imensă lăsa să se vadă nişte dinţi lacomi şi ochii săi strălucitori erau atraşi ca nişte muşte de tăvile cu dulciuri.

Restul bîlciului, îl lăsase pe seama altora. Pe seama lui Maquineta, care voia cu orice preţ să dea de rostul mecanismului căluseilor, şi pe seama lui Guédél-

---

[1] Tarte cu ouă. (N.R.)

has, care se plimba pe străzi fără o leţcaie în buzunar, căci toată leafa i-o dăduse tatălui său, care de atîta vreme era fără lucru. Cît despre Malesso, el nu se urnise de la baraca cu cercuri, pînă nu izbutise să vîre unul pe gîtul unei sticle de Porto, un vin formidabil, judecînd după literele aurite şi după florile roşii de pe etichetă. Apoi bău vinul şi, clipind într-una, rămase cu ochii pironiţi asupra ţintei pe care trebuia s-o atingă cu bila de oţel. Dar treaba asta era mai grea decît treaba cu cercurile. Malesso nu se lăsa, iar patronul îşi freca mîinile de mulţumire.

— Nu face nimic, mai încerc o dată, zicea el, după fiecare lovitură neizbutită.

Poala cămăşii îi ieşise afară din pantaloni şi nodul de la cravată, cu care se căznise atîta pînă să şi-l lege, alunecase într-o parte. Apucă din nou bila, dar puterile începură să-l lase.

Negustorul număra opt... nouă... bucurîndu-se de pe acum la gîndul cinei pe care i-o va aduce acasă nevestei şi copiilor, noaptea tîrziu, cînd uliţele bîlciului vor fi pustii. Iar Malesso mormăia :

— Să mai încerc o dată... să mai încerc...

Un muşteriu protestă, nerăbdător :

— Asta, văd, a închiriat bila pentru toată seara...

Negustorul auzi, şi îl bătu pe umăr pe Malesso :

— Pînă acum datorezi patru mii de reis...

— Ba nu-ţi datorez nimic. Doar n-am căpiat.

Începu tărăboiul. Strigătele negustorului atraseră mulţimea de curioşi, care făcu cerc în jurul celor doi. Ameţit de băutură, leoarcă de sudoare, Malesso voia s-o şteargă.

— Astea nu intrau la socoteală... lasă-mă... Dă-mi drumul... Dar negustorul care-l înhăţase nu ţinea seama de costumul cel nou al băiatului.

— Vrei, nu vrei, ai să-mi plăteşti.

— Ba nu plătesc nimic !

Ţăranii rîdeau şi-i aţîţau într-una ; Gineto se apropie şi el, ţinînd isonul. Atunci, cineva strigă :

— Poliţia ! Vine poliţia !

Cuvintele acestea îi aduseră aminte lui Gineto de paznicii de la fermă ; se folosi de învălmăşeală şi îl

tîrî pe Malesso pînă la cîrciuma cea mai apropiată, unde se pitiră.

Era o baracă întunecoasă, de pe aleea birturilor. „Restaurantul Rîndunelelor“, anunţa o firmă ţipătoare. Cîteva mese şi bănci înnegrite, pe jos pămînt bătut ; nişte perdele de stambă ieftină ascundeau cămăruţele din fund ; apoi o sobă enormă unde se prăjeau felii de ficat, printre frunze de pătrunjel şi bucăţi de peşte. Mirosul greu, înecăcios, părea că vine nu de la mîncare, ci de la bucătăreasa cea bătrînă şi de la femeile ce aşteptau muşterii, lîngă tejghea.

Malesso puse în mişcare toată cîrciuma.

— Vin ! Vreau vin !

Femeile veniră să umple paharele, dezvelindu-şi dinţii stricaţi. Gineto nu simţi nici măcar căldura sînilor lor plini şi căzuţi.

— Malesso, să mergem.

— Dă-mi drumul...

Sfîrşi fraza printr-o înjurătură. Lui Gineto îi venea să-l plesnească ; dar preferă să-l lase într-ale lui. Din uşă, le strigă femeilor :

— Băgaţi de seamă, n-are nici un sfanţ !

— N-are... n-are... îngăimă Malesso, cu o voce cleioasă. Scotoci prin buzunar şi scoase cîteva monezi pe care le arătă, ţinîndu-le în palmă :

— Patru mii de reis, făcu socoteala una din femei, şi se uită la mesele goale şi la cămăruţele care aşteptau muşteriii. Patru mii de reis... Era primul său client din seara aceea. Şi femeia se dădu mai aproape, şi se lipi cît mai strîns de băiat.

Cînd ajunse în bîlci, Gaitinhas îl zări pe Gineto. Altădată, n-ar fi intrat în vorbă cu el. Dar acum, că părăsise şcoala, nu mai era nici o deosebire între ei.

— Gineto...

— Salutare !... Ei, ai venit şi tu să-ţi cumperi un clarinet ?

— Tatăl tău umblă să te bată. L-am întîlnit venind încoace.

— Şi ce-ţi pasă ţie!
— Voiam doar să-ţi dau de veste.
Răspunsul îl tulbură pe Gineto; întrebă, acum pe un ton mai prietenos:
— Cine ţi-a spus?
— Nimeni; l-am auzit eu, pe drum, vorbind. Zicea că de două zile ai şters-o cu leafa, şi c-o să-ţi tragă un perdaf număru' unu.
— N-ai nici o grijă, tata nu pune laba pe mine.
Şi îi propuse lui Gaitinhas să meargă să se dea în căluşei.
Se opriră în faţa celor două dulapuri cu căluşei. Cel mai mare, luminat cu o mulţime de lămpi în fel de fel de culori, îţi lua ochii. Avea nişte căluşei minunaţi, cu copitele în vînt, şi care zburau, nu altceva — păreau nişte armăsari focoşi în carne şi oase; mai avea şi nişte cocoşi cu creasta ridicată, apoi tot felul de animale care urcau şi coborau pe un covor rulant, ca bărcile pe fluviu. Celălalt dulap, vechi, scîrţîind din balamale, ruginit, prost luminat, n-avea decît căluşei.
— La care vrei? întrebă Gineto.
Gaitinhas întîrzie cu răspunsul. Privi la dulapul cel vechi, fără nici un muşteriu, şi la căluşeii posomorîţi, nemişcaţi. Stăpînul îl poftea:
— Începe alergarea... începe alergarea...
— La ăsta, zise Gaitinhas.
Gineto plăti cei zece *tostoes*, pe care i-i împrumutase Sagui, ca să mai cumpere de la Rozeta încă un zîmbet. Luminile scînteiară; clopotul anunţă zgomotos alergarea de tauri, încercînd să atragă mai multă lume.
— Începe alergarea... Şi căluşeii se puseră în mişcare, în sunetul unui gramofon hodorogit şi a unui motor care sforăia şi gîfîia din greu, în timp ce un om palid şi tras la faţă încerca să bată în nişte ţambale, ţinînd ritmul.
— Ce muzică minunată! exclamă Gaitinhas. Poate că muzica pe care o auzea el era muzica de la dulapul cel mare cu căluşei. Dar, ce importanţă avea că era de la unul sau de la celălalt? Era minunată! Il

făcea să uite de boala mamei sale şi de ghetele găurite. Calul galopa prin văzduh, printre stele, şi Gaitinhas zîmbea fericit : îi aducea tatălui său vestea că reuşise la examen !

Gineto îşi închipuia că era Tom Mix în persoană, şi îşi înfigea pintenii în coastele calului pe care îl botezase Malakara. Cu dinţii strînşi şi cu batista fîlfîindu-i în vînt, strîngea în braţe pe palida Rozeta pe care o răpise din mîinile bandiţilor. Calul sărea ţinîndu-şi răsuflarea peste ziduri şi peste esteiros. Şi Malesso, şi Sagui, şi toţi prietenii de la ţiglărie îi făceau semn cu mîna, acolo jos, foarte departe...

Căluşeii se opriră, dar bucuria alergării ameţitoare mai stăruia încă în privirile lui Gineto şi pe buzele lui Gaitinhas.

— Mulţumesc, dragul meu, zise acesta.

— Acum, să mergem să ne mai uităm puţin primprejur.

Gaitinhas se îndreptă spre baraca de tragere la ţintă, dar Gineto îl opri căci nu mai avea bani. Intrară pe aleea înţesată şi acum de negustori care vindeau vase şi mărunţişuri. Părinţii lui Gineto hoinăreau şi ei pe-acolo, dînd tîrcoale barăcilor.

— Ia priveşte, vasul ăsta de porţelan, Manuel...

— Eşti o aiurită.

— Ei, voiam numai să mă uit...

— Nu pune mîna că te frige !

Logodnicul Deolindei îi spunea visător fetei la ureche :

— Cînd voi căpăta de lucru, am să-ţi cumpăr nişte cercei ca ăia de colo.

Mulţimea se înghesuia în faţa barăcilor şi ochii ar fi vrut să cumpere tot ce vedeau. Gaitinhas se opri şi el să privească muzicuţele de gură ; sta uimit, ca în faţa chioşcului de muzică, în zilele de concert.

— Ai vrea şi tu una ? întrebă Gineto.

— Mai întrebi ! Măcar aşa, s-o încerc.

— Atunci, spune-i tipului să-ţi arate păpuşa.

— Care ?

— Cea de sus de tot.

Gaitinhas făcu întocmai. Negustorul zise că, costă

cincisprezece mii de reis; dar nici nu pusese bine mîna pe păpuşă, că Gineto şi şterpelise o muzicuţă. După ce făcură cîţiva paşi, i-o dărui prietenului său, care rămase înmărmurit.

— Ai furat-o?

— Ei, şi?

Gaitinhas nu voia s-o primească. Işi aminti de cuvintele învăţătorului său: „Cine fură bunul altuia merită o pedeapsă aspră".

— Nu fii prost. Gineto stăruia. Cu una mai mult sau mai puţin... Şi adăugă, în chip de scuză: Dac-aş fi avut biştari, aş fi cumpărat-o.

Pînă la urmă, Gaitinhas se hotărî s-o primească, gîndindu-se ce o să-i spună mamei sale. Apoi îşi aduse aminte că era timpul să se ducă acasă.

— Am plecat, Gineto.

— Mai ai timp, micule. Mergem acum la prăjituri.

La colţ, unde erau tarabele cu prăjituri, dădură peste Sagui care sta de vorbă cu Guédélhas.

— Mergem la prăjituri? îi întrebă Gineto.

Ceilalţi fură de acord, şi îşi aleseră victima: o vînzătoare care îşi vindea marfa într-un loc unde nu era aproape nimeni.

— Ei, care se duce?

— Eu, zise Guédélhas.

Inaintă, cu mîinile în buzunar, cu un aer distrat; apoi, cu o mişcare bruscă, răsturnă taraba şi o rupse la fugă.

— Fire-ai al dracului de ticălos afurisit! urlă vînzătoarea. Numai să pun mîna pe tine, şi ai să vezi tu, derbedeule!

Sagui şi Gineto îşi umpleau, cu amîndouă mîinile, buzunarele. Gineto spuse cu o voce batjocoritoare:

— Acum, taci şi înghite-o, bătrînico!

De departe, Gaitinhas rîdea de pozna băieţilor. Nu-i păru rău, decît cînd văzu chipul foarte necăjit al vînzătoarei.

— Săraca, zise el celorlalţi. Nu trebuia să faceţi asta.

Tovarăşii săi ridicară din umeri

— Ce nu faci cînd ţi-e foame.

Lui Sagui îi era întotdeauna foame. Şi stomacul lui Gaitinhas, gol de cu dimineaţă, cerea şi el partea lui. Prăjiturile fură împărţite, băieţii îşi văzură de drum, şi Gaitinhas se întoarse acasă însoţit de Guédélhas.

— Unde mi-ai fost pînă acum, Joao? La ora asta se vine acasă?

— Am fost la bîlci cu Arturinho.

— I-ai vorbit de uzină?

Cum nu se aştepta la întrebarea asta, se dezvinovăţi :

— Am să-i vorbesc mîine... Şi îi întinse maică-si prăjiturile pe care nu le mîncase.

Gineto rămase la bîlci cu Sagui. Işi treceau vremea, aşteptînd ora potrivită pentru „lovituri", cînd negustorii moţăiau, frînţi de oboseală. Dar peste noapte ploaia inundă aleile şi barăcile. Alături de căruţa sub care cei doi băieţi se adăpostiseră, cineva se plîngea :

— Nu mai e chip să te culci nici pe pămîntul gol.

Un copil începu să plîngă.

— Taci o dată! spuse acelaşi glas. Afurisita asta de ploaie ne ajunge!

Iarăşi tăcere; nu se auzea decît zgomotul stropilor de ploaie pe coviltire. Apoi, o femeie spuse cu o voce abătută :

— N-ai cîştigat nici măcar de-o fiertură...

— Ce, voiai să mă duc să fur, nu? Puştiul a şters-o fără să plătească, nu ţi-am spus?

Gineto îşi aminti de omul cu bila.

— Şi acum, ce ne facem? stărui femeia.

— Inhămăm măgarul, şi gata, ce vrei să facem?

In depărtare, dincolo de cîmpie, o dată cu ivirea zorilor negurile se risipiră. Ploaia încetase. Şi, pe locul unde fusese bîlciul, braţe ostenite desfăceau barăcile.

IV

Intîi noiembrie. Ziua tuturor sfinţilor şi ziua „pîinii săracilor". Copiii se împrăştie pe toate străzile şi bat la porţile caselor :

— Pîine... pîinea săracilor...

În traiste, copiii au strîns nuci, castane şi smochine uscate. Obiceiul nu îngăduie să le umpli traistele cu refuzuri. Cei săraci îşi rup pîinea de la gură, pentru copiii altor săraci. Iar cei bogaţi îşi adună firimiturile, să facă şi ei o pomană.

Ziua tuturor sfinţilor — ziua tuturor săracilor.

Sagui nu închise ochii aproape toată noaptea. Prin acoperişul de stuf al şurii de fîn, care odinioară fusese a paznicului viilor, vedea stelele tremurînd de somn sau de frig. De somn, de bună seamă, căci, după teoria lui, soarele abia prindea să vestească ziua, că ele îşi şi închideau ochii.

— Gineto ! Am descoperit că ziua stelele dorm.

— Vorbeşti aiurea !

Cu toate că îl luau peste picior, Sagui îşi susţinu părerea. Îl admira grozav pe Gineto, care ştia să facă faţă oricăror împrejurări. Dar la stele nu se pricepea de loc.

— Păi, atunci de ce nu se văd şi acum ?

Nu ştia nimeni. Coca[1], cel căruia îi părea atît de rău că nu ştie citi adăugă :

— Eu, dacă aş umbla la şcoală, aş şti.

Cîteva zile mai tîrziu, Sagui puse această întrebare unui elev dintr-a patra. Şi cum nici acela nu ştia să răspundă, el rămase convins că în timpul zilei stelele dormeau. Îi erau tare dragi. Şi era foarte necăjit cînd una din ele învîrsta cerul şi dispărea în hău, lăsînd o clipă în urma ei o dîră de lumină.

Dar nu din pricina stelelor nu putea el dormi acum.

---

[1] Poreclă care înseamnă : cel ce îşi vîră nasul în toate. (N. R.)

Ci pentru că a doua zi, în zori, trebuia să meargă să cerşească „Pîinea săracilor!" Pîine: la drept vorbind, un pumn de nuci, de pere şi de castane... Nerăbdarea îi alungase somnul, şi parcă făcea şi mai tare pămîntul pe care sta culcat. Sagui mîngîiase tot timpul traista pusă alături de el, făcuse socoteala cam cît intra în ea şi era îngrijorat că era atît de mică. Nu se putea bizui pe cămaşa de pe el, care era toată numai găuri, nici pe buzunarele, în care nu încăpea mare lucru. Prin crăpăturile acoperişului, stelele parcă îşi băteau joc de dragostea pe care le-o purta Sagui. Încerca să doarmă. Ce tare era pămîntul! Tare ca piatra! Şi stelele rîdeau, rîdeau într-una... Şi tovarăşii lui rîdeau şi ei, pentru că ei se sculaseră mai devreme, şi iată-i ajunşi acum în mijlocul orăşelului.

Dar nu era adevărat: visase. Sagui se trezi, porni şi ajunse sus, în capătul uliţei Belvedere, înaintea lui Gaitinhas, care locuia doar la doi paşi de această stradă; dar Gaitinhas se temuse ca nu cumva să-i dea de bănuit maică-si. Sosiră apoi şi ceilalţi. Sagui fremăta de nerăbdare.

— E tîrziu, băieţi.

— Încă n-au sunat sirenele, băgă de seamă Malesso, frecîndu-şi ochii umflaţi de somn.

Asemenea comandanţilor de oşti care se sfătuiesc înainte de a da atacul, băieţii se puseră de acord asupra asaltului.

— Şi Gineto? întrebă unul din ei.

— N-a venit... treaba lui.

La ora opt, porniră. Alţi copii, slăbuţi şi prăpădiţi ca vai de ei, îmbrăcaţi în zdrenţe, ieşeau de prin case, doi cîte doi, şi se adunau droaie pe străzi. În limpezimea palidă a dimineţii, glasurile lor răsunau tînguitoare:

— Pîine... pîinea săracilor...

În depărtare, alţi copii cereau, ca un ecou: „...pîinea săracilor..."

Încet-încet, glasurile copiilor se topeau într-un singur glas neliniştit în care îngrijorarea înăbuşea ultimele cuvinte:

— Pîine...

Sagui era descurajat.

— Strigă şi tu mai altfel, Maquineta!

Dar dacă nu putea altfel? Vocea care cerea nu mai era vocea lui. Era vocea tuturor copiilor care, la ora asta, băteau la porţile tuturor caselor, pe străzile tuturor oraşelor şi a tuturor satelor.

— Nu e vorba că poţi sau că nu poţi, măi frate, bombăneau tovarăşii săi. Trebuie să ceri, să stăruieşti, să cerşeşti aşa cum fac milogii.

— Eu n-am cerşit niciodată, se plîngea Gaitinhas, care nu se simţea nici el la largul lui.

Ah! dac-ar şti maică-sa ce făcea el acum! El care trebuia, după dorinţa tatălui său, să se facă doctor, iată că acum bătea pe la uşi ca un cerşetor...

În faţa grădinii domnului Castro, Coca, uitînd că astăzi nu se cerşeşte ca în alte zile, se rugă umil:

— Milostiveşte-te, domnişorule...

— Mama spune că numai sîmbăta dă de pomană.

— Tot boacăne de-astea faci, tîmpitule! şopti Malesso, şi căută să îndrepte lucrurile, dregîndu-şi glasul: „Pîine... Pîinea săracilor! Azi e ziua cînd dă toată lumea!"

În dosul porţii Gaitinhas, roşu la faţă, de ruşine, arunca din cînd în cînd cîte o privire înspre grădina în care nu se va mai juca niciodată, şi gîndul acesta apăsător îl făcu să-i dea lacrimile. Între timp, Arturinho, apăru din nou în capul scărilor.

— Hei! Prindeţi-le... Şi, zîmbind, se apucă să arunce una cîte una cîteva nuci pe care copiii le adunară.

— Cîte sînt? întrebă Coca; el nu se aplecase, pentru că şchiopăta.

— Şapte.

— Fleac! De-ar fi fost azi sîmbătă...

Atunci Maquineta se întoarse:

— Hei, puştiule! E seacă de tot nuca ta! Şi azvîrli cu o piatră în Arturinho, care începu să plîngă.

În fiecare stradă, la fiecare poartă unde era o sonerie sau un clopoţel, începea aceeaşi litanie. În celelalte case, pîinea era într-adevăr un lucru rar, iar cei

care locuiau aici munceau din greu ca s-o cîştige. Domnul Castro, luat pe neaşteptate, îi goni de pe trotuar :

— Duceţi-vă de munciţi, doar sînteţi destul de mari !

Băieţii rămaseră nemişcaţi şi muţi ; priveau în urma lui cum se îndepărtează. Să muncească... Uşor de zis. Trecuse mai bine de o lună de cînd ţiglăriile îşi închiseseră porţile ; şi cînd era vorba să capete de lucru, băieţii se alegeau numai cu promisiuni. Ah, dacă Gineto ar fi fost de faţă, — se gîndea Gaitinhas, — el ar fi fost în stare să azvîrle în obraz domnului Castro toate adevărurile astea.

Dar Gineto nu voise să ceară „pîine, pîinea săracilor" ; şi în timp ce ceilalţi cerşeau, el pîndea pe cîte unul din ei, îi fura ce avea în traistă, sau se apuca să dea cu pietre în ei.

— Gineto, nu-mi lua smochinele, sînt pentru bunica, se ruga Pirica.

— Bunica-ta e bătrînă, a mîncat destul în viaţa ei.

— Gineto...

— Haide, repede, că de nu, te şi cîrpesc.

Cînd erau mai mulţi la un loc, el se ascundea după un colţ şi azvîrlea cu pietre în ei. După ce se împrăştiau, se lega de fiecare în parte.

— Haide, împarte cu mine, repede! Şi să-ţi ţii gura, ai înţeles ?

Cu asta se ocupa Gineto, cînd îl întîlni Gaitinhas.

— Lasă-l în pace.

— Tu să nu te amesteci, Gaitinhas...

— Dacă-l laşi în pace, îţi dau nucile şi smochinele mele.

Gineto, încremenit de mirare, îl privea pe Gaitinhas. Nimeni nu împărţise ceva, vreodată cu el, de bună voie. Şi, pentru a doua oară, Gaitinhas îl dezarma, îl oprea de la orice răutate. La bîlci, îi dăduse de veste că tatăl său voia să-l bată, iar acum...

— Mulţumesc, şopti el, dînd drumul celuilalt copil.

Urcară amîndoi uliţa Belvedere şi se duseră de se aşezară sus pe deal.

— Ia nişte smochine, îl îmbie Gaitinhas.

— Am şi eu.
— Atunci, de ce voiai să i le iei pe ale lui ?
— Habar n-am.

Gineto nu voi să spună de ce nu cerşea şi el : pentru că pe el lumea îl alunga ca pe un hoţ, ca pe o haimana. Nu va uita niciodată chelfăneala pe care i-a tras-o domnul Castro, acum un an. Intrase plin de nădejde şi de încredere în grădină :

— Pîine... pîinea săracilor...
— Îţi arăt eu pîine, derbedeule !

Pînă la urmă, se alesese cu vînătăi pe tot corpul ; şi asta, pentru că azvîrlise cu pietre în paznic, odată, cînd dăduse o raită prin Quinta Alta.

Poate că tocmai această pedeapsă mişelească şi întîrziată îl făcea acum să prigonească pe băieţii mai norocoşi decît el.

— Tu eşti prietenul meu, Gaitinhas ?
— Desigur că da.

Gineto zîmbi, n-avusese niciodată un prieten ca acesta. Ştia foarte bine că ceilalţi îl linguşeau de frică. Toţi, afară de Sagui, îl urau, deşi se arătau plini de respect.

Gaitinhas îşi scoase din buzunar muzicuţa şi începu să cînte un cîntec la modă, pe care prietenul său îl ascultă, în extaz. Nu pricepea nici o boabă la muzică ; dar cîntecul ăsta era cu siguranţă cel mai frumos cîntec din lume. Îl făcea să uite toate rănile de pe trup şi din suflet, pe care i le făcuse tatăl lui Arturinho. Îi descoperea un simţămînt pe care nu-l cunoscuse niciodată pînă atunci : prietenia.

— Formidabil ! Asta fu tot ce găsi el să spună cînd Gaitinhas termină cîntecul.

Pe uliţa Belvedere, umbrele înserării se lăsau încet-încet. Şi încet-încet, inima lui Gineto se pătrundea şi ea de bunătate. Liniştea serii îi îndemna să-şi destăinuie unul altuia tainele vieţii lor. Începură să vorbească, ca nişte buni prieteni ; fiecare îşi povesti viaţa lui scurtă şi simplă. Gaitinhas îi împărtăşi adînca lui mîhnire că trebuia să părăsească şcoala, pentru că maică-sa se îmbolnăvise şi nu mai putea lucra.

— Şi tatăl tău? întrebă Gineto.

Fiul Madalenei privi lung negurile ce întunecau zarea.

— E foarte departe, şopti el. Şi, cu o voce sfioasă, ca şi cum ar mărturisi o crimă: Voia să mă fac doctor.

Gaitinhas vorbea cu lacrimi în glas şi Gineto regretă că titlul de doctor nu era un lucru care să poată fi furat.

În faţa lor, Tajo se aşternea ca un drum lichid pe care bărcile şi vasele alunecau lin. Gaitinhas visa să ajungă marinar, să poată conduce un vas pînă în portul în care l-ar găsi pe tatăl său. Gineto se uita şi el la vasele de pe fluviu:

— Într-una din zilele astea mă duc la mare. Tata mi-a spus că mă ia pe cabotor [1]...

— Mie, grozav mi-ar place să mă duc.

— În schimb, pe mine vor trebui să mă ţină legat să nu fug.

— Şi pe urmă?

— O să mă descurc eu cumva.

Tăcură. Vasele de pe fluviu, stolurile de porumbei şi apusul de soare, întreaga privelişte a acestei înserări îi umpleau de încîntare sufletul lui Gaitinhas. Dar Gineto nu vede decît lungile esteiros ale ţiglăriilor, ca degetele unei mîini care înşfacă nesăţioase apele. Acele esteiros şi coşurile subţiri şi lungi ale fabricilor, care păreau şi mai negre acum în amurg.

— Mergem?

— Se despărţiră. Porumbeii se înapoiară în cuiburile lor, asemenea celor doi prieteni. Dar pe drumul neted al fluviului, vasele mai alunecau încă, în căutarea unui doc sau a vreunui adăpost.

În şopronul de fîn care fusese pe vremuri al paznicului viei şi prin acoperişul căruia se vedea cerul,

[1] Vas comercial care navighează de-a lungul coastelor. (N.R.)

Sagui surîdea stelelor, bunele sale prietene. Îşi pusese alături traista, pe care darurile căpătate nu izbutiseră s-o umple, şi dormea dus. Buzunarele, în care nu încăpea mare lucru, nu-i slujiseră la nimic; dar, oricum, ziua fusese îmbelşugată. Un singur refuz — al doamnei aceleia bătrîne, care uitase de ziua tuturor sfinţilor şi a tuturor săracilor.

Sagui bătuse la poartă, bătuse, bătuse...

— Hai, lasă-te păgubaş, îi răspunse doamna.

— Pîine... pîinea săracilor...

— N-ai auzit ce ţi-am spus?

Atunci Sagui scosese limba la ea şi strigase:

— Să te laşi păgubaş, asta nu-ţi umple burta. Zgripţuroaică bătrînă!

Femeia i s-a mai arătat într-o noapte: o visă că îşi întinde degetele-i strîmbe înspre sacul lui de merinde. Era aşa de slută, că şi stelele tremurau de groază, iar inima lui Sagui bătea atît de puternic, încît se deşteptă brusc...

Apoi, surîzînd iarăşi stelelor, adormi şi nu mai avu nici un vis urît.

V

Sfîrşit de toamnă rece şi neguroasă, vestind o iarnă cu inundaţii şi cu foamete. Maria do Bote[1] se dădu jos din pat, în vîrful picioarelor, să nu-i trezească pe copii. Ridică storul să vadă dacă pe cîmpurile de pe celălalt mal au prins să mijească zorile. Dar afară era o noapte întunecată, ca viaţa oamenilor săraci. Cădea o ploaie măruntă şi rece.

— Cît poate fi ceasul? şopti ea. Tare mi-ar trebui un ceas deşteptător.

Era un vis pe care îl alinta de multă vreme: un ceas care să o deştepte la ora fixă, ca pe o slujnică dintr-o casă de oameni bogaţi. Voia să-i ceară lui Costa bijutierul, să-i vîndă unul, în rate. Poate că ar putea face cumva, să pună la o parte două sau trei

[1] Maria Cabotierului. (N.R.)

mii de reis în fiecare săptămînă. Şi iarăşi începu să-şi facă socotelile — ca în fiecare zi.

Între timp, pusese pe foc oala în care mai rămăsese nişte ciorbă din ajun. Focul din soba de lut mai dezmorţea puţin aerul odăiţei şi aşternea pe pămîntul bătut o lumină jucăuşă, în timp ce mobilele, parcă ruşinate, rămîneau în umbră. Într-un colţ, patul de fier, hodorogit — fusese folosit de nenumărate generaţii — în care dormeau cei doi părinţi împreună cu copilul cel mic; în mijlocul încăperii, masa de lemn, pe care Manuel do Bote o dresese aşa cum se pricepuse; într-un alt colţ, saltelele de paie ale Deolindei şi ale băieţilor, despărţite de scrinul pe care carii, în aşteptarea trusoului fetei, avuseseră timp destul să-l roadă.

Manuel do Bote se dădu şi el jos din pat.

— Ai făcut cafeaua?

— Cafeaua? Nu mai am nici un bob.

— Ce viaţă de cîine!

Ieşi pe uşă şi se îndreptă spre esteiro-ul în care se zvîrleau gunoaiele şi murdăriile. Apoi aruncă o privire spre barca lui şi cercetă atent fluviul. Da, era timpul de plecare. Către ora cinci începea fluxul şi, de pe acum, apele atingeau uşor gurile esteiro-ului, ca într-o mîngîiere sfioasă. Manuel do Bote îşi udă obrazul pîrlit de soare şi se întoarse în cocioabă.

— Chico! îl zgîlţîi pe fiul său care dormea. Hei, băiete!

Îi răspunse un mîrîit ca din altă lume:

— Tată...

— Sus! Auzi?

Cu o mişcare molatică, Gineto se frecă la ochi, dar nu-i venea să se despartă de dulceaţa somnului. Mai întîrzie o clipă pe puntea ce leagă noaptea cu ziua. Vedea în faţa lui o umbră uscăţivă şi înaltă — i se păru că este paznicul de la Quinta Alta. Mai visa încă? Dar vocea răguşită a tatălui său îl trezi de-a binelea.

— Hai, dă-te jos din pat. M-auzi? N-am vreme de pierdut, trebuie să plecăm.

„Unde ne mai ducem?" fu ispitit Chico să întrebe. Cu privirea aţintită la umbrele jucăuşe, îşi trase pantalonii, gîndindu-se în altă parte. Ce-avea cu el tatăl său? Îl copleşiră nişte presimţiri negre. Fratele lui mai mic îi sări în cîrcă şi el îl împinse jos. Ţîncul începu să scîncească.

— Taci! făcu din colţ maică-sa.

Ţîncul tăcu, şi se lăsă o linişte şi mai grea. De ce-l chema atît de devreme? Şi deodată, întocmai ca la jocul de-a baba oarba cînd ţi se scoate legătura de la ochi, băiatul văzu limpede ce-l aşteaptă: urma să se îmbarce pe cabotor.

— Tată... Vorbele îi rămaseră în gît. „La ce bun să-l mai roage?... Nu; nu voia să întîmpine un refuz". Prefăcîndu-se că nu-i pasă de nimic, se apropie de foc. Maică-sa îi dădu ciorba încălzită şi el o înghiţi în grabă. Apoi, îşi căută şapca fără cozoroc, îşi aruncă pe umăr sacul de merinde pe care i-l întinsese tatăl său, şi îl urmă fără să scoată o vorbă.

Sub paşii lor amorţiţi, se auzeau pocnind bobiţele umede ale căprişoarelor de prin esteiros. În larg, cabotorul părea un vas fantomă aşa cum vezi în unele filme. Iar pe cer, stelele lui Sagui clipeau luminînd ca nişte licurici într-o noapte de august. „Ce norocos era Sagui! El dormea acum cobză şi putea să facă tot ce îi trecea prin cap... În timp ce el, picînd de somn, intra la puşcărie, la ora asta cînd toată lumea dormea". Frigul îi paraliza şi trupul şi voinţa.

— Pune mîna pe lopeţi, să te mai încălzeşti.

Puse jos merindele, se aşeză, şi barca lunecă lin, drept spre cabotor, deşi Gineto, cu braţele obosite, nu prea vîslea cu nădejde. Lopeţile scîrţîiau în furchetă, spintecînd apele şi tăcerea. Se văietau lopeţile în locul lui. În sfîrşit, ajunseră. Băiatul puse un picior pe cabotor, dar ochii lui căutau în depărtare libertatea pierdută. Atît i-a mai rămas: cel puţin ochii nu puteau să-i fie făcuţi prizonieri.

— Dormi de-a-mpicioarelea! Întinde pînza.

Pe vasul acesta fantomă, tatăl său era căpitan. „Unde-l ducea? Iarăşi la oraş, ca şi rîndul trecut?"

În curînd vîntul umflă pînzele şi cămăşile celor doi

mateloţi, iar soarele veni să se scalde în apele fluviului. După o manevră îndemînatică vasul acostă la chei.

— Hei ! Gineto !

Îl văzu pe Malesso, stînd batjocoritor pe marginea cheiului.

— Te duci în Africa, băiete ?

El se făcu că nu-l aude, şi continuă să tragă parîma. Celălalt tăcu. Dar Gineto, trăgînd cu coada ochiului, desluşea foarte bine zîmbetul acela ironic întipărit pe mutra pocită a lui Malesso. Dacă ar fi putut coborî pe chei, i-ar fi tăiat de mult piuitul. Dar aşa, n-avea încotro. Aşteptă pînă cînd tatăl său îi spuse să acosteze ; atunci luă parîma şi azvîrli drept în Malesso, care îşi pierdu echilibrul şi căzu pe spate, în noroi. Gineto rîdea de răsuna tot cheiul.

— Dom'le Manuel... gemu celălalt de jos. Dar tatăl lui Gineto rîdea şi el. Apoi sirenele fabricilor acoperiră rîsetele şi treziră la viaţă tot orăşelul.

Maria do Bote, de teamă să n-ajungă prea tîrziu la ţesătorie, nu mai închisese ochii de cînd se sculase bărbatul ei ; îi încuie în casă pe cei mici şi plecă împreună cu Deolinda. „Măcar de-aş avea deşteptătorul acela..." Revenea mereu la gîndul acesta, care-i era atît de drag, ori de cîte ori bărbatul său pleca cu noaptea-n cap sau cînd trupul ei supt de oboseală tînjea după odihnă. „Dar azi nu se va mai opri să soarbă din ochi vitrina lui Costa bijutierul..."

După ce dădură pe gît obişnuitul păhărel de rachiu, docherii părăsiră cîrciuma şi se îndreptară spre chei. Ochii le mai erau încă împăienjeniţi de somn. Din gurile lor răbufnea un miros tare de alcool; tăceau, şi sacii de pînză groasă atîrnau în mîinile lor ostenite. Păreau cu totul sleiţi de puteri. Dar, cînd sirena sună pentru ultima oară, îşi încordară muşchii ; păreau nişte uriaşi. Ah ! Vai de cel care, încovoiat sub greutatea sacului de o sută de kilograme, nu ţinea pasul ! Acest du-te-vino grăbit nu se mai oprea, nu se putea opri — de la docuri la vapoare, de la vapoare la docuri.

Se încărca mai întîi cabotorul „Norocul". Docherii

făceau minuni de echilibru, trecînd pe puntea îngustă ; apoi se opreau o clipă, să-şi refacă puterile, rezemîndu-se cu spatele de bastingaj[1].

— Noroc, Gineto !

Îl salutau pe fiul lui Manuel do Bote care, rupt de oboseală, aşeza sacii de grîu în fundul calei.

— Gata, s-au terminat strugurii ?

Docherii glumeau şi rîdeau ; ei mai aveau încă chef să rîdă şi să glumească. Numai noului recrut de pe „Norocul" îi pierise tot cheful, îşi pierduse chiar şi puterile. El, care se credea voinic ca un cow-boy, nu era în stare nici măcar să ridice în picioare un sac culcat. Gîfîind şi leoarcă de sudoare, îşi muşca buzele, dar nu plîngea.

— Ia te uită ce mai voinic ! striga tatăl lui Malesso.

— E o treabă mai afurisită decît căţăratul în pomi, ce zici ?

Mai mult teama de glumele lor grosolane decît voinţa tatălui său îl reţineau aici. În două rînduri fusese ispitit s-o şteargă, dar renunţase. Se afla în faţa unor bărbaţi, aşa că trebuia să facă faţă şi el, ca un bărbat. Tăcea şi îşi muşca buzele. Şi cala cabotorului nu mai avea fund.

— E mai al dracului decît burdihanul patronului, zise unul.

Acum, glumele erau tot mai rare, şi puterile tot mai slăbite. Oamenii răsuflau din greu ; nu mai duhneau acum a alcool, iar sudoarea curgea pe ei gîrlă.

— Haideţi ! Mişcaţi-vă !

Dar docherii erau şi ei oameni ca toţi oamenii.

— Greu se mai umple spurcatul ăsta !

Şi mai erau încă multe vase acolo care aşteptau, căscate, să înghită preţioasa încărcătură.

În sfîrşit, „Norocul" îşi întinse pînzele. Coborî în josul fluviului, împins de vînt, cu corpul pe jumătate scufundat în apă, sub povara încărcăturii şi a trudei. Cobora, cu pîntecele umflat de grîu, cu pînzele umflate de vînt.

Gineto se şi trîntise pe saci, sleit de puteri. Şi sacii

---

[1] Parapet în jurul punţii. (N.R.)

mai trebuiau încă acoperiți cu coviltire, căci vremea nu era sigură, zicea tatăl său. Grozav ar fi vrut să tragă un somn! Să scape de vedenia acestor oameni, care se speteau ca nişte robi, să-şi uite şi de propria-i oboseală. Să doarmă, să viseze „quintasele" lui şi străzile unde prietenii lui se puteau juca în voie. Acum, nici măcar nu se mai gîndea să fugă. Orăşelul rămăsese acolo, departe, dincolo de zare, iar ţiglăriile, încetul cu încetul, se pierdeau şi ele în depărtare. Vedea şerpuitoarele esteiros, alungindu-şi degetele lor groase înspre livezile încărcate cu toate comorile toamnei, de care el nu se va mai putea bucura. În depărtare, trestiile dealurilor se înălţau treptat una după alta, pînă atingeau cerul. Dar Gineto nu mai privea cerul; nu mai era copilul de altădată, care se urca în vîrful dealului şi, cu mîna cît putea de întinsă, încerca să atingă bolta azurie.

Pe fluviu, cabotorul nu mai părea un vas fantomă; ai fi zis că era un leagăn care se clatină într-una. Numai căpitanul era acelaşi, ţinînd în mînă bara cîrmei, cu faţa aspră şi cu privirea foarte atentă.

— Şi coviltirele? Dacă se udă grîul...

Stînd aşa cu ochii închişi şi visînd, se credea un copil în leagăn... Dar tatăl său îi amintea acum de îndatoririle lui de marinar. Îşi adună ultimele-i puteri; pe deasupra, o ploaie năprasnică îl udă pînă la piele şi făcu să freamăte faţa fluviului.

— Vom avea o mare furioasă, anunţă căpitanul, care ştia tot. El manevra atent bara cîrmei, vasul trecea foarte aproape de ţărm, ocolea colţurile de stînci şi rafalele de vînt. Gineto îl ajută să întărească pînzele. Căci acum valurile nu mai legănau domol cabotorul — trebuia să te păzeşti de ele — şi fluviul era frămîntat ca o mare. Lumina după-amiezii se stingea după perdeaua deasă a ploii. De jur împrejur, zarea era posomorîtă. Fluieratul unui tren ce trecea în depărtare ajungea pînă aici — apoi un şir de lumini, apoi iarăşi beznă. Beznă şi amărăciune era şi în inima lui Gineto, care petrecea cu privirea trenul ce se pierdea în noapte. „Dacă m-aş putea duce şi eu acolo... La ora asta prietenii stau poate sub o poartă şi-şi spun poveşti".

— Ţi-e foame? îl întrebă tatăl său.
Făcu semn că da, şi coborî în cabină, de unde aduse pîine şi nişte peşte prăjit. Mîncară. Gineto bău şi o înghiţitură de vin cu care îl îmbie tatăl său, şi mai prinse puţin curaj cînd îl auzi spunînd:
— Nu mai avem mult. Încă astăzi ajungem la Lisabona.
Ajunseră noaptea; lui Gineto i se părea că o spuză de stele căzuse peste oraşul acesta viu iluminat. Adormi în cala cabotorului cu gîndul la fel de fel de lucruri minunate. Iar dimineaţa ardea de nerăbdare să descopere taina străzilor înţesate de lume, însufleţite, scăldate în soare. Femei, femei multe, şi ce frumoase! Ah! dacă l-ar vedea ele despărţind taurul din cireadă!
— Tată, nu coborîm pe uscat?
— Ce, eşti nebun?
Îi intrase în cap că printre femeile acestea ar putea-o întîlni şi pe Rozeta. Tatăl său îl aduse la realitate:
— Gata cu prostiile! La treabă!
Nu-l lăsa nici măcar să viseze. Îi venea să se repeadă la tatăl său. Dar atunci începu descărcatul. Macaraua îşi întinse braţul său uriaş şi numaidecît uşură vasul de mai multe chintale. Gineto se simţi şi el mai la largul său, căci nu trebuia să mai îndure glumele nesărate ale docherilor; aşa, lucrul îi era mai uşor. Totuşi asuda din greu; încît tatăl său, care de obicei era foarte zgîrcit cu dezmierdările, văzîndu-l cum munceşte, îl bătu pe spate şi zîmbi.
— Dacă o ţii aşa mereu, să ştii că luna viitoare capeţi un costum nou.
Nu-i venea să-şi creadă urechilor.
— Un costum nou?
— Da, băiete.
Se şi vedea îmbrăcat cu haine noi; ţopăi, fluieră, şi o uită chiar şi pe Rozeta. „Cînd vor afla băieţii, o să-şi muşte degetele de ciudă. Ah! de s-ar putea întoarce cît mai repede, cu unul din vapoarele acelea cu coşuri groase ca nişte trunchiuri de pin şi care mugesc mai tare ca sirenele uzinelor".
La întoarcere trebui însă să se mulţumească cu ace-

laşi cabotor, totuşi bucuria lui nu scăzu cîtuşi de puţin. Cînd vasul lor se întîlni cu vasul care cobora fluviul, Gineto îi salută voios pe ceilalţi tovarăşi ; privea cu drag la munţii pleşuvi, deşi la poalele lor nu se zărea nici o *quinta* promiţătoare ; îi făcea plăcere să simtă cum îl pătrunde căldura soarelui ale cărui raze mîngîiau faţa fluviului, cum mîngîi spinarea unui animal.

Cînd sări pe uscat, alergă numaidecît la Magazinul Popular. Costumul acela albastru, pe care atît de mult îl dorise înainte de bîlci, fusese vîndut ; nu face nimic, o să-şi aleagă altul, îşi zise el. Apoi porni de-a lungul străzilor, să le anunţe şi celorlalţi vestea cea bună.

— Hei, Malesso, ştii că o să am şi eu ţoale noi !?

Uitase că-l trîntise cu parîma în noroiul de pe chei. Malesso nu răspunse. Ceilalţi, nepăsători, continuau să joace, unii ţurca, alţii popice. Pentru ei, Gineto nu mai era copilul străzilor şi al ţiglăriilor, tovarăşul lor de joacă. Se emancipase. Acum era un adevărat matelot, făcea parte dintre bărbaţii care intră în taverne şi aruncă pe jos mucuri de ţigări. Mucuri pe care ei, puştii, erau foare mulţumiţi să le culeagă. Şi Gineto îi părăsise fără să le spună nimic, şi îl mai şi trîntise pe Malesso, cu parîma, bătîndu-şi joc de el.

Noul sosit apucă ţurca ce căzuse la picioarele lui şi întrebă :

— Pot să mă joc şi eu ?

— Nu.

— Nuuu ? Ei bine, atunci — poftim ! Şi aruncă ţurca pe un acoperiş. Ceilalţi săriră cu gura pe el, cu fel de fel de vorbe grosolane şi urîte pe care le învăţaseră prin străzile cele mai murdare ; Gineto sfidă întregul grup :

— Poftiţi încoa' unul cîte unul, dacă vă dă mîna ! Işi umflă pieptul, strînse pumnii şi îşi aştepta semeţ adversarii. Numai Sagui înaintă, apărat de trupul său pirpiriu.

— Eşti un nahat ! Atîta ştii şi tu — să te baţi. Şi, faţă-n faţă, îl înfruntă : — N-ai de cît să dai în mine, haide, loveşte...

Gineto rămase împietrit, ca o statuie; apoi, dezarmat, îl amenință pe Malesso:

— Ai să mi-o plătești tu. Tu ai fost ăla care ai pus pila...

Le întoarse spatele și o luă din loc. Venise la ei ca un prieten, și iată că își pierduse prietenii. Și el, care toată vremea fusese atît de nerăbdător să le anunțe vestea cea mare! Va avea și el un costum nou; dar el nu se va rățoi la bîlci față de ceilalți, ca Malesso și ca alții...

La colțul străzii, se opri, nehotărît. Fără voia lui, părăsise străzile, al căror domn și stăpîn fusese, ca să se ducă pe mare, care nu era a nimănui. Și acum, se vedea singur, ca un rege detronat, neștiind ce să facă, încotro s-o apuce. „Ce-ar fi dacă ar intra puțin în tavernă? Tatăl său îi dăduse zece *tostoes*... Ar vinde, poate, și cele două bricege care îi rămăseseră de la bîlci". Intră.

La această oră tîrzie, taverna — clubul celor săraci — era ticsită de lume. Muncitori cu chipurile aspre ca oțelul mașinilor, marinari care mai păstrau în priviri ceva din frămîntarea fluviului în timp de furtună, docheri puternici ca niște herculi, dar rîzînd ca niște copii, și, ici-colo, alți oameni care așteptau, cu brațele spînzurate de-a lungul corpului...

Sărbătoreau noaptea care, în faldurile mantalei sale negre, le aducea odihna și uitarea. Noaptea, care pentru ei era adevărată zi! Unii, în fața meselor de lemn murdare, stînd pe bănci, așteptau de la cărțile de joc un noroc pe care munca nu li-l aducea; alții goleau pe nerăsuflate paharele de vin, amăgindu-se ca să-și recapete puterile cu băutura. Căci aici, totul era amăgire: amestecul acesta de rîsete și de voci, melodia nedeslușită pe care o revărsa radioul; și, în aerul acesta îmbîcsit, plutea un nelămurit vis de fericire...

Gineto se apropie de tejghea.

— Stai, mă puștiule, ce te-mpingi așa, mormăi cineva din fața lui; și băiatul rămase cu brațul ridicat.

— Un pahar de vin din cel negru, strigă el. Glasul i se pierdu în vuietul vocilor. Ocoli tejgheaua, încercînd să răzbată prin zidul de trupuri.

— Şefule...

— Îndată !

Din pricina îmbulzelii fu împins înapoi. Era gata să se lase păgubaş, cînd deodată se pomeni înhăţat de braţ.

— Te-am prins, pişicherule...

Poliţaiul cheiului izbucni într-un rîs răutăcios, cu gura pînă la urechi. Gineto tresări. De atîtea ori făcuse pe dracu-n patru şi-i scăpase din mîini, şi acum — iată-l căzut în cursă ca un şoarece.

— Ai venit să furi pepeni, hai ?

Gineto nu-şi mai amintea de ce pepeni furaţi vorbea poliţaiul. Îşi adună toate puterile ; n-avea decît un singur gînd : să poată scăpa cît mai repede. „Dac-ar fi mai aproape de uşă..." Poliţaiul îl trăgea spre tejghea.

— Haide, haide. Vrei un pahar de vin ? Şi izbucni în rîs : duhnea grozav a rachiu.

— Ţi-e frică ? Haida-de... Cu laba sa ca de urs îl lovi uşor peste ceafă pe Gineto, care se făcu roşu ca focul — nu că l-ar fi durut, dar îi era ruşine. Gineto încercă să scape, înainte ca oamenii din jur să înceapă să rîdă...

— Lasă-mă ! Ce ţi-am făcut ? Vocea sa trăda gîndul care-i muncea întreaga fiinţă : să fugă.

— Nu zău, ai uitat ?

Da, acum îşi amintea. După ce fugise de la ţiglărie şi de acasă, i se făcuse foame şi furase nişte pepeni dintr-o baracă. Apoi, urmărit pe chei şi de-a lungul fluviului, îl silise pe poliţai să mai facă şi o baie.

— Pungaşule... Nici măcar nu ţi-e ruşine... Poliţaiul nu-i vedea obrajii care-i ardeau ca focul. Îl înjura şi-l lovea.

Atunci Gineto îşi aduse aminte de briceag. Cu mîna dreaptă încă liberă, pipăi lama şi, deodată, cu o mişcare bruscă, o înfipse în braţul care-l ţinea.

*

* *

Urmărit cu înverşunare, mereu hăituit ca un pui de vulpe, ca un *gineto* — da, Gineto, ăsta îi era şi numele

şi soarta. Copilul străzilor, care se pierduse pe străzi şi care nu putuse deveni un om pentru că se ferise de oameni. Ce bine ar fi să trăiască şi el ca Sagui, aşa, fără casă! Să doarmă într-o şură de fîn prin acoperişul căreia se vedea cerul înstelat, şi să se ducă să cerşească „pîinea săracilor". Să fie bun, să fie veşnic vesel. Nu, nu putea fi bun. Sagui îşi pierduse părinţii, e adevărat, dar în schimb îşi cîştigase prieteni — în timp ce el, Gineto, rămăsese cu totul singur pe lume — cel din urmă dintre orfani.

Izgonit şi osîndit de toţi, părăsit şi abătut, Gineto vedea în fiecare umbră un duşman şi în fiecare ungher o ascunzătoare din care era mereu pîndit. De aceea se ferea de toată lumea. Urcă uliţa Belvedere şi se opri cîteva clipe să-şi reamintească: aici îi declarase Gaitinhas într-o după amiază că era prietenul lui. Prieten făţarnic, ca şi ceilalţi care s-au lăsat duşi de trăncănelile lui Malesso. Omul hăituit ca o fiară în cîmp deschis n-are prieteni. Şi la urma urmei el nu voise să ajungă aşa de sălbatic ca o fiară. Parcă o putere străină, nelămurită, pusese stăpînire pe el atunci cînd aruncase ţurca pe acoperiş şi cînd îşi deschisese briceagul în cîrciumă. De ce îl izgoniseră, cînd el venise cu inima deschisă şi mai paşnic ca oricînd să le spună că o să capete şi el un costum nou? De ce? Nu, nu putea fi bun.

O noapte fără lună; nici o făptură omenească nu venea să mai lumineze bezna în care se prăbuşise Gineto. Şi se înfundă mereu în noaptea în care îl pîndeau la tot pasul fel de fel de gînduri întunecate. În jurul său, umbrele copacilor păreau nişte uriaşi şi nişte dihănii înaripate. Undeva departe, un cîine lătra. Şi, printre cocioaburi, răsuna ecoul lătratului: glasul dihăniilor şi al uriaşilor. Îl trecură fiori; cu ochii larg deschişi, căută să pătrundă întunericul nopţii. Era lîngă Quinta Alta şi mergea pe sub zidurile care împrejmuiau viile şi livezile — viile şi livezile prin care mîinile lui îşi făcuseră de lucru de atîtea ori. Şi, iată că umbrele nu mai erau nişte umbre de uriaşi şi de dihănii, ci umbre de paznici şi de poliţai. Şi lătrăturile se auzeau tot mai aproape. Şi umbra domnului

Castro se apropia cu aceeași viclenie ca atunci în acea zi de toamnă, în acea zi a „pîinii săracilor“.

Îngrozit. Gineto făcu stînga împrejur. Un timp, se mai gîndi să se-ntoarcă acasă — fie ce-o fi. Dar, lîngă chei, în lumina roșie a farului, se zăreau umbrele vaselor. Era lumina care îndrepta spre portul salvator pe marinarii rătăciți. De aceea și Gineto, marinar de-o zi, coborî pe chei. Cabotorul, care înainte cu cîteva zile i se păruse o pușcărie, i se păru acum un loc de refugiu binefăcător. „Norocul“ era acostat la chei și, așa cum plutea pe apele liniștite, părea un leagăn de copil. În noaptea fără lună, farul era singura stea. Și cabotorul se legăna, se legăna într-una...

Gineto intră în cabotor și adormi acolo ca un copil.

IARNĂ

I

Cu mîinile înfundate pînă-n coate în buzunare şi cu picioarele învineţite de frig, copiii, stînd pe sub porţi, aşteptau să le vină de undeva o ciorbă sau o rază călduţă de soare. Intr-o vreme stăpîni ai străzilor, acum le părăsiseră în voia apelor şi a vîntului : se dăduseră bătuţi, lupta fusese prea inegală. Se isprăvise acum cu lumea închipuită a jocului.

Vîntul se năpustea din toate părţile, cu izbucniri neaşteptate ; zguduia din ţîţîni uşile şi ferestrele ; şi în urma lui totul rămînea jalnic şi pustiu, ca şi pomii din vale. Apoi, ploaia năpraznică schimbă fluviul într-o mare de noroi, care inundă străzile — puhoaie de apă negricioasă curgeau din belşug pe lîngă trotuare. Vase scufundate, vile năruite, grădini pustiite... Opere de artă, minuni ale închipuirii, toate se prăbuşiră pradă potopului. Acolo unde se înălţaseră munţii stîncoşi şi abrupţi, era acum un loc misterios în care se oglindeau chipuri abătute, cu privirea neliniştită. Adunaţi pe sub porţi, băieţii aşteptau ciorba şi primăvara...

— Sagui, spune-ne o poveste.

— Nu-mi arde acum de poveşti.

Poveştile se spuneau în nopţile de vară, cînd cuptoarele ţiglăriei înghiţeau snopii de stuf. Pe cer străluceau stele, şi în razele lunii ţiglăria alcătuia ea însăşi un decor de poveste. Atunci ca prin farmec, băieţii se preschimbau în feciori de împăraţi şi trăiau cu adevărat poveştile pe care Sagui le povestea mai frumos

ca un om învăţat: „A fost odată un fecior de împărat..."

Dar acum, nu mai erau nici feciori de împăraţi, nici stele.

— Într-una din zilele astea intru la fabrică... Maquineta visa cu glas tare.

— Vax!...

— Am făcut cerere...

Cu toţii făcuseră cereri să intre în Uzina Mare. Din tată în fiu, din generaţie în generaţie trecea aceeaşi ambiţie. Gaitinhas îşi aduse aminte de domnul Castro căruia îi dăduse şi el o cerere, iar Malesso se plînse:

— Cît despre mine, tata vrea să mă duc să lucrez la cîmp.

— Şi te duci?

— Ce, sînt lovit în cap? Să dormi cu boii la un loc şi să te speteşti din zori şi pînă-n noapte... Şi pe deasupra să mai mănînci şi bătaie!

— Mie mai mult mi-ar place acolo decît să car la cărămizi, adăugă Sagui. Bătaie mănînci şi la ţiglărie.

— Vorbeşti şi tu aiurea! Aproape că nici coaja de pîine nu ţi-o poţi cîştiga. Şi dacă te-mbolnăveşti acolo, n-ai pe nimeni să te îngrijească. Ce-ţi închipui tu?

Celălalt nu mai răspunse, şi Malesso se şi vedea pornind-o spre cîmp, unde îl aşteptau mii de necazuri: cu traista-n spate, cu picioarele schingiuite din pricina bocancilor cumpăraţi pe datorie, iată că trece fluviul şi se pierde în lume, în cîmpiile fără de sfîrşit. Intră într-o baracă enormă şi jalnică: „Ia zi, Manuel... Dar de unde ştie el că pe celălalt îl cheamă Manuel?"

— Acolo n-ai pe nimeni care să te cunoască... hotărî Malesso cu glas tare.

— Mie nu mi-ar păsa de asta!

Sagui cunoştea lumea. El cerşise pînă acum, umblînd din sat în sat, cîtă vreme ceilalţi nu cerşiseră decît din poartă-n poartă. Cunoştea toate satele, afară de satul său de baştină. Dar nicăieri nu dăduse peste părinţii săi.

— Eu mai am o nădejde... repetă Maquineta.

Şi ceilalţi aveau cîte una. Numai Coca, descurajat, le spuse că el se va duce să cerşească, deşi Sagui îl

bătea mereu la cap că erau prea mulţi săraci în oraş care cerşeau.

— Atîta pagubă. O să zic şi eu că sînt schilod...

Şi îşi arătă piciorul ţeapăn şi uscat.

Se făcu iarăşi tăcere — doar clănţănitul dinţilor se mai auzea. Malesso încercă să se mai încălzească puţin cu un muc de ţigară de lux, uitat în buzunar.

— Dă-mi să trag şi eu un fum, se rugă Guédélhas, care nu scosese pînă atunci nici o vorbă.

— Tu nu ştii cîtă bătaie de cap am avut pînă am pus mîna pe chiştocul ăsta. A trebuit să mă ţin după el, ca un cîine.

Guédélhas, resemnat, se întrebă din nou unde ar putea găsi nişte ciorapi, să-şi facă o minge de cîrpe.

— Dac-aş avea o minge... — făcu el, — ne-am mai putea încălzi un pic.

— Adu-mi nişte lînă şi îţi fabric eu una, zise Malesso repede. Eu am avut una de ziceai că e de cauciuc.

— N-am nici măcar ciorapi, dar încă lînă...

— Nici tu nu ai, Gaitinhas ?

— Acuma n-am.

— Dar tatăl tău, Malesso ?

— Tata nu poartă ciorapi. Numai cînd se duce la cursele de tauri, şi chiar atunci împrumută uneori de la alţii.

— Nişte ciorapi de damă, asta ne-ar trebui nouă, să ne mai încălzim oleacă, glumi Sagui.

Şi conversaţia alunecă asupra unor închipuite aventuri cu femei ; Malesso era meşter în asta. Chiar şi Coca, el care părea că nu se interesează de minge, uită de piciorul lui ţeapăn şi vorbea ca un bărbat. Şi Gaitinhas auzi lucruri pe care nu le învăţase niciodată la şcoală. În curînd însă ploaia biciui trupurile pe jumătate goale ale băieţilor, şi conversaţia se curmă.

Stînd pe sub porţi în aşteptarea unei fierturi — numai cu visurile îşi mai înşelau foamea. Guédélhas, de pildă, se şi întoarsese pe arenă, unde mingile erau de piele şi de cauciuc şi unde un public numeros îl aplauda. Sagui devenise vînzător într-o băcănie — mai degrabă ca să-şi umple burta decît ca să servească

clienţii. Iar Malesso, cu nişte pantaloni bine ajustaţi şi cu o pălărie cu boruri largi, călărea în mijlocul unei cirezi de vite.

— Cînd am să fiu fermier...

— Tu fermier? Lăudărosule!

— De ce nu s-ar putea? Castro are o grămadă de ferme și doar şi el a fost pe vremuri la ţiglărie. Asta mi-a spus-o tata.

— Ah, da! Da' ăla...

— Nu e şi el un om ca noi?

— Nu-ţi mai face vise zadarnice. Mai întîi du-te de grăpează...

Îmbufnat, Malesso nu le mai împărtăşi niciunul din celelalte planuri ale lui.

— Dac-ar mai fi struguri prin vii...

— Mi se pare că măceşele de la Poisada s-au copt, îi înştiinţă Coca.

— Gogoşi de tufă!

— Bine mai știa toate astea, Gineto.

— Şi-a găsit un ascunziş bun, ăla. Şi Malesso adăugă: Cînd mă vede, tipul, o şi şterge.

— Ba de frica poliţaiului a şters-o! Dacă tatăl său nu s-ar fi făcut luntre şi punte...

— Dar ce a făcut? întrebă curios Gaitinhas.

Malesso începu să povestească încăierarea din cîrciumă şi arestarea lui Gineto; şi cum în cele din urmă, tatăl său a făcut pe dracu-n patru ca să obţină să-i dea drumul. Şi îl pufni rîsul cînd povestea că poliţaiul cheiului îl găsise în barca lui, unde se pitise ca un şoarece în gaură.

— Să fi fost tu în locul lui, ai fi făcut pe tine, zise Maquineta cu o voce batjocoritoare.

— Nu cumva vrei să iei apărarea individului ăstuia? Eu barem nu scot cuţitul la oameni.

— Fiecare se descurcă cum poate, zise Gaitinhas, fără convingere, privindu-şi muzicuţa pe care i-o dăruise Gineto.

— Hai, cîntă-ne ceva, îi ceru Coca.

El începu să cînte și ceilalţi îi ţinură isonul, fiecare pe glasul lui, şi aşa, mai uitară de frig. Dar deodată, în spatele lor, o femeie deschise poarta.

— Ia mai lăsați tărăboiul! Haide, cărați-vă!
— Nu facem nici un rău, protestă Sagui. Ce, nu ne mai putem adăposti nici pe sub porți?
Femeia văzu mutrele înfuriate ale băieților.
— Fiul meu e foarte bolnav, lămuri ea.
Se îndepărtară și poarta se închise ca un mormînt; dar afară, dincoace de poartă, stăruia încă vocea femeii, mai deznădăjduită decît vaietul vîntului. Ca să le mai treacă gîndurile astea, Maquineta propuse să joace rișca, cu cutii de chibrituri. Era tot ce le mai rămînea de făcut, acum iarna, cînd n-aveau nici mingi și cînd ploaia le îngheța orice avînt. Gaitinhas nu voi să joace. Glasul femeii se înfipsese în inimă, ca un cuțit cu două tăișuri; se gîndi la maică-sa, bolnavă, scuturată de friguri.
Ceilalți aruncară de zid capacele cutiilor de chibrituri.
— Fața sau dosul?
— Fața, zise Maquineta.
— Am cîștigat. Îmi datorezi doi *tostoes*.
— Cînd o să intru la fabrică ți-i plătesc.
Malesso ridică din umeri:
— Asta înseamnă că o să-i capăt cînd mi-oi vedea ceafa.
— Ai să vezi, tu.
Visul lui Maquineta prinsese atît de adînc rădăcini în el, încît nici chiar vremea asta proastă nu putea să i-l smulgă.

În casa Madalenei, iarna venise de mult. Dar acum, umezeala așternea broboane pe pereți, iar pe rafturi praful ajunsese gros de un deget.
Madalena căzuse la pat. Avea nevoie de medicamente și de soare — soarele acela, care nu străbătea niciodată pe ulița ei. Doctorul venise într-o zi, adus de Roza Șchioapa, care stăruise să-l aducă. El o ascultase strîngînd din buze, apoi, cu creionul în mînă, cercetase cu privirea cămăruța strîmtă. În jurul său, în

această atmosferă de pustietate pe care fotografia lui Pedro, prinsă pe peretele gol, o făcea şi mai jalnică, numai chipul Madalenei era alb ca zăpada.

— Domnule doctor, nu băgaţi în seamă neorînduiala...

Dar el era obişnuit cu asta. Arătă spre fotografie:

— E bărbatul dumitale?

Bolnava zise că da, şi îi spuse unde se afla.

— Ştiu. Dădu din cap şi adăugă: Dacă ar fi fost un om mai cu judecată...

Dar se opri şi nu-şi termină critica. Şi el, pe vremea cînd fusese student, făcuse planuri mari, apărase principii. „Viaţa înseamnă luptă pentru un ideal... Medicina cere să te jertfeşti..." Apoi idealul său fu să lupte pentru a asigura propria sa viaţă, într-un sat de oameni sănaci; şi din toate planurile lui mari, nu mai rămăsese decît o firmă, la uşa cabinetului, arătînd tariful stabilit de confraţii săi.

— Aşa-i soarta... se mărgini el să spună.

Madalena strînse din buze. Ea ştia prea bine că oamenii îşi făuresc singuri soarta.

— Bine. Ia doctoria asta înainte de mîncare. Dumneata eşti înscrisă la Asigurările Sociale?

— Nu mai sînt, domnule doctor. Am rămas în urmă cu cotizaţiile...

— Bine, o să mai vin dacă este nevoie.

Ieşi, iar cămăruţa se făcu mai rece.

— Joao, du-te la farmacie să cumperi leacurile astea. Spune c-o să le plătesc mai tîrziu.

După cîtva timp, fiul ei se întoarse.

— Ei, ce-i?

— Mi-a spus că nu poate da pe datorie, e o doctorie prea scumpă.

Cu ochii pironiţi în gol, cu degetele-i galbene ca ceara, Madalena începu să răsucească sul reţeta. Joao se aşeză pe ladă. Afară, ceilalţi copii se jucau şi rîdeau — îi văzuse prea bine; dar preferase să stea aici în casă, să nu rămînă maică-sa singură cu tăcerea asta apăsătoare, care făcea şi mai tristă toată casa, chiar şi chipul tatălui său din fotografia de pe perete. Sta nemişcat şi mut, aşteptînd parcă ceva, nici el nu ştia

ce. Iarna dădea tîrcoale casei, şi în fiecare zi tot mai de aproape; pe vatra căminului, cenuşa zăcea asemenea puterilor prăpădite ale unui om.

— Joao...

Vocea i se stinse pe buze. „Unde să găsească băiatul ei lemne? Singura cale era să se ducă să le fure din pădure". Se înfăşură cît putu mai bine în ţoale. „Cît putea să fie ceasul? De-ar veni maica Roza..." Şi iarăşi aceeaşi tăcere, soră bună cu întunericul şi cu frigul. Ceasurile urmau unul după altul, unul ca altul, căci, aici, ziua nu era decît o noapte fără sfîrşit.

— Ai auzit sirena?

Joao nu răspunse. El se gîndea la o afacere: la muzicuţa pe care voia Malesso s-o cumpere. „Măcar cinci mii de reis. Cinci? Poate că ar ajunge pentru doctorie".

— Joao...

Se apropie de pat. Maică-sa răsucea încă hîrtia între degete; ca şi cum i-ar mai fi rămas o fărîmă de nădejde:

— Du-te la maica Roza şi spune-i să-mi împrumute o lopată de cărbuni.

„Ar trebui să iau înapoi reţeta", se gîndi Gaitinhas.

— Vrei să mai încerc la farmacie? întrebă el, fără să slăbească din ochi hîrtia.

— La ce bun?

— Mă-ntorc numaidecît, mamă.

Îi luă din mîini reţeta şi se duse să-l caute pe Malesso, pe care-l găsi pe marginea cheiului.

— Mai vrei să cumperi asta?

Pe celălalt nu-l mai interesa afacerea; dar încercă instrumentul.

— Cît ceri?

— Spune tu un preţ...

— Îţi dau... cincisprezece *tostoes*...

Lui Gaitinhas nu-i venea să-şi creadă urechilor.

— Numai atîta?

— Da' ce? Doar ne-i fi vrînd să-ţi dau o avere?

— Cinci mii de reis.

— Ce, mă crezi tîmpit de-a binelea? Du-te naibii cu muzicuţa ta cu tot...

Gaitinhas se îndepărtă, bălăngănindu-şi mîinile, cu privirile foarte abătute. Ajunse la uşa casei maicii Roza, spuse pentru ce venise şi aşteptă.

— A fost doctorul ?

Cum băieţelul făcuse semn că da, ea îl mai întrebă :

— Nu i-a prescris nimic ?

Gaitinhas arătă hîrtia, şi ea începu s-o cerceteze, ca şi cum ar fi ştiut să citească ; apoi o puse în buzunarul şorţului.

— Ia cărbunii. Şi spune-i maică-ti că vin şi eu îndată.

Ajuns acasă, Gaitinhas începu să cînte un cîntec vesel din instrumentul său, pe care Malesso îl dispreţuise. Maica Roza va plăti doctoria, iar cărbunele va arde cu flăcări, va risipi întunericul — fratele bun al frigului şi al tăcerii.

Pe cînd era copil, maică-sa o lăsa singură acasă şi se ducea la lucru, la ţesătorie. Într-una din zile ea căzuse din pat şi rămase infirmă pentru toată viaţa. Era mult de-atunci. Din pricina asta îi rămăsese porecla : Roza Şchioapa ; şi, ca maică-sa care murise de mult, îmbătrînise şi ea deasupra războiului de ţesut.

La primul sunet al sirenei, începea să-şi piardă capul. Totdeauna mai avea atîtea lucruri de făcut... şi focul ăsta care nu voia nicicum să se aprindă... Şchiopătînd — un pas hotărît, celălalt nesigur — maica Roza umplea casa de oftaturi şi de văicăreli. Şi căsuţa ei era atît de departe de fabrică... tocmai la capătul orăşelului. După ce făcea focul şi punea oala pe sobă, trîntea uşa cu grijă. Apoi, pornind şontîc-şontîc de-a lungul străzii care nu se mai isprăvea, ajungea la fabrică ; dar leafa pe o jumătate de zi era pierdută.

— Uite, Roza Şchioapa !

— Aleargă de parcă n-ar fi şchioapă...

Auzea lumea făcînd glume pe socoteala ei — şi pe

stradă, şi la fabrică. Asta, de multă vreme; chiar şi pe cînd era fată şi avea şi ea un trup zvelt ca al celorlalte fete, nici un bărbat nu o jinduise. Şi faţa ei roşcovană, care părea totdeauna întristată, te făcea să rîzi.

Intr-o zi, Madalena îi dădu braţul şi-o ajută la mers. Şi, de-atunci, Roza Şchioapa avu o fată tot aşa de duioasă şi de îndatoritoare ca fata pe care de-atîtea ori şi-o visase în ceasurile ei de singurătate.

De aceea, cum ajunse la farmacie, scoase reţeta din buzunarul şorţului.

— Dă-mi doctoria asta, plătesc sîmbătă. Cît face?

— Optsprezece *escudos*.

— Aproape leafa pe o săptămînă...

Dar ea îi duse Madalenei doctoria, ca şi cum i-ar fi adus leafa sîmbătă după masă.

— Cum merge, mai bine? întrebă ea de la uşă.

Bolnava făcu un semn nelămurit.

— Fiul tău n-a vorbit destul de limpede la farmacie. Iată doctoria.

— Cum o să-ţi răsplătesc tot binele pe care l-ai făcut pentru mine, maică Roza?

— O nimica toată, fata mea.

— Ştiu, aşa zici tu. Ieri ouăle, adineauri cărbunii, şi acum...

— Haide-haide. Intîi să te vindeci, şi pe urmă facem noi socoteala.

— Eşti prea bună... maică Roza. Eu nu mai am mult.

— Fii cuminte, fata mea. Ce să mai zică atunci o momîie bătrînă ca mine...

Şi se apucă să înşire cazurile altor bolnavi, încurcîndu-se în vorbe, ca unul care se-ncurcă în rugăciuni. Dar singura îmbărbătare era focul din colţ. Tot restul încăperii îngheţa în umbră, întocmai ca zîmbetul Madalenei pe buzele-i vinete.

— La primăvară... ai să vezi tu, stăruia Roza Şchioapa.

Cu ochii pironiţi asupra portretului, bolnava îşi aduse aminte de pomul pe care Pedro îl plantase în grădiniţa cea bătrînă. In fiecare an era tot mai des-

puiat de frunze, tot mai firav, aşteptînd mereu primăvara, care să-i aducă o sevă nouă şi flori. Și ea aştepta primăvara. Tuşi, şi o pată roşie îi aprinse un moment obrajii palizi. O tuse din adîncuri, care îi sfîşia pieptul.

Prietena ei spuse grăbită :

— Ia-ţi doctoria.

Roza Şchioapa umbla de ici, colo, căutînd să mai pună puţină ordine în casă. Neputînd aduce nici o înviorare prin vorbe, cerea ajutor mîinilor. Dar focul şi licăririle lui slabe făcură ceea ce nu puteau face nici vorbele, nici mîinile Rozei. Gaitinhas se aşeză în faţa sobei — şi ciorba asta care nu se mai încălzea... Părea că piroteşte.

— Ţi-e foame ? îl întrebă maică-sa.

— Nu, mamă.

Minţea. Nu mîncase de dimineaţă decît o coajă de pîine ; îi era şi foame şi somn.

Roza Şchioapa vorbi despre el, cu maică-sa, cu glas scăzut ; „Nu trebuie să se bizuie pe promisiunile domnului Castro. Un calic. Ce-i pasă lui de alţii? Şi, în afară de asta, de-ar şti cine era tatăl lui Joao..."

— Dar ce pot să fac ?... zise Madalena cu o voce tînguitoare căci acum numai era în stare să se împotrivească.

— La nevoie, să se ducă să cerşească.

— Să cerşească ? Ah ! maică Roza...

— Ei şi ce-i ? Ruşinos e numai să furi.

Roza nu vedea mîhnirea care se întipărea acum pe chipul Madalenei. Niciodată nu fusese de părere că e bine ca băiatul să se ducă la şcoală, în loc să înveţe o meserie.

— Maică-sa e bolnavă... să se ducă să cerşească ! Mai sînt şi alţii care n-au nevoie de nimic, şi totuşi cerşesc pe la toate porţile.

Mult mai rău era să fii dispreţuit de toată lumea o viaţă întreagă, să fii şchioapă, să munceşti de să dai în brînci pentru o leafă de mizerie, căci ea ştia că asta era o durere fără leac. Aşa se gîndea Roza. Dar se mulţumi să repete :

— Ruşinos e numai să furi, fata mea.

Madalena rămase tăcută. Privi lung, cu ochii umezi, portretul; şi în privirea aceasta Madalena îşi puse toată viaţa, încredinţîndu-şi în tăcere bărbatului său gîndurile pe care Roza Şchioapa nu le putea pricepe.

II

Cu catargele despuiate, fără pînze, vasele dorm lîngă chei. Fluviul e pustiu. De o săptămînă se cerne o ploaie deasă.

— Dacă plouă tot aşa, dragul meu Manuel...

— Mare jale ne aşteaptă.

— Poate că se linişteşte. Vîntul parcă ar vrea să-şi schimbe drumul.

— Vîntul e ca noi oamenii. Aci merge drept, aci o ia razna.

— Mai ales razna, băiete. Marinarii înoată toată viaţa numai în necazuri.

— Dar ăsta e potopul dracului. Atîta mizerie, că ţi se face rău.

— Măcar de asta să ţi se facă rău. Că, încolo, nu faci decît să-ţi strîngi cureaua, de prea multă mîncare.

Pe chei, bălăbănindu-şi braţele, oamenii aşteaptă. Fluviul rostogoleşte valuri pline de amărăciune. Buzele rostesc vorbe, dar privirile se îndreaptă spre fluviu, priviri pline de blîndeţe, asemenea privirii vitelor.

— Dac-aş putea, — zise Manuel do Bote, — mi-aş schimba bucuros meseria.

Cuvintele astea, i le spuse fluviului. Şi iată-l umblînd, încoace şi încolo, de-a lungul cheiului, cu mucul de ţigară uitat în colţul gurii, neştiind ce să mai facă cu mîinile astea de matelot.

— Ce-ar fi să mergem să bem un pahar? Tot una-i...

Cîţiva îl urmează. Se aşează pe băncile de lemn înnegrit şi beau. Şi băutura dezleagă limbile. Dar

cîrciuma e pe marginea cheiului, şi fluviul pîndeşte la uşă. Chico Lindinho n-are decît să cînte cît îi place, cu glasul lui duios, toate cîntecele pe care le ştie — ceea ce se aude însă e fluviul.

Manuel do Bote intră în cabotorul său. Îşi pregăteşte coviltirele, își slăbește parîmele, ca şi cum ar fi gata de plecare. E la fel de nerăbdător, ca şi tatăl lui Guédélhas, care e şomer, şi care se grăbeşte, de parcă l-ar aştepta undeva lucrul.

Nevastă-sa sta în prag, rîzînd, cu un pachet în mînă.

— Ghici ce am aici...

În fața acestei ghicitori, Manuel do Bote ridică din umeri.

— De unde vrei să ştiu? Carne?

Zîmbetul se şterse de pe chipul femeii.

— Ei, asta-i! Deschise pachetul şi puse pe scrin ceasul deşteptător nichelat:

— Ia uite! E frumuşel, ce zici?

Deşi îl puse într-un loc bun, ea îl mută într-un alt loc. Apoi începu să-l privească de departe, aşa cum o bigotă contemplă altarul.

— Îți place, Manuel?

El nu răspunse numaidecît. Deşteptătorul parcă lumina toată casa, aşa precum farul luminează cheiul. Dar gîndul acesta îl duse numaidecît la cabotorul lui pustiu, legat de țărm, în timp ce pe fluviu nu se zărea nici o pînză.

— La ce-mi foloseşte asta? zise el printre dinți. Ca să mă trezească la prînz?

— Doamne, iartă-mă! Doar iarna n-o să țină cît lumea.

— Pentru noi, nu se termină niciodată.

Ea îi întoarse spatele brusc. „Atîtea economii şi atîtea sacrificii, ca la urmă s-audă astfel de vorbe! Și ea care, săptămîni de-a rîndul se gîndise tot timpul la acest deşteptător, ca la un copil pe care

aştepta să-l nască". Ar fi vrut să-i spună de unde veneau cei trei mii de reis pe care îi dădea pe ascuns în fiecare săptămînă lui Costea bijutierul, dar se reţinu. Manuel do Bote voia să fie respectat; era un om care îşi cîrmuia şi casa şi barca, cu aceeaşi mînă hotărîtă. Nemulţumit, scotocea acum peste tot, căuta prin unghere.

— Bluza mea... Unde mi-o fi bluza?

— Habar n-am. Ai luat-o azi dimineaţă.

— Fire-ar...

Acolo, pe cabotorul lui, totul era în ordine, fiecare lucru îşi avea locul său... Dar aici, nici de respirat nu putea respira, chiar şi aerul era rar. Abătut, se aşeză lîngă foc, gîndindu-se la necazurile lui. Încă o săptămînă de stat degeaba — nu era nimic de făcut, şi Lopez de la Magazinul Mare, care îi cerea datoria... Mai bine n-ar fi făcut reparaţia aceea, aşa cum îl sfătuise şi moş Bento, care se pricepea bine la treburile marinăreşti.

— Ai să vezi că va ţine-o aşa toată iarna, Manuel...

— Asta o zici dumneata.

Într-adevăr, Bento era cel ce avusese dreptate, dar cine şi-ar fi putut închipui că vor fi trei ani în şir de inundaţii şi de furtuni? Niciodată nu s-a mai pomenit aşa ceva. El nu voise să creadă. Şi iată că acum cabotorul stătea legat la ţărm, puteai să stai şi să te uiţi la el cît pofteşti.

— Dacă-aş putea, mi-aş schimba meseria.

De astă dată, nu de fluviu voia să se facă auzit; vorbea, pentru că era deznădăjduit că nu-i înţelegea nimeni necazurile.

Copilul cel mic i se împletici printre picioare, scîncind, pentru că primise o palmă cuvenită de fapt Deolindei, pe care maică-sa o certa. Dar se aduse ciorba şi vrajba se potoli numaidecît — toată lumea mînca cu lăcomie. Tictacul deşteptătorului i se părea Mariei do Bote ca o muzică; parcă şi ciorba asta încălzită era mai bună. Deolinda asculta plescăitul ploii pe acoperiş; de bună seamă că logodnicul ei nu va veni astă-seară, să stea amîndoi la taifas la fereastră.

— Ce vreme păcătoasă, şopti ea.

Manuel do Bote îşi ridică privirile spre fiică-sa, care îi ghici gîndul şi, la rîndul lui, se tîngui:

— O ciorbă care nu ne foloseşte la nimic.

O rafală de vînt tulbură liniştea casei. Era Gineto, care intră ud leoarcă.

— Ce-i cu tine, domnişorule, la ora asta se vine? bombăni tatăl său.

Maria do Bote privi arătătoarele deşteptătorului, cu o încîntare care îi lumina faţa.

— Opt şi zece...

— Nu-ţi mai pasă de loc de barcă. Sau poate crezi că nu mai este nici o treabă de făcut?

Băiatul nu răspunse. Tatăl său era supărat, pentru că barca prindea rugină şi pentru că, pe uscat, nu se simţea niciodată în largul său. El, dimpotrivă, se făcuse marinar numai în speranţa că va căpăta un costum nou; dar se săturase. Costumul pe care pusese ochii nu mai era în galantar, îl înlocuiseră cu altele şi altele, iar costumul său, jerpelit de tot, nu mai ţinea cald de loc.

— Plouă tare, Chico? îl întrebă soră-sa, încet.

El făcu semn că da, fără să-şi slăbească din ochi farfuria. Tatăl, lăsîndu-se dus de valul supărărilor lui, îşi vărsa tot necazul asupra lor.

— Poliţaiul mai are nişte răfuieli cu tine; mai fă înc-o dată o ispravă ca asta, şi să ştii că eu nu-mi mai pun osul pentru tine, să te scap din puşcărie.

„Puţin îmi pasă", gîndi Gineto. La urma urmelor, cala unui vas unde o viaţă întreagă nu te-aşteaptă decît munca silnică e cea mai grozavă puşcărie. De aceea se şi întorsese la *quintasele* lui. Doar n-o să stea o iarnă întreagă, uitîndu-se tot timpul la chei împreună cu tatăl său, aşteptînd încărcături care nu-i aduceau nici măcar un costum, în timp ce livezile erau pline de portocale aurii. Nu; dar ce putea pricepe un marinar din toate treburile astea?

Tatăl său ieşi afară cu o mutră posacă, iar Deolinda se duse la fereastră să asculte stropii de ploaie, care picurau de pe streaşină, imitînd parcă paşii iubitului ei.

— Haide, spală vasele, fata-mea.

— Numaidecît. Nu-i tîrziu...

Era ora nouă. Maria do Bote pusese deşteptătorul pe masă, mai aproape de pat. Mai că-l sărutase, cînd îl aburise, ca să şteargă urmele de degete; şi, în timp ce îşi legăna copilul care mormăia somnoros, ea se uita toată vremea la arătătorul cel mare cum se învîrtea cuminte şi cu sîrg.

Pe salteaua lui de paie, culcat cu faţa-n sus, Gineto se gîndea cum să-şi înfăptuiască planul din ajun. „Va începe cu Quinta Alta, pe care o cunoştea bine; e adevărat că era cea mai periculoasă, căci paznicul o păzea ca un cîine credincios — poate chiar mai bine. Şi era tare dat naibii: pe zidul dinspre casa lui nici nu înfipsese cioburi, numai aşa, să-i păcălească! Porcul!..." Gineto zîmbi, încrezător în puterile lui şi se gîndi la vînzarea portocalelor. „Avea nevoie de cineva care să nu trezească bănuieli... Sagui... poate Gaitinhas". Şi trecîndu-i în revistă pe toţi tovarăşii săi de hoinăreli adormi.

Între timp, maică-sa întoarse deşteptătorul, aşa cum îi arătase Costa bijutierul, şi stinse lampa. Deolinda mai rămase încă la fereastră.

— Vino, culcă-te, strigă Maria do Bote. Dimineaţa nu e chip să te dea omul jos din pat.

Fiică-sa nu răspunse. Acum nu mai asculta picăturile de ploaie de pe streşini, ci, fericită, era acum cu gîndul în braţele iubitului ei.

În zori, deşteptătorul făcu să sară în sus toată casa.

— Opreşte morişca aia! bombăni Manuel do Bote, care venise tîrziu acasă: lumea se temea de o revărsare a fluviului.

Copiii se deşteptară brusc, şi cel mai mic începu să plîngă. Numai femeia asculta soneria ca pe-o muzică de vis — un vis pe care-l alintase de ani de zile. De aceea îl lăsă să sune pînă la capăt, cu toate protestele bărbatului său.

— N-auzi ce-ţi spun? Nu mă face să mă scol, că-l trîntesc de pămînt, de praf îl fac!

— Asta ar mai lipsi! i-o întoarse ea, scoţîndu-şi picioarele afară din pat. Poate că ai vrea să nu mă mai duc la fabrică? Te-ai îmbogăţit?

Manuel do Bote privea lumina care se strecura printre crăpăturile storurilor. „Chiar şi nevasta lui avea pică pe el, pentru că stătea degeaba — ca şi cum el ar fi fost de vină. Într-o bună zi o să-i scoată pe nas că trăieşte pe spinarea ei. Nu, asta nu era viaţă. Fie ce-o fi, îşi va duce cabotorul într-un port unde se găseşte de lucru, chiar de-ar trebui să navigheze de-a curmezişul cîmpurilor inundate, chiar de-ar trebui să-nfrunte fluviul umflat."

Şi, fără să mai zică o vorbă, se sculă şi el.

Ţăranii priveau cu lacrimi în ochi cum se umflaseră apele. Fluviul îşi uitase matca şi se întindea acum peste ogoare, ca o mare — o mare de jale. Dar de acolo de sus, de pe dealul Belvedere din spatele casei lui Gaitinhas, domnii care veniseră de la oraş cu maşina, nu vedeau îngrijorarea care îi frămînta pe bieţii oameni, nici ochii lor plini de lacrimi. Işi îndreptară binoclurile spre cîmpie şi lentilele aduseră mai aproape acoperişurile caselor inundate, acoperişuri năruite şi vîrfurile zvelte de plopi rămase deasupra apelor, asemenea degetelor unui nenorocit care se îneca. In depărtare în capela împresurată de ape, de bună seamă că Maica Domnului din Alcamé implora cerul.

— Ce spectacol formidabil!

— Şi tu care nu voiai să vii!

— Apele vor mai urca încă? întrebă cineva.

Un om de prin părţile locului îi răspunse că da. Abia poimîine vor atinge apele punctul maxim.

Clopotniţa capelei era ameninţată să se prăbuşească. Iar clopotul rămînea mut, neputincios...

— Mi-ar place să mai vin pe aici cînd apele vor mai creşte, mărturisi o doamnă care auzise răspunsul omului.

Soțul ei fu de altă părere.

— Nu merită. Va fi la fel ca acum...

Deodată un cîrd de rațe sălbatice atrase privirile tuturor ; cîrdul forma un nor din ce în ce mai îngust, apoi pieri în ceața dimineții.

Pe *valado*[1], care altădată oprea valurile și care acum nu mai era decît o cărare înconjurată din toate părțile de apă, un șir de măslini își înălțau de sub apă doar vîrfurile lor albastre-verzui.

— Uitați-vă la măslinii aceia... — zise o voce tinerească, — parcă plutesc. Și căsuța aceea, de colo, pe jumătate scufundată... E un peisaj trist, nu-i așa ?

— Depinde... i-o întoarse un tînăr slab, elegant. După Amiel un peisaj e o stare sufletească.

— Dumneata vezi totul cu ochi de poet.

— Și de ce nu ? Desigur, la ora asta n-avem în fața ochilor albastrul fluviului, dar observați că mai avem încă albastrul cerului. Și cînd va veni primăvara va reveni și bucuria pe ogoarele cultivate.

Apoi, întorcîndu-se spre ceilalți, întrebă :

— Apropo, ați citit articolul lui Silveira ? Teoria lui asupra inundațiilor care fertilizează pămînturile mi s-a părut inteligentă. Păcat că are un stil atît de slab...

Fluviul ducea cu sine în valurile-i noroioase snopi de paie, ducea vite și durerea oamenilor. Iar oamenii de aici, străini de conversațiile domnilor de la oraș, nu vedeau în toate astea decît o urgie îngrozitoare.

În orășel se auzi claxonul unui automobil. Unii din domni plecau, alții soseau.

Acum, cel care admira priveliștea era un domn gras, cu un aparat fotografic atîrnat peste umăr.

— În definitiv, unde-i minunea ?

— Trebuie să recunoști că e ceva grandios.

— Haida-de, dragul meu. Dar ăsta nu-i decît un simplu lac în comparație cu inundațiile pe care le-am văzut în America. Acolo, da, zic și eu ! Orașe întregi

[1] Fîșii de pămînt mai ridicate, întinzîndu-se între fluviu și uscat. (N.R.)

rase de pe fața pămîntului, cîmpuri complet pustiite, sute de morți...

Prietenul său întrerupse digresiunea :

— În orice caz, sînt și aci pagube de mii de *contos*[1].

— Ah, da, sînt de acord — pentru o agricultură atît de săracă ca a noastră este într-adevăr o catastrofă.

— Bietul Menenzes de Sa a pierdut mai bine de șapte sute de *contos*. Se vorbește chiar că își va vinde vila din Estoril.

Domnul cel gras tăcu. Lîngă *valado* apăru o barcă, a cărei pînză albă te făcea să te gîndești la un giulgiu. Rațele sălbatice atingeau ușor, în treacăt, apa ; apoi păreau că se așază pe un trunchi de copac pe care șuvoiul îl bălăbănea într-una. Dar grăsunul nu vedea nici trunchiul, nici barca. El se gîndea să-i ușureze prietenului său, proprietar, pagubele cauzate de inundație, cumpărîndu-i vila.

— Bietul Menenzes ! Șapte sute de *contos*...

— Statul trebuie să-i vină în ajutor, explică celălalt. Se vorbește de o mare consfătuire a proprietarilor.

Alături, fără să-i bage în seamă pe domnii de la oraș, alți oameni vorbeau despre inundații cu o voce domoală.

— Se zice că undeva, prin părțile din susul fluviului nu mai știu pe unde, au fost distruse șaptezeci de case.

— Poate că erau niște colibe ?

— Nu, case în toată legea. Apa a ros temelia pereților.

— Și acum ?

În loc de răspuns, omul ridică din umeri ; ceilalți priviră cîmpurile inundate. Și cum ei n-aveau binoclu, nu văzură frumusețea priveliștii. Pentru ei, ca și pentru cei mulți, apele fluviului însemnau mormîntul tuturor nădejdilor lor.

---

[1] Un *conto* = o mie de *escudos*, sau un milion de *reis*. (N.R.)

— Fratele meu şi-a pierdut hainele şi sapa... totul. S-a întors de la cîmp cu mîinile goale.

— Noroc că a scăpat el.

— Ce noroc ? Nevastă-sa şi copiii au ajuns să ceară de pomană.

O voce izbucni însufleţită :

— Uite, mămico, pe peticul acela de pămînt sînt trei boi.

Un binoclu scrută zarea.

— Şi nu încearcă nimeni să-i salveze ?

— Cu neputinţă, explică cineva.

Doamna mai în vîrstă fu foarte mîhnită, şi se întoarse la automobilul ei. În timpul acesta Coca urca strada, o văzu trecînd şi se văietă :

— Fie-vă milă...

Dar maşina şi pornise repede, şi Coca nu avu timp să spună domnilor de la oraş că era schilod şi că tatăl său pierduse totul în timpul inundaţiilor.

Domnul cel gras părăsise şi el dealul Belvedere, după ce azvîrli un capăt de ţigară de foi, pe care Sagui îl culese ca să i-l vîndă lui Malesso. Puştiul venise şi el pe deal în speranţa că ţiglăriile vor fi dărîmate pînă în temelii de inundaţii. Dar cuptoarele rămăseseră în picioare, ca nişte fortăreţe în mijlocul pustiului ; vîntul smulsese olanele şi acoperişurile ; ploaia distrusese rezervele de cărămizi ; apele inundaseră presele mecanice şi carierele din care se scotea lutul. Dar ţiglăriile rezistau în faţa urgiei, şi toate acele esteiros scufundate sub ape reţineau în degetele lor crispate nămolul pe care puhoaiele îl furaseră cîmpurilor.

Numai Sagui mai nădăjduia încă : „E a treia iarnă la rînd, în anul ăsta totul se dărîmă pînă-n temelii".

— Gaitinhas ! Haide să vezi inundaţia.

— Nu mai e nevoie. A ajuns pîn-aici.

Puhoaiele coborau de-a lungul uliţei în cascade, gîlgîind. Apă care nu spăla tristeţea pereţilor goi, mohorîţi. În patul ei, Madalena se tînguia :

— Intră apa, Joao. Astupă găurile acelea...

Înţepenise cu un drug uşa ; şi acum, în noroi pînă-n glezne, rebegit de frigul care îl pătrunsese pînă-n

oase, făcea un şanţ adînc în pămîntul pietros. Dar puhoiul nu voia s-o ia pe drumul pe care i-l deschidea Gaitinhas, şi aducea cu sine pietre şi gunoaie.

— Sagui... Haide, ajută-mi puţin!

— Lasă-te păgubaş. Pînă termini tu, vine vara.

Pînă la urmă, li se făcu totuşi milă:

— Dac-ai găsi nişte cărămizi...

— Cu bolovani nu merge? Cărămizi n-am.

— La ţiglării sînt cîte vrei.

Gaitinhas zîmbi:

— Da, dar nu-s ale noastre.

— Ba sînt ale noastre, doar noi le-am făcut. Vrei să vii? Cu o duzină de cărămizi îţi astup uşa cît ai bate din palme.

— Să furi, asta nu...

Sagui începu să rîdă:

— Îngeraşul de el! Cînd o să lucrezi şi tu la ţiglării n-o să mai vorbeşti aşa.

Şi coborî uliţa, cu chiştocul stins în colţul gurii.

Gaitinhas rămase mut şi, fără să mai facă nimic, lăsă apa să se strecoare prin pămîntul pe care-l îngrămădise în faţa uşii. „Cînd o să lucrezi la ţiglării... Oare, într-adevăr va merge acolo?" Totul îi spunea că da: şi uliţa fără lumină, şi pereţii înnegriţi, şi puhoiul care părea că nu se va mai opri niciodată. Acasă, zăcea maică-sa bolnavă; iar în scrin scrisorile pe care le primise de la tatăl său şi a căror cerneală începea să se şteargă.

Cu ochii plini de lacrimi, porni alergînd pe străzi, prin apa care-i ajungea pînă la genunchi, căutînd pe cineva care să-i ajute să astupe crăpăturile uşii. Umblă peste tot, numai prin jurul gării nu, unde Maquineta şi ceilalţi băieţi propuneau domnilor care veneau cu trenul de Lisabona, să-i ducă în cîrcă.

— Vă duc în spate pînă la dumneavoastră acasă...

— Pe jos nu puteţi merge. Pe străzi apa e aproape de un metru.

— Ba mai bine de doi, afirma Guédélhas.

Coca rîdea pe furiş şi cerea de pomană:

— Am pierdut totul la inundaţie, domnule...

— Ce anume, totul?

Incepea să se gîndească la lucruri pe care nu le avea, şi pomana îi scăpa din mînă.

Pirica, mai voinic decît ceilalţi, îşi găsi un muşteriu — un individ borţos cu o servietă de piele pe care o agita în aer, de parcă era un bici.

— Asta îmi aminteşte de cursele de catîri, spuse individul rîzînd în hohote.

— Vezi că locuiesc cam departe, îl înştiinţă un altul pe Guédélhas.

— Nu face nimic; vă duc pîn-acolo.

Dar cînd ajunse în piaţă, picioarele îi tremurau ca trestia bătută de vînt.

— Trebuie să vă pun jos, dom'le...

— Cum, şi eu să mă murdăresc? Acum n-ai încotro, trebuie să te ţii bine.

Băiatul mai făcu doi paşi, se poticni şi amîndoi căzură cît erau de lungi în apă.

— Dobitocule! urlă omul, ameninţînd, în timp ce Guédélhas o tulea la fugă rîzînd, deşi nu căpătase cei cinci *tostoes*.

Tatăl său, care îl văzu, îl trimise acasă să aibă grijă de ceilalţi fraţi mai mici. Apoi, omul îşi urmă drumul prin apă, cu acelaşi pas grăbit ca unul care e aşteptat undeva. Cu ferăstrăul în mînă şi cu creionul după ureche, el îşi oferea serviciile, din casă-n casă.

— Vreţi să vă tai vreo scîndură? Aveţi nevoie de o mînă de ajutor?...

Mai întîi, Gaitinhas îl lăsă să se îndepărteze; dar pe urmă se luă după el, şovăind:

— Dac-aţi vrea să veniţi pînă la mine acasă... Sînt un prieten al băiatului dumneavoastră...

— Fireşte că mă duc! îl întrerupse tîmplarul. Doar asta mi-e meseria! Am şi eu acasă patru copii...

Dar se uită la Gaitinhas, un copil şi el, şi tăcu.

Apa ajunsese pînă la marginea păturii care o încălzea pe Madalena. Trebuiră să astupe crăpăturile uşii cu nişte scînduri căpătate de pe la vecine, şi apoi, să golească de apă încăperea care, pînă la urmă, rămase tot plină de noroi. În sfîrşit, tatăl lui Guédélhas zise că totul era bine astupat.

— Mai aveţi nevoie de ceva? Şi aţinti asupra Madalenei ochii lui blînzi şi umezi de bou care-şi aşteaptă hrana.

— Mulţumesc, domnule... Nu ştiu numele dumitale...

— Joachim...

— Aş vrea să-ţi plătesc, domnule Joachim, dar... Işi puse din nou creionul după ureche, şi, căutînd să-şi ascundă nemulţumirea, răspunse că nu face nimic. În stradă, îşi reluă mersul său de om grăbit pe care-l aşteaptă lucrul.

— Mai plouă tare? întrebă Madalena.

— Nu, mamă. S-ar părea că vrea să se-arate soarele.

Minţea, căci în uliţa asta niciodată soarele nu se arăta; totdeauna era beznă. Totuşi, Madalena recăpăta curaj, ca şi cum soarele i-ar fi putut aduce un leac nou. Pe măsură ce starea ei se înrăutăţea căuta să se mintă cu speranţe.

— La primăvară... zicea ea. Se agăţa de viaţă, ca pomii aceia neputincioşi care, înainte de a pieri, mai încearcă încă să dea muguri. Uneori făcea chiar şi planuri. Iar Roza Şchioapa cînd o auzea, îi plîngea de milă.

Maica Roza venea în fiecare sîmbătă. Cu faţa posomorîtă şi cu traista în mînă umbla prin fabrică, de la un război la altul cerînd de pomană pentru Madalena, care lucrase şi ea acolo şi care acum era tuberculoasă. Toate dădeau cîte ceva.

La început, bolnava nu voise să primească nimic. Plînsese chiar.

— Maică Roza, mi-e ruşine, nu pot. Cîştigă şi ele atît de puţin... Apoi se împăcă şi cu asta.

— Ei, cum merge, mai bine? întrebă bătrînica, din obişnuinţă.

— Azi n-am tuşit atîta. La primăvară, o să mă scol, de bună seamă, maică Roza.

Şi îşi întrerupea vorba, ca să-şi ascundă în batistă un scuipat de culoarea sîngelui.

Manuel do Bote îi spuse lui Gineto:

— Bagă de seamă. Mergem să pescuim lucruri aduse de ape.

Foarte încîntat, băiatul sări în barcă şi vru să vîslească singur.

— Dă-te la o parte, flăcăule, interveni tatăl său. Nu e timpul să te joci cu marea.

Gineto se aşeză în faţa tatălui său. Lopeţile scîrţîiau în furchetă şi vîntul şuiera pe deasupra valurilor care săltau barca. Curentul o mîna în direcţia fluxului, iar Manuel do Bote îşi încorda toţi muşchii ca să vîslească, opunînd forţa sa conştientă forţei brutale a apelor. O singură vîslă ruptă — şi barca ar fi dusă la vale, ca trunchiul acesta de copac care trecea pe-alături.

— Păzeşte, tată! Uite trunchiul ăla.

O smucitură puternică şi barca fu salvată. Gineto zîmbi. Îi plăcea să navigheze aşa, printre atîtea primejdii. O viaţă pe care ţi-o rişti în fiecare clipă, o viaţă plină de neprevăzut, atît de diferită de viaţa pe care o cunoscuse cînd fluviul era liniştit ca o mare de ulei.

Manuel do Bote urmări cu privirea trunchiul de copac.

— Cît lemn pierdut! şopti el.

— Dacă l-am pescui? Cu o barcă mare...

Chipul lui Manuel do Bote se întunecă. Barca lui cea mare, cabotorul, ruginea la chei, în mijlocul atîtor altora; avea înfăţişarea jalnică, a lucrurilor lăsate în părăsire, aşa cum sta cu pînzele strînse pe vîntrele, şi cu catargele înălţîndu-se spre cerul pe care soarele nu se mai arăta.

— Pune mîna pe cange, porunci vîslaşul.

Erau acum în mijlocul fluviului. De ambele părţi ale bărcii treceau la vale portocale, ostroave plutitoare de paie, şi iepuri cu pîntecele umflat — şi, peste tot, snopi de stuf, desfăcuţi.

— Ce de mai portocale, tată! Vreau să le pescuiesc...

— O să vedem noi îndată; mai întîi, fă ce-ţi spun.

Gineto se gîndise la cîştigul pe care ar putea să-l

scoată de-aici. Nu erau nici ziduri, nici paznici... Dar, iată că se apropia un obiect ciudat, adus de valuri.

— Uite ceva gras, zise Manuel do Bote. Scoate-l din apă.

Cangea atinse butoiul şi-l apucă.

— Trage cu nădejde, băiete!

Nu era nevoie să i-o mai spună. Ţinea dinţii strînşi, picioarele puternic proptite de marginea bărcii de-l dureau fluierele picioarelor şi mîinile încleştate pe frînghie; încet-încet, învinse rezistenţa fluviului. Butoiul fu tras lîngă barcă şi cei doi marinari îl urcară, apucîndu-l cu braţele.

— Bună treabă, zise Manuel do Bote.

Gineto zîmbi mîndru, ştergîndu-şi cu mîneca cămăşii sudoarea de pe frunte. Îşi plimbă privirea pe cheiul rămas departe, unde oamenii care n-aveau bărci adunau fel de fel de lucruri pe care apa le arunca la mal. Dincolo de grămada de case, aproape de Belvedere, mereu alţi domni se dădeau jos din maşini lucioase şi contemplau fluviul. „De bună seamă că m-au văzut", se gîndi băiatul. Şi îşi umflă pieptul, ca şi cum ar fi fost în faţa aparatului fotografic al domnului aceluia gras.

— Pot să adun portocalele, acum?

Tatăl său făcu semn că da, în timp ce el calcula valoarea prăzii. Grăbit, de parcă paznicul de la Quinta Alta ar fi fost prin apropiere, Gineto se apucă să pescuiască fructele.

— Vezi să nu te dai peste cap.

Băiatul îşi mai potoli zelul.

— Dacă le-aş putea aduna pe toate dintr-o dată, zău că m-aş arunca în apă.

Tatăl său îşi reţinu un zîmbet.

— Ar trebui să te scot, pe urmă, ca pe butoiul ăsta.

— Ei bine, ai să vezi! Şi dădu să-şi scoată cămaşa.

Glasul aspru al tatălui său îl opri.

— Ce, ai înnebunit de tot? N-am venit să mă uit la maimuţăriile tale.

Apa aducea tot felul de rămăşiţe. În liniştea ce domnea peste apele fluviului, scîrţîitul lopeţilor se auzea mai tare.

— Ia priveşte acolo, tată!

Cocoţat pe o grămadă de paie, un cocoş plutea spre mare.

— E prea departe, constată marinarul. Nu-l putem prinde. Şi cîrmi în spre *leziria* [1].

Pe *valado* — insulă pierdută în mijlocul inundaţiilor — se căţărau şopîrle şi şerpi. Printre crengile măslinilor ciripeau zgomotos o mulţime de păsări, iar broaştele, speriate, dintr-o săritură se şi făceau nevăzute printre ierburi. În alte părţi, pe lîngă satele distruse de ape, se zăreau vite care aşteptau şi ele, pe iarbă. Poate că şi ele priveau înspre capela sfintei din Alcamé — ocrotitoarea sinistraţilor. Dar clopotul capelei nu mai trăgea, şi singurul remorcher care le-ar fi putut salva costa o sută de mii de reis pe oră...

Vasul, a cărui pînză albă semăna cu un giulgiu, plutea de-a lungul *valado*-ului, încărcat de oameni. Cînd ajunseră în dreptul lui, Manuel do Bote le ură: „Drum bun".

Trist drum... Corabie împovărată cu o încărcătură de oameni rămaşi fără adăpost pe care îi va debarca pe un chei oarecare... De aceea vîslaşul nici măcar nu ascultă ecoul propriei sale voci. Şi Gineto îşi aduse aminte de vaporul acela pe care-l salutase odinioară cînd îl întîlniseră, şi al cărui corp era alb ca pieptul unui pescăruş — atunci, pe punte fluturau nişte batiste.

Seara era pe sfîrşite. Pe întinderea îndoliată a fluviului treceau umbre şi vieţi care nu mai aveau putere să se salveze.

— Sloboade ancora. Sînt sătul de atîta apă, zise Manuel do Bote cu o voce obosită.

Îşi îndreptă barca spre ţărm şi acostă.

---

[1] Teren de-a lungul unui rîu, inundabil în timpul revărsării. (N. R.)

III

În sfîrşit, cîmpurile începură să iasă de sub apă, şi comunicatele ziarelor asupra pagubelor cauzate de inundaţii deveniră tot mai rare. Consfătuirea proprietarilor avu rezultate fructuoase: *valados*-ele au putut fi refăcute. Menenzes de Sa nu-şi mai vîndu vila din Estoril, şi domnul cel gras, care fuma ţigări de foi de lux, trebui să aştepte o altă ocazie.

Numai Coca se mai zborşea încă:

— Indivizii ăia îmi fac concurenţă! Tot mai mulţi cerşesc, pe zi ce trece.

Sagui începu să rîdă:

— Păi, nu-ţi spuneam eu?

— Măcar de-ar fi betegi ca mine, dar sînt oameni zdraveni...

— Se vor mai împuţina şi ei, în curînd, zise Malesso. O grămadă de băieţi se duc să lucreze la cîmp.

Îşi privi degetul gros de la picior care desena arabescuri în noroi, şi adăugă:

— O-ntind şi eu — am venit numai să dau laba cu voi.

Ceilalţi rămaseră cu gura căscată.

— Ziceai că nu te duci nici în ruptul capului?...

— Ei, da, dar tata nu cîştigă un ban cu încărcatul, şi sîntem şapte guri de hrănit...

— Şi la mine acasă, la fel.

— Atunci, de ce nu vii şi tu? Cînd eşti cu de-ai tăi, e mai uşor.

Guédêlhas dădu din cap. Iar Gineto, care pîn-atunci tăcuse, zise că el — să-l tai şi nu s-ar duce. Vana, treacă-meargă, doar aşa, ca să prindă păsări.

— Ce-ţi pasă ţie, tu eşti asigurat de lucru. Eu, dacă tata ar avea un cabotor...

— Mare scofală! Parc-al nostru n-a rămas în pană...

— Eu, sper că... îndrăzni Maquineta.

Dar Sagui nu-l lăsă să termine:

— Ştiu cîntecul, te duci la Uzina Mare.

Îi rîseră şi ceilalţi în nas, şi Maquineta tăcu mîlc.

— Cît îţi pică? îl întrebă Gaitinhas pe Malesso.

— Patru mii de reis.

Băiatul Madalenei rămase o clipă pe gînduri, apoi le împărtăşi şi lor ceea ce-l frămînta.

— Dac-ar fi o treabă pentru mine, m-aş duce şi eu.

— Păi, cum de nu! exclamă Malesso încîntat. Să cari pămînt cu coşul, oricine poate face asta.

Dar Gineto le tăie tot cheful:

— Ia mai tacă-ţi gura! Zici că trebuie să staţi în barăci. După o zi, mititelul ăsta cade la pat.

Gaitinhas, nehotărît, îi întreba din priviri.

— Haide, zise Malesso. Patru mii de reis îs bani, nu glumă.

— Vin dacă mă lasă maică-mea. Şi pentru cît timp?

Malesso se strîmbă.

— Treabă de cinci săptămîni. Dar nu-i departe. De-acolo îţi poţi vedea chiar şi cocioaba.

— E pe pămînturile lui Castro? întrebă unul din băieţi.

Gaitinhas tresări. Ca într-un vis şters, îi reveniră deodată în minte Arturinho şi şcoala. „Ar fi mai bine dac-aş lucra la altcineva".

— Treaba ta, îl înştiinţă Malesso, dar hotărăşte-te încă azi. Mîine se fac cererile.

Cererea... se gîndi Gaitinhas. Făcuse pîn-acum o cerere către domnul Castro ca să intre la Uzina Mare, şi ăla nici măcar nu i-a răspuns.

Intinse mîna tovarăşului său, care pleca; ceilalţi, mişcaţi, făcură la fel.

— Să ne vedem sănătoşi, Malesso. Şi, noroc! zise Gineto, bătîndu-l pe spate pe vechiul său adversar.

— Cînd se va întoarce flăcăul ăsta, va fi un om grozav! glumi Coca.

Dar nimeni nu rîse. Gaitinhas şi Gineto începură să vorbească între ei, cu glas scăzut. Maquineta se făcuse nevăzut. Sagui îşi luă roaba hodorogită, plină de nisip adunat de pe dealuri.

— Ar trebui să te laşi de treaba asta, îşi dădu părerea Guédélhas care dispreţuia negoţul.

— Nici nu mă gîndesc! Cît timp vor fi pe lume cratiţe şi tigăi de curăţit, eu am să mă descurc.

Şi, cu strigătul său obişnuit, făcu să răsune toată strada :

— Nisip de frecat vasele! Doi *toestoes* cutia!

Gineto proiectase o raită prin livezi, pentru săptămîna asta; tată-său va fi plecat cu cabotorul. Nu-i mai rămînea decît să găsească doi saci şi să-l convingă pe Gaitinhas, care nu voia nicidecum să fure fructe. Dar după amiază tatăl său îl luă cu el pe chei. Cîteva vase îşi ridicaseră ancora, îndreptîndu-se spre alte porturi. Docherii alergau grăbiţi pe punţi, şi „Norocul", aşteptînd lipit de chei, îşi primea încărcătura.

— Plecăm azi, îi zise Manuel do Bote, zîmbind. Am găsit o comandă pentru Montijo, ni se plăteşte cînd debarcăm.

Gineto rămase mut, privind cu coada ochiului fluviul frămîntat.

— Ţi-e frică ? Un bărbat...

— Nu, tată, zise băiatul întrerupîndu-l. Dar aveam şi eu o mică treabă pe-aici... Tu cîştigi de-o parte... şi eu de alta...

— Aha ! Care va să zică mă laşi singur ?

Îşi scărpină încet barba nerasă de trei zile, ca să-şi lase timp de gîndit, pentru că ştia prea bine că nu va obţine nimic de la Gineto dacă nu-l lua cu binişorul.

— Şi cînd te gîndeşti că tocmai acum le spuneam tuturor că nu ţi-ar fi frică să mergi chiar şi în Brazilia.

— Fireşte că m-aş duce, tată ; dar...

Îşi frecă mîinile de pantaloni, ca pentru a-şi întări voinţa care-l părăsea.

— Dar nu vii. Ai auzit şi tu că apele umflate au răsturnat nişte bărci... şi ţi-e frică să vii.

Tatăl lui Malesso, care golise ultimul sac, îşi dădu şi el părerea :

— Cum aşa, băiete, îl laşi baltă pe tatăl tău chiar

în momentul cel mai greu ? Vezi, în momentele astea se cunosc adevărații marinari.

— I-e frică, săracul, zise Manuel do Bote, batjocoritor, trecîndu-și mîinile prin părul încîlcit al lui Gineto. De astă dată ai fi căpătat într-adevăr costumul...

Gineto ridică din umeri, și Manuel do Bote se gîndi că fiul său îi pune la îndoială cuvîntul.

— Uite, ți-l făgăduiesc. Chiar de-ar trebui să crăpăm de foame.

Băiatul prinse a zîmbi. Să crape de foame — asta o făcea și așa, de cînd începuse iarna.

— Ei, Manuel, — întrebă polițaiul cheiului, apropiindu-se, — aștepți să sece fluviul ?

Manuel do Bote era să răspundă, cînd fiul său făcu deodată :

— Mă duc, tată ; dar nu pentru costum...

Săriră pe punte.

— Trage parîma din vîrf ! porunci căpitanul cabotorului, în timp ce trăgea ancorele. Pînza, plină de apă, alunecă pe funii ca un drapel. Căpitanul apucă bara cîrmei și baloanele de acostaj atinseră în treacăt cheiul.

Moș Bento se apropie de ei, cu o mutră care nu prevestea nimic bun.

— Bagă de seamă, vine furtună. O să ai de furcă cu bara, bagă de seamă...

Manuel do Bote ridică mîna în semn de rămas bun și strigă cîteva cuvinte pe care numai vîntul le auzi. Dedesubt, fluviul gemea, lovindu-se de tălpoaia vasului care despica valurile înalte. Ai fi zis că dintr-o clipă într-alta vasul se va rupe în două ; dar pînza cea mare, umflată de vînt, îl împingea înainte.

Gineto gusta cu nesaț senzațiile acestei călătorii primejdioase și zîmbea. Poate că tatăl său credea că numai dorința unui costum nou îl făcuse să se îmbarce. O să-i explice motivul, dar numai la sfîrșitul călătoriei, cînd va părăsi cabotorul pentru totdeauna.

Un pescăruș zbură foarte aproape, luptînd împotriva vîntului, și Manuel do Bote îl urmări cu privi-

rea pînă dispăru în ceața ce se lăsa și care, încet-încet, ascunse cu totul fața soarelui palid de iarnă.

Ținînd strîns în mînă bara cîrmei, fără să-i pese de stropii înghețați ai valurilor, cîrmaciul vasului stăpînea puterea stihiilor dezlănțuite. Norii întunecați alergau pe cer ca niște armăsari negri, în timp ce, în depărtare, crengile măslinilor cereau îndurare vîntului care bătea din ce în ce mai furios.

„Avea dreptate moș Bento: va fi o furtună afurisită..." Smuci bara, și cabotorul se-ndreptă spre țărm.

— Strînge pînzele, Chico!

Dar era prea tîrziu. Pe neașteptate, o vijelie sfîșie pînza cea mare și-l izbi pe Gineto de cabestan.

— Prinde-te bine! strigă tatăl său, aplecat deasupra cîrmei.

Un val înalt mătură vasul de la prova pînă la pupa, un alt val acoperi coviltirele și pătrunse în cală. Gineto se tîrî cum putu pînă lîngă cîrmaci, care încerca acum să se urce în barca cea lungă.

— Tată, nu mi-e frică.

— Repede! Sări!

— Mă duc să caut hainele.

Voia să se ducă la prova; dar tatăl său îl opri.

— Sări, îți spun... sau de nu — aici crăpăm.

Gineto sări în barcă, tatăl său îl urmă. Valurile urcau pînă la macarale; vasul se înclinase pe-o coastă, în mijlocul unui praf fin de apă, dens ca un fum. Fîșii de pînze zburau ca niște pescăruși îngroziți. Și, în mijlocul furtunii, drept ca un stîlp de nedoborît, catargul gol se înălța către cer.

— Ține vîsla asta! strigă Manuel do Bote, în timp ce o fixa pe cealaltă în furchetă. Dar pe o asemenea furtună, numai gesturile puteau fi pricepute. Vasul era dus în voia stihiilor, aci înălțîndu-se cu prova în sus ca un pește zburător, aci pierzîndu-se în adîncul valurilor. Între două zdruncinături, stăpînul își văzu cabotorul scufundîndu-se într-o clipă.

— Ah! tîlharul de fluviu... suspină el, și-și zbîrli părul cu deznădejde.

Vîsla îi alunecase din mîini şi, fără să se mai gîndească la primejdie, privea vîrful catargului care se înălţa din apă, ca şi cum ar mai fi nădăjduit să vadă iarăşi „Norocul" plutind la suprafaţă.

Gineto îl apucă de braţ şi-l scutură, să-l îmbărbăteze. Vîntul voia parcă să se domolească, dar barca se umplea de apă. Valurile veneau unul după altul, iar cerul se întuneca tot mai mult. Un timp, băiatul se întrebă dacă plîngea de spaimă, sau pentru că praful de apă îi înţepa ochii.

Deodată barca se izbi de ţărm spărgîndu-se cu un zgomot surd. Printre sfărîmături, un braţ căuta ceva de care să se agaţe. Gineto dădu un ţipăt de groază şi se aruncă în mijlocul valurilor.

— Tată!

Se dădu la fund o dată, de două ori, pînă ce izbuti să apuce corpul neputincios al tatălui său.

Totul se petrecu într-o clipă, între fluxul şi refluxul aceluiaşi val. Apoi urmă o luptă care i se păru că ţine veacuri: uscatul nu era decît la trei metri, dar lui i se părea să sînt trei leghe. Fiecare sforţare îl sleia de puteri. Era cît pe-aci să scape din mînă trupul tatălui său, puterile îl lăsau... Un val uriaş se umfla în faţa lui. Asta însemna moartea...

...Dar valul fu salvarea. Sleiţi de puteri, tatăl şi fiul rămaseră pe *valado,* strîns lipiţi unul de altul. Stătură, timp îndelungat, pînă ce Gineto îşi veni în fire.; numaidecît, se aplecă asupra chipului tatălui său, palid ca ceara şi de pe care se prelingea un firicel de sînge ce-i înroşea cămaşa.

— Tată... tată drag! izbucni în plîns. Tremura tot, de frig şi de deznădejde. Îşi aduse aminte că odată, fiindcă plîngea, i s-a spus că e o găină plouată. Dar acum, nu mai era decît un copil pierdut şi rămas singur. Îi era chiar şi frică! Acum, că scăpase din ghearele fluviului, îi era frică de tăcere — tăcerea asta care se ţesea înfiorătoare peste mugetul apelor şi peste ochii pe jumătate închişi ai tatălui său.

Între timp, vîntul se potoli şi Gineto auzi nişte strigăte de deznădejde. Alergă de-a lungul *valado*-ului din ce în ce mai îngust şi strigă după ajutor. Desigur

că în vreo colibă înconjurată de ape se aflau nişte oameni în primejdie. „Dacă ar putea recunoaşte terenul, ar încerca să-i salveze şi pe ei, şi să se salveze în acelaşi timp şi pe sine. Şi tatăl său?“ Se întoarse, neliniştit, în locul de unde plecase şi-l găsi gemînd, strigîndu-l pe nume, scîncind ca un copil. Se priviră cîteva clipe, apoi se aruncară unul în braţele celuilalt; şi tăcerea lor exprima mai limpede decît toate cuvintele bucuria revederii: fiecare clipă care se scursese făcea cît ani îndelungaţi de despărţire.

— Unde sîntem? întrebă Manuel do Bote.

— Nu ştiu. Mai adineauri am auzit nişte strigăte venind dintr-acolo.

Privirile lor cercetară negura groasă ca bezna nopţii. Da, era noapte; soarele pierise de bună seamă în timpul furtunii.

— Ia uite, — zise tatăl, — o lumină, acolo...

— Sînt farurile unui automobil.

Nu era un far din acelea care dădeau marinarilor nădejdea unui port mîntuitor. Manuel do Bote se ridică, clătinîndu-se.

— Să strigăm. Poate o să ne audă.

Strigară. Din apropiere le răspunseră nişte glasuri îngrozite. Lui Gineto i se păru că recunoaşte o voce.

— Malesso!... Tu eşti acolo, Malesso?

— Da. Vino cu barca ta, Gineto!

Apoi, alţi oameni îi implorau pe cei doi naufragiaţi să-i salveze. Voci ascuţite de femei; sughiţurile de plîns ale unui copil.

— Nu pot, urlă el. Barca s-a sfărîmat.

Îşi dădu drumul în jos pe *valado,* să vadă cît de adîncă era apa care curgea în vîrtejuri repezi.

— Tată, e o spărtură mare şi puhoiul e foarte repede.

— E o spărtură făcută de ultima revărsare.

Acum, ştiau că se găsesc pe insula cea mică, aproape de bancul de pămînt pe care apele fluviului îl înconjuraseră din toate părţile. De partea cealaltă, ferma lui Castro. Şi pe acoperişul de stuf al barăcilor se refugiaseră lucrătorii de terasamente şi plivitorii, cei care lucrau aici tot timpul anului, şi familiile lor...

Luați pe neașteptate de furtună, se urcaseră fără frică și fără grabă în podul șopronului. O furtună, ca în toți anii... Doi păstori mai avură și grijă să pună vitele la adăpost, ca să nu-i dea afară stăpînul din pricină că n-au fost cu băgare de seamă. Și, înnămoliți sau luați de puhoi, păstorii dispărură.

Nevasta unuia din ei începu să plîngă pe-nfundate; dar administratorul o făcu să tacă.

— Lașule... zise fratele lui Malesso, ca să-i dea curaj. Ți-e frică de parc-ai fi o domnișoară de la oraș.

Apoi încetul cu încetul toată lumea tăcu și nu se mai auziră decît sughițurile de plîns. Apele urcau, urcau mereu, și vîntul începu să bată tot mai năprasnic.

O femeie gemu:

— Sfîrșitul lumii...

Și numaidecît în șopronul cel vechi începu panica. Copiii plîngeau în brațele mamelor ghemuite într-un colț. Și Malesso, care nu lucrase niciodată la cîmp pînă atunci, holba ochii văzînd cît sînt de liniștiți unii dintre bărbați și făcea sforțări zadarnice să nu clănțăne din dinți de spaimă.

Un bătrîn încovoiat de ani și de trudă îl înștiință pe administrator că șopronul e mai bătrîn decît el.

— Nu mai ține mult.

Cîteva clipe mai tîrziu, toată șandramaua începu să se clatine din temelii.

— Mergem în podul de fîn, porunci administratorul. Femeile și copiii mai întîi...

Sprijinite de bărbați, femeile străbătură curtea, prin apa pînă la brîu.

— Curaj! Acolo sîntem la adăpost...

Sleiți cu totul de puteri, urcară pe clăile de paie și, cu ochii plini de groază, priveau acoperișul de tablă, care zbura desfăcîndu-se în bucățele și apa care urca, urca într-una.

Atunci se porni o nouă vijelie și cei doi naufragiați strigară după ajutor. Toți se uitară înspăimîntați înspre satul scufundat în somn, căci nici o lumină nu se aprinsese încă. Iar pe cer, nici măcar nădejdea unei stele.

— Maica Domnului din Alcamé, se rugă o bătrînică. Dar ocrotitoarea sinistraţilor şi a cîmpurilor era şi ea împresurată de ape.

— Trebuie să ţinem piept, băieţi! Oamenii căutau să se îmbărbăteze unii pe alţii. Dar puterile îi lăsau şi pe ei. Încă un far de automobil, încă o nădejde care numaidecît pierea. Şi timpul trecea aşa de greu, aşa de încet, că li se părea că stă pe loc.

— Cît poate fi ceasul? murmură Manuel do Bote. Fiul său nu răspunse. Aici, timpul nu se putea măsura decît după bătăile îngrozite ale inimii.

Gineto se gîndea acum la prietenii săi de pe străzi şi de la ţiglării. Pe unii îi bătuse de multe ori, şi totuşi avea încredere în ei: avea credinţa că vor veni să-l caute. Apoi Gaitinhas va cînta din muzicuţa lui cîntecul acela pe care i l-a cîntat pe dealul Belvedere. Sagui va mai spune o poveste cu fii de împăraţi; iar Pirica... „Dar de ce se gîndea la Pirica? Ah, da! îi furase smochinele în ziua „pîinii săracilor"; Pirica voia să le ducă bunicii lui. Îl va primi şi pe el în banda lui. Şi pe ceilalţi de asemenea, pentru că el era prieten cu toţi, chiar şi cu Malesso, care tremura, aci, la doi paşi. Malessó! Nu învăţase niciodată să înoate voiniceşte, şi, în întrecerile din esteiros — da, acum îşi amintea — el fusese totdeauna ultimul. Are să moară de frică, sărmanul!"

Deodată, dintr-o săritură, o luă la goană pe cărare, pînă la capătul ostrovului unde se porni să strige — ca şi cum de-acolo prietenii lui i-ar fi putut auzi strigătul. Vîntul îi întoarse răspunsul şi îl sili să se înapoieze.

— Dacă o ţine aşa — proroci Manuel do Bote — sîntem pierduţi.

Încă de pe acum se ţinea cu greu în picioare pe cărare.

— Vino de te culcă pe jos, Chico.

Se întinseră pe povîrnişul *valado*-ului, la adăpost de vînt. Încetul cu încetul, apa rece începu să le atingă picioarele; apoi să-i ude tot mai sus.

— Agaţă-te de cracă, tată.

Din cînd în cînd, valurile îi loveau în spate ca nişte lovituri de pumnal. Dar trupurile lor îngheţate simţeau că noaptea era şi mai rece decît valurile.

— Infăşoară copilul în cămaşa ta, zise bărbatului ei o femeie care ţinea şi ea în braţe un sugar. Ochii copiilor rămîneau larg deschişi în noapte, şi frigul le răzbea uşor prin haine. Tot acoperişul barăcii fusese luat de vînt. Ţinîndu-se de bîrne, bărbaţii îi sprijineau pe cei mai slabi. Manuel do Bote şi fiul său îşi înfigeau unghiile în pămîntul *valado*-ului, căci arbustul de care se ţineau se rupsese. Şi goana nebună a vîntului nu mai contenea.

Marinarul se tîngui :

— În pod, mai merge ; măcar eşti la adăpost...

Gineto de-abia îl auzi. Deodată, un zgomot îngrozitor acoperi mugetele furtunii. Podul de fîn se prăbuşise peste baraca ce fu despicată în două. Oameni şi bîrne laolaltă căzură claie peste grămadă.

Tumult... Horcăituri... Şi, printre zeci de ţipete, un ţipăt înfiorător, spintecînd întunericul nopţii :

— Toino ! Toi... no... Apoi — ceva ca un gîlgîit de apă într-un gîtlej însetat. Nechezături de cai în depărtare, o bîrnă purtată de vînt şi izbită de *valado*-ul dinspre miazăzi... Apoi tăcere, guri schimonosite de groază — strîmbătura gurilor care se tem să rupă tăcerea...

Un glas, de-abia izbutind să rostească :

— Rozalina... Unde-i copilul nostru ?

Şi un alt glas :

— Felipe...

Malesso se agăţă de picioarele fratelui său :

— Aici sînt.

Vaiete. Sughiţuri de plîns înăbuşit al celor care nu capătă nici un răspuns. In apropiere, strigătele unuia luat de puhoi, pe o saltea de paie care poate că altădată uşurase multă trudă omenească. Dar valurile înalte, înaintînd ca nişte munţi vii, preschimbă totul într-o tăcere de moarte. Numai un bou mai mugeşte sfîşietor de jalnic. Apoi tace şi el.

Intre două valuri care se năpustesc asupra lui acoperindu-l, Malesso vede ochii ieşiţi din orbite a două

capele strivite între nişte grinzi. Ar vrea să strige: „Închideţi-vă pleoapele, ce vă zgîiţi aşa?" dar nu poate. Se întreabă dacă mai trăiesc, şi închide ochii. Dar atunci scăfîrliile celor doi se apropie de el — şi, iată-le, nişte tidve de morţi ca acele pe care le-a văzut acum cîţiva ani în cimitir. Braţele îi slăbesc, tremură din tot trupul. Dinţii îi clănţănesc cu putere, de frig şi de groază — mai degrabă de frig, căci apa îi ajunge pînă la piept. Ridică capul spre fratele său; deschide gura să-i ceară ajutor; dar un val îl dă la fund, îl acoperă... Încet-încet, dă drumul la mîini.

Încleştat, agăţîndu-se de o grindă, fratele lui Malesso nu vede nimic, picioarele îi sînt atît de îngheţate, încît nu observă că trupul fratelui său nu-l mai trage în jos. Furtuna începe să se mai astîmpere, de parcă ar fi obosit. Apele nu mai urcă.

— Uitaţi-vă, — zice unul, — parcă ar fi o lumină, acolo...

— Da, poate că da.

— Să strigăm toţi o dată.

Glasurile lor izbucnesc, şi altele le răspund.

— Mai tare!

— Nu mai pot, am răguşit.

— Înc-o dată!

Lumina pîlpîie prin beznă, şi supravieţuitorii aud iarăşi strigătul acela venind de departe. Pe celălalt *valado,* Gineto începe şi el să strige din răsputeri. Unghiile îi sînt numai sînge şi cu jumătate de corp stă în apă. Dar tremură mai ales cînd simte atingerea vîscoasă a şerpilor care îi alunecă pe faţă.

— În zadar strigi, îşi dă seama tatăl său, după un timp. Noi îi auzim, dar ei nu, pentru că vîntul bate încoace.

— Dar nu mai bate aşa de tare, tată.

— De prisos!

Lumina se zăreşte din ce în ce mai slab. Iar groaza face ca noaptea să apară şi mai întunecoasă. Şi Gineto izbucneşte într-un plîns cu sughiţuri.

*

* *

Pe chei, frîngîndu-şi mîinile şi cercetînd cu privirile întunericul, stau bărbaţi şi femei şi aşteaptă. Unii au casele inundate ; zdrenţele sînt gata să cadă de pe ei ; dar ei stau acolo, cu picioarele în apă, neputincioşi.

— Ce se aude cu remorcherul ?

— Se pare că unul a şi pornit spre cîmpuri.

— Ce vorbeşti ! Maşina nici n-a ajuns la Lisabona.

Tac ; şi, în gîndul lor, văd maşina gonind mai repede.

Maria do Bote plînge pe înfundate, iar copiii, agăţîndu-i-se de poale, plîng şi ei. Poliţaiul cheiului apare iar.

— Ce se mai aude, dom'le Antonio ?

— Lăsaţi-mă în pace ! Am făcut tot ce trebuie.

Şi se întoarce din nou la tavernă.

Dar şi acolo tăbărăsc pe el :

— Dom'le Tonio...

Toate privirile sînt aţintite asupra capului cărunt al omului care dă pe gît rachiul ; apoi el priveşte lung în fundul paharului, fără să scoată o vorbă.

De cînd e n-a mai văzut o asemenea furtună. I-a fost întotdeauna uşor să pună capăt zarvei şi să menţină ordinea pe chei. Dar acum... Se-ntoarce către marinari :

— Ce vreţi să fac ? Spuneţi-mi şi voi !... Şi îşi încrucişează braţele-i tremurînde.

— Dom'le Tonio... Rechiziţionaţi remorcherul...

— L-am rechiziţionat !

— Mergem cu toţii. Luăm o şalupă şi nişte bărci...

Marinarii explică ce-ar face ei dac-ar sta în putinţa lor. Şi poliţaiul cheiului îşi înfundă pe cap şapca, şi o şterge. Ştie că remorcherul nu va veni înainte de a se termina furtuna, cînd nu va mai fi nevoie de el la Lisabona. Totuşi, sună la poarta de la Quinta Alta şi urcă scara cea mare pe care apele n-au inundat-o.

— Domnule Castro, toată mulţimea asta...

— Dragul meu, doar nu e a opta plagă a Egiptului...

Poliţaiul sta şi-şi mototolea şapca, fără să priceapă.

— Fireşte, nu e un lucru plăcut să petreci o noapte sub cerul liber. Dar barăcile sînt înalte, ce dracu'...

Plictisit, se lăsă într-un fotoliu, se uită la ceas şi căscă. Toată ziua fusese preocupat de conferinţa sa, o lucrare de mare însemnătate, în care combătea toate tezele de pînă acum asupra efectelor inundaţiilor. Se culcase, îngrijat de pagubele pe care trebuie să le fi suferit moşia lui. Şi acum, iată că-l scoală în miez de noapte!

— Acolo, e un potop de lacrimi, domnule Castro.

— Prostii...

— Lumea aruncă vina pe mine...

Se opreşte; nu îndrăzneşte să spună ce zice lumea despre proprietar. Dar acesta ghiceşte.

— Dar dumneata reprezinţi autoritatea, nu-i aşa? Fă în aşa fel ca să te respecte. La urma urmei, este vorbă de o agitaţie primejdioasă, căreia trebuie să i se pună capăt cît mai repede. Şi dacă e nevoie, cheamă poliţia.

— Am chemat un remorcher, domnule Castro, dar nu mai soseşte.

Îşi frămîntă iar şapca.

— Poate că dumneavoastră aţi putea închiria unul?

— Eu? Uşor de zis!

În timpul acesta, domnul Castro se gîndeşte. „E vorba de cîteva zeci de capete de vite, poate că ar merita să închiriez un remorcher. Dar la ora asta..." Se ridică, îşi puse mîna-i durdulie pe umărul poliţaiului şi zise:

— Fireşte că mă interesez de soarta acestor oameni. Dar acum e prea tîrziu. Cei care au murit, au murit — nu le mai poţi veni în ajutor. Bei un pahar cu vin?

— Nu, foarte mulţumesc.

— Bine. Spune-le ălora de pe chei că am să fac tot ce trebuie făcut. Aveţi încredere în mine.

Poliţaiul cheiului se întoarse pe chei, iar domnul Castro în pat, în vîrful picioarelor, ca să nu-l trezească pe fiul său.

Între timp, tatăl lui Malesso şi un alt marinar înfruntau furtuna pe o barcă luminată de o lampă cu petrol. De pe chei îi urmăreau ochi scăldaţi în lacrimi.

— Asta e nebunie curată, rosti moş Bento.

Poliţaiul cheiului, auzind de plecarea celor doi, sări ca ars:

— Asta mai lipsea acum! Şi la urmă o să se spună că eu sînt de vină. Turmă de tîmpiţi!

Se vedeau mişcîndu-se umbre. Noaptea da mai multă greutate nălucirilor şi gîndurilor întunecate. Şi lumina lămpii rătăcea prin ceaţă, nesigură ca soarta oamenilor.

Stăpînii şi marinarii cercetară starea cabotoarelor şi strînseră mai bine parîmele. Unul îşi găsi vasul distrus şi gemu:

— Ah! Spurcăciunea! Spurcăciunea!

E tot ce-a găsit să spună. Din toată şalupa lui, atît de dichisită înainte — la prova desenase nişte flori şi, cu litere frumoase, numele: *„Binevenita"* — nu se mai vedea decît jumătate din catarg, la capătul cheiului.

— Dă-le încolo de dărîmături, îi spuse cineva. N-are decît să vină stăpînul său să şi le caute.

Dar el sta încovoiat şi se văicărea:

— Spurcăciunea... Spurcăciunea de fluviu!

Băieţii de la ţiglării nu dormeau nici ei. Arturinho visa jucării, în timp ce ei, îngrijoraţi, umblau fără rost de ici-colo.

— Stai aici toată noaptea, Sagui? întrebă unul din ei.

— Păi... coliba mea a fost dărîmată. E una cu pămîntul.

— Şi acum, ce te faci?

— O să dorm iar pe sub porţi.

— Nici eu, zise Guédélhas, chiar de-aş vrea să mă culc n-am unde... Patul meu l-a luat apa.

Gaitinhas se gîndea la cei care luptau contra inundaţiei:

— Mai rău e de Gineto.

— Ăla barem ştie să înoate, dar Malesso...

— Crezi c-ajută la ceva să ştii să înoţi?

Sagui încuviinţă.

— Băiatul ăla e în stare să treacă fluviul pînă pe celălalt mal.

— Vara, îl trec şi eu.
— Treci tu pe dracu', lăudărosule!
Cei mai mulţi erau de părere că Gineto e în stare să înfrunte furia valurilor. Apoi Gaitinhas propuse să se urce toţi în şalupă cînd va sosi remorcherul. Băieţii se mai înveseliră. Numai Coca cel schilod îi tot ruga cu o voce tremurătoare să i-l aducă pe fratele său mai mare.
Dar ceasurile se scurgeau şi tatăl lui Malesso se întoarse descurajat.
— Măcar de n-ar fi aşa beznă... se auzi o voce.
Stelele lui Sagui uitaseră să se mai aprindă.

Cînd remorcherul plecă însoţit de şalupa lui Zé Pirica şi de două bărci, zorile începeau să mijească. Furtuna se potolise, începuse refluxul.
Cînd ajunseră în larg, Gaitinhas şi tovarăşii săi ieşiră unul cîte unul din cabina din spate, spre marea uimire a echipajului.
— Ce-nseamnă drăcia asta? Cine v-a spus să vă urcaţi şi voi?
Gaitinhas înaintă:
— Iertaţi-ne, n-avem nici un gînd rău.
— Avem familia pe cîmp, adăugă Sagui.
— Ia ascultaţi, nu-mi arde de drăcii de astea. Ţingăilor! Hai, săriţi în barcă şi la ţărm cu voi, repede!
— Dom'le Zé...
— Aţi înţeles ce-am spus?
Atunci Pirica se rugă de unchiul său să-i lase şi pe ei pe bord.
— O să vă dăm şi noi o mînă de ajutor, unchiule.
— Voi nu vă daţi seama de primejdie...
— Nu ne e teamă...
Stăpînul şalupei zîmbi; Gaitinhas, deşi îi era frică, zîmbi şi el. Era prima sa călătorie pe fluviul ale cărui ape nămoloase şi bătute de furtună urlau ca nişte fiare sălbatice, izbindu-se de coastele şalupei.

Din cînd în cînd, cîte un val biciuia obrajii băieţilor care, totuşi, stăteau nemişcaţi, privind cum negurile nopţii prindeau să se destrame în faţa unor zori încă nehotărîte.

— Uitaţi-vă puţin într-acolo, strigă foarte tulburat Maquineta, cu arătătorul întins înainte. Sînt nişte oameni...

— Ai vedenii, puştiule? Sînt doar nişte copaci răsturnaţi, preciză stăpînul şalupei.

Dar Gaitinhas şopti, îndată:

— Auzi?

— Ce? E vîntul!

— Parc-ar fi nişte gemete. Poate că Gineto ne-a şi văzut...

Ceilalţi ciuliră urechile. Pe ţărm, dealurile se aplecau şi ele, tăcute, peste *leziria* spălăcită şi gălbuie ca faţa unei bătrîne muribunde.

— Unchiule, putem merge în faţă?

— Nu, staţi aici, că staţi bine.

— Dacă m-ar lăsa... M-aş căţăra pe catarg.

Continuau să privească în ceaţă — silueta neagră a remorcherului, fluviul acesta fără margini... Şi îşi închipuiau că sînt gabierii [1] unei corăbii care naviga pe o rută presărată cu stînci, plină de primejdii, înspre regiuni ciudate.

Deodată, sirena remorcherului scoase un urlet puternic care îi făcu pe toţi să tresară. Şi, ca prin farmec, dărîmăturile barăcilor de pe ostrov se iviră în zare. Gaitinhas rămase uluit; îşi şterse ochii cu dosul palmei; tovarăşii lui căutau să pătrundă cu privirea ceaţa. Şi iarăşi chemarea sirenei răsună din *valado* în *valado,* lugubru. Se auzi fîlfîitul aripilor unui pescăruş. Apoi, o linişte grea ca de plumb.

— Sînt morţi toţi, murmură Guédélhas.

Ceilalţi se cutremurară de groază, iar Zé Pirica, după ce poruncise să oprească, dezlegă cablul care lega şalupa de remorcher, şi şalupa se apropie de uscat. Băieţii coborîră, nerăbdători, căţărîndu-se pe

---

[1] Marinari însărcinaţi cu serviciul gabierului — a doua pînză a catargului; prin extensiune, toţi marinari însărcinaţi cu serviciul velelor. (N.R.)

grinzile acoperite de mîl ale vechiului chei în ruină. Dar de îndată ce urcară povîrnişul domol al *valado*-ului, fură cît pe ce să se întoarcă înapoi. Gaitinhas începu să plîngă.

— De-aia aţi venit? bombăni stăpînul.

Dar rămase şi el locului, îngheţat de spaimă. Pe resturile acoperişului şi pe un morman de dărîmături, zăceau trupuri, claie peste grămadă, pe jumătate goale; altele cu faţa nemişcată întoarsă spre cer, păreau că dorm. Mai încolo — cîţiva boi şi cai cu burta umflată de apă şi trunchiuri de copaci retezaţi, jalnici ca nişte chiparoşi. Cîteva saltele de paie pluteau pe apă. Şi, în picioare, pe o stîncă pe care apele o ocoliseră, un cal murg căuta poate pajiştea unde păscuse odinioară.

— Trageţi barca, porunci Zé Pirica, cu o voce şovăitoare. Repede!

Băieţii, încovoiaţi, apucară barca, picioarele li se înfundau în nămol; marinarii îi încurajau:

— Acuma să vedem ce puteţi! Haide, cu nădejde!

Dar barca nu se mai despotmolea. Începură să deznădăjduiască.

— Cel puţin dacă nu m-aş înfunda în mocirlă, se plîngea Guédélhas, care se credea un atlet.

— Încă o sforţare — e aproape gata...

În cele din urmă barca fu trasă în susul povîrnişului; gîfîiau toţi, leoarcă de sudoare, cu toată ploaia rece ca gheaţa, care se pornise.

— Acum, ar fi bine să ne aşezăm cu toţii în lanţ, zise stăpînul care adusese nişte odgoane lungi. Cei care nu ştiu să înoate rămîn aici.

Gaitinhas, fără să-i pese de ploaie, cu ochii pe odgonul care aluneca întocmai ca o năpîrcă, se aşezase jos lîngă Maquineta. Se apucă să numere bătăile de lopeţi ale bărcii care se îndepărta, apoi trupurile pe care ceilalţi le încărcau în barcă. „Oare printre ele o fi şi trupul lui Malesso? Dar Gineto, unde putea să fie?" Cuvintele tovarăşilor săi, care se auzeau în depărtare, nu dădeau un răspuns nici îngrijorării lui Gaitinhas, nici întrebărilor lui Maquineta, care, tre-

murînd de nerăbdare, căuta să născocească un sistem de lanţ mai eficace. Dar barca se întoarse.

— Sînt vii, dom'le Zé ?...

Stăpînul îşi şterse ochii cu dosul palmei şi răspunse :

— Mai mult morţi decît vii...

Începură să descarce din barcă trupurile. La atingerea mîinilor îngheţate, Gaitinhas tresări. Maquineta îşi aţinti privirile pe coapsele slabe şi învineţite a două fete ; dar se ruşină şi întoarse capul. O femeie tremura aşa de tare, încît părea că-şi mai leagănă încă copilul mort pe care-l ţinea în braţe. Iar fratele lui Malesso îşi mişca ochii în orbitele-i întunecate, căutînd lumina zilei pe care apele i-o răpiseră pentru totdeauna.

— Unde-i fratele tău ? îl întrebă Gaitinhas, cu voce joasă.

Faţa i se crispă o clipă, apoi rămase mai departe mut, străin de tot ce se petrecea în jurul lui.

Pe urmă, în timp ce şalupa îi ducea pe toţi nenorociţii aceştia înspre remorcher, sosiră alţii şi alţii. Rupţi de oboseală, băieţii scăpară din mîini un trup care se rostogoli pe povîrniş în jos. Zé Pirica se supără.

— E mort... zise Gaitinhas, ca să se scuze. Dar izbucni în plîns, ca şi cum ar fi profanat cadavrul.

În sfîrşit, remorcherul porni. Oamenii de pe şalupă şi băieţii făcură înconjurul ostrovului, căutînd şi alte victime.

Se făcuse ziuă. Se zăreau acum mai bine ruinele adăpostului din care nu mai rămăsese decît o bucată de zid, şi vatra neatinsă. În jur, unelte agricole, grămezi de paie, şi pata neagră a unei bărci de pescuit, pe care revărsarea o adusese pînă acolo.

Stăpînul intră în cabină şi aduse pîine şi două bucăţi de cîrnat pe care le împărţi băieţilor.

— Pofta de mîncare nu v-a pierit...

— Nici prin gînd nu mi-ar fi trecut să-mi piară, răspunse Sagui.

Ceilalţi încercară să risipească tristeţea :

— Mîncăule! Ai fi în stare să înfuleci un bou întreg...

— Atunci să mergem să-ți căutăm unul, glumi Zé Pirica.

Dar vederea cadavrelor le tăie orice poftă de rîs și de mîncare. Gaitinhas se simțea prost. Și Sagui își aminti de calul care supraviețuise vijeliei.

— Dom'le Zé, poate că am putea salva calul... Cel care a rămas în mijlocul apei.

— Ești nebun! N-are decît să vină stăpînul său să și-l caute.

— Acum nu mai are stăpîn. E al celui care-l salvează.

— Asta s-o crezi tu... Furi calul, și Castro te bagă la pușcărie numaidecît.

Băieții nu credeau în cele spuse de domnul Zé.

— Aș vrea doar... Sagui încercă să stăruie.

Nu-și termină vorba, căci Gaitinhas scoase un țipăt și arătă cu degetul *valado*-ul unde se zăreau întinse două trupuri.

— E Gineto!

Într-o clipă săriră în luntre și debarcară în apa care le ajungea pînă la brîu. Galben ca ceara, mușcîndu-și degetele, Gaitinhas nu avusese curajul să părăsească șalupa.

Văzură trupurile naufragiaților, zăcînd întinse pe burtă, cu mîinile pînă la încheieturi înfipte în pămînt. Gineto gemu; tatăl său își deschise pleoapele.

— Sînt încă vii, băieți!

Fu ca și cum, printre chiparoși, două trupuri ar fi reînviat.

Groaza îi cuprinse însă din nou cînd ajunseră la podul cu fîn, unde găsiră mai mulți morți. Cînd se înapoiară la mal, jalea cuprinse tot cheiul.

Potop de lacrimi și de vaiete... Priviri îndurerate ale acelora care mai nădăjduiesc încă... Cuvinte care nu mai slujesc la nimic...

Tatăl lui Malesso îi ia de braț pe băieți, se apropie de unii și de alții.

— Și Felipe al meu?... De ce nu mi-ați adus copilul?

Maria do Bote plîngea, plîngea, fără să mai ştie de ce. Pe chei, într-un colţ, moş Bento blestema şi bombănea într-una :

— Şi acum, ziceţi că marea e de vină. Nebunilor...

IV

Palid, cu ochii întunecaţi de îngrozitoarea nenorocire prin care trecuse — dar destul de voinic ca să se „înzdrăvenească", cum spusese medicul — Gineto ieşi din spital.

Infirmierul îl bătu pe spate cu simpatie :

— La revedere, stafie... Şi rîse.

— Vă mulţumesc pentru tot, dom'le infirmier...

Dar gesturile mari de prietenie le rezerva prietenilor pe care nu-i va uita niciodată.

— De n-aţi fi venit să mă căutaţi...

— Tu ai fost cel mai grozav. Chiar şi în ziare scrie de tine.

— Se zice că l-ai salvat în două rînduri pe tatăl tău...

Gineto zîmbi fără nici o umbră de trufie. Prietenii îl înconjurară ca pe-un erou şi îi cerură să le povestească isprava. El refuză.

— O să vă povestesc altădată...

Sagui îşi aminti discuţia din noaptea furtunii şi-l luă pe Gaitinhas :

— Ţi-am spus eu că scapă teafăr ?

Celălalt tăcu. Gineto îi privea pe toţi, ca şi cum nu i-ar mai recunoaşte. Nu erau băieţii cu care de atîtea ori se certase şi se luase la harţă. Sau, poate că el era cel care se schimbase. Căci chiar şi strada îi părea schimbată, mai puţin întunecată.

— Am ceva pentru voi, zise el. Îşi scoase mîna din buzunar şi le oferi ţigări.

— Bravo ! Aşa marfă mai zic şi eu ! exclamă Guédélhas.

— Eşti în bani, băiete ?

— Nişte doamne au venit la spital şi ne-au dat bani.

Pachetul trecu din mînă-n mînă, apoi Gineto puse bine celelalte ţigări, zicînd că sînt pentru Malesso. Tovarăşii săi se uitară unul la altul, şi unul din ei zise :

— Va să zică, nu ştii ?

— Ce ?

— Malesso a murit acolo pe cîmp.

Gineto deschise gura, dar cuvintele i se opriră în gît. Guédélhas fu acela care rupse tăcerea, adăugînd :

— Voia s-ajungă moşier... şi n-a ajuns nici măcar administrator...

— Aşa-i viaţa, murmură Gaitinhas, gîndindu-se că şi el voise să se ducă să lucreze la cîmp.

— Tatăl său umblă de colo-colo ca un nebun şi-l caută mereu. Iar fratele său — toţi cred că va rămîne orb toată viaţa, într-atîta l-a bătut apa în ochi.

Sagui începuse să povestească ce auzise :

— Se pare că în fiecare noapte umblă o lumină prin locul unde a murit Malesso. Poate o fi stafia lui ?

Toţi simţiră că-i trece un fior, dar Gineto găsi că povestea asta era o născocire necuviincioasă, ca toate acele pe care le povestea Sagui. Totuşi, acesta stărui :

— Uite, vă jur c-am auzit-o povestită pe chei. Spuneau chiar că s-au dus acolo cu şalupa, dar că lumina a dispărut.

Tăcură toţi ; iar Gaitinhas, tulburat, întrebă :

— Tu ai văzut pîn-acuma o stafie, Sagui ?

-- Da, am văzut. O dată, pe cînd lucram într-un circ.

Şi prietenii săi ascultară în tăcere înc-o dată această poveste a lui Sagui vagabondul. Apoi ploaia le abătu gîndurile, şi unul din băieţi oftă :

— Barem de-ar fi vară !

— Ţi-e dor de ţiglării ?

— Nu, dar cel puţin mai cîştigi ceva. Şi ai fructe, ai cu ce să-ţi umpli burta.

Guédélhas vorbi de slujba care i se promisese după meciul de fotbal :

— O să fac un joc de probă, zise el. Dacă merge, capăt de lucru.

— Şi tu îţi închipui că ai mutră de jucător? făcu Pirica, plin de invidie. Dacă te cotonogeşte unul, te laşi păgubaş.

— Nu mi-e frică. Vorba e, că în felul ăsta o să-mi dea o slujbă.

— Unul a şi ajuns la Uzina Mare; e Maquineta, glumi Sagui. Face pe cantinierul.

Banda rîse. Sagui făcea aluzie la coşul cu mîncare pe care acum Maquineta îl aducea în fiecare zi unchiului său, ca astfel să poată privi îndelung maşinile. Cu mult înainte de ora prînzului se ruga de portar.

— Lasă-mă să intru...

— Aşteaptă pînă sună sirena.

— Lasă-mă. Mama mi-a spus să nu întîrziu.

Intra pe poartă şi uita şi de maică-sa şi de prînz, nebun de bucurie în faţa roţilor, a osiilor şi a maşinăriilor în mişcare. Cînd unchiul său era în serviciul de noapte, Maquineta îşi pierdea cu totul firea în faţa acestui belşug de lumini şi al zgomotului puternic de motoare. Apoi, culcat pe salteaua de paie umedă, adormea în culmea fericirii, revăzînd în gînd toate aceste minuni.

Dar prietenii săi nu mai conteneau să-l ia peste picior.

— În coş, n-are decît scule de lăcătuş.

Maquineta răspunse printr-o înjurătură, şi apoi făcînd un gest murdar spuse:

— Sculele sînt aici. Vrei să ţi le arăt?

Dar Gineto puse capăt certei arătînd celorlalţi planul său de a fura portocale, la care tovarăşii săi se asociară numaidecît foarte încîntaţi. Numai Gaitinhas păstră aceeaşi rezervă ca şi prima dată.

— Şi tu, Gaitinhas?

Timp de cîteva clipe, se gîndi la maică-sa bolnavă, şi la angajarea lui la Uzina Mare, care nu mai sosea.

— Poate că o să mă duc, dar...

— Ţi-e frică? Găină plouată!

Faţa i se aprinse.

— Nu, dar mi-e ruşine să fur...

— E vorba doar de nişte fructe...

— Orice furi, tot se cheamă că furi, răspunse el. Doar şi portocalele sînt ale cuiva. Şi dacă ne prinde...

Gineto îşi întări argumentaţia:

— Proprietar e Castro şi alţi calici de teapa lui. Uită-te la ticălosul ăsta de Castro: i-a dat el ceva lui Coca, cînd fratele său a murit şi el a rămas singur să-şi tîrască piciorul pe la uşi şi să cerşească?

Gaitinhas mai şovăia încă. Îi veni din nou în minte dispreţul pe care i-l arăta Arturinho; şi promisiunea mincinoasă a domnului Castro, şi cuvintele de revoltă ale mulţimii, cînd fuseseră debarcaţi morţii pe chei.

— Poate că vom găsi de lucru?

— O să găseşti la ţiglării, la vară, făcu Guédélhas dispreţuitor.

Gineto stărui:

— La urma urmei, văd că ţi-e milă de nişte ticăloşi, dar de maică-ta nu ţi-e milă.

— Ei bine, am să mă duc. Şi deodată i se făcu milă de maică-sa, sau de el însuşi — nu prea ştia bine — şi ochii i se umplură de lacrimi.

*

* *

Era o noapte fără lună, mohorîtă şi rece, o noapte în care nu îndrăzneau să iasă decît vagabonzii — şi vîntul. De aceea şi alesese Gineto noaptea asta. De-o săptămînă întreagă, cu multă şiretenie şi răbdare, observase vîlceaua şi luna. Prietenii săi îl asaltau, nerăbdători:

— Ei, ce facem? Aştepţi să putrezească portocalele?

El răspundea aşa cum îi şade bine unui şef.

— Ştiu eu ce fac. Aveţi răbdare.

Şi în seara aceea, îndată după ce soarele apuse, îi înştiinţă pe toţi:

— La miezul nopții, pe Belvedere!

Gaitinhas nu închise ușa decît cu clanța; își lăsă hainele la picioarele patului, și se culcă. Era atît de tulburat, încît se temea ca, în liniștea adîncă a odăiței, maică-sa să nu audă cît de tare îi bătea inima. Își supraveghea atent respirația; clopotul din turn bătu. Numără unsprezece bătăi. Maică-sa tuși, o tuse care-i răscoli pieptul. „Dar dacă e miezul nopții?" se întrebă el. De-atîta vreme aștepta... Se hotărî să-și tragă pantalonii peste cămașa de noapte. „Dar dacă maică-sa îl vede cînd va deschide ușa?" Șovăi. Numărase unsprezece bătăi. Dar teama de a ajunge prea tîrziu și de a fi socotit un laș îl făcu să se scoale dintr-o săritură. Era aproape în mijlocul casei, cînd maică-sa vorbi.

— Te-ai sculat, Joao?

— Mă duc pîn-afară.

— Îmbracă-te bine.

— Da, mamă.

Își încheie mai bine cămașa și ieși. Din orășel, ajungeau pînă aici sus la el glasuri și muzica dintr-o cîrciumă încă deschisă. În timp ce urca ulița, îi păru rău că ieșise atîta de devreme, căci dealul Belvedere era pustiu, iar pe cer nu se zărea nici o stea. Cînd ajunse în vîrf, cercetă cu privirea întunericul. Nimeni. Era ceasul unsprezece. Deodată auzi o voce:

— Cine-i acolo?

Tresări. I se păru că e vocea lui Sagui...

Acesta sări peste gard și se apropie de el.

— Te-am speriat, hai, bătrîne?

— Ai venit mai devreme, băgă de seamă Gaitinhas.

— Aici sau acolo, e același lucru.

— Unde dormi tu acuma?

— În capela cea veche. M-am făcut un mic sfînt...

Sagui rîse, și Gaitinhas îl admiră pe tovarășul său, mai mic ca el, poate și mai tînăr, dar căruia nu-i era frică de noapte și care zîmbea în fața mizeriei. Apoi cercetară amîndoi întinderea neagră a

cîmpiei şi a fluviului fără margini, presărat din loc în loc de lumini ca nişte licurici tremurători.

— Una din luminile acelea o fi a lui Malesso?

— Nu. Astea-s luminile pescarilor. Cea a lui Malesso se vede înspre ziuă, la ora cînd a murit el.

Cu toate că-i era atît de frică, Gaitinhas ascultă atent şi alte poveşti cu strigoi şi spiriduşi. Apoi clopotele din turn bătură miezul nopţii; li se părea că aud trăgînd clopote de mort. Şi umbrele tovarăşilor lor care începeau să sosească, li se păreau că sînt stafiile de care vorbea Sagui.

Gineto, cu două traiste în mînă, dădu porunci şi îşi aşeză oamenii. Unul din băieţi întrebă:

— Unde mergem?

— La Quinta Alfa.

— Fermierul are puşcă, Gineto...

— Atîta pagubă. O să-i furăm lui Castro toate portocalele. Se întoarse spre Maquineta: Tu şi cu Gaitinhas veţi face de pază în drum. Cîte unul de fiecare parte.

— Eu, mai degrabă, aş intra, răspunse Maquineta.

Gaitinhas, de asemenea, prefera să pătrundă în livadă decît să rămînă singur. Dar şeful lui repetă ordinul şi explică:

— N-aveţi încă destulă deprindere.

Porniră. Bezna aluneca în jos pe coastele dealurilor şi făcea din toată valea o pădure de umbre. Vîntul îşi strunea viorile în aripile morilor. Şi umezeala se lipea de trupuri, ca cleiul.

Gaitinhas, temîndu-se să rămînă în urmă, grăbi pasul. Voi să înceapă vorba cu prietenii săi, dar Gineto îi spuse să tacă. „De-aş putea măcar fluiera, — se gîndea Gaitinhas, — nu mi-ar mai fi aşa de frică..."

După o bucată de drum se opriră. Gineto dădu lui Sagui una din traiste.

— Ascunde-o în vie, şopti el. Dacă auzi semnalul, ştii ce trebuie să faci...

Băiatul se făcu nevăzut în întuneric, şi aruncă cealaltă traistă peste zid.

— Sărim pe la colţ, unde nu sînt cioburi înfipte în zid, zise Guédélhas.

— E periculos. Moşierul îşi pune acolo cursa de şobolani.

Gineto se căţără pe umerii prietenului său şi apoi se săltă în mîini.

„Dacă cioburile îi rup traista..." se gîndi Gaitinhas. Dar prietenul său dispăruse în dosul zidului. Guédélhas îi făcu un semn, să-l ajute. Îşi îndoi umerii, şi picioarele i se clătinară sub greutatea celuilalt.

— Nu pot, gemu el, desperat şi ruşinat.

— Trebuie să poţi !

Se propti de zid, scrîşni din dinţi. O durere ascuţită i se înfipse în şale ; tremura, dar se ţinu bine pînă la urmă. Apoi rămase singur, cercetînd întunericul, cu ochii căscaţi. Frica i se lipea de piele, ca umezeala de haine. Abia acum băgă de seamă vaietele acestea jalnice, monotone, ce veneau dinspre deal. „Să fie vîntul ?" Se gîndea la stafiile care-l înfricoşau pe Sagui pe vremea cînd vagabonda prin lume.

Încetul cu încetul, izbuti să-şi adune gîndurile asupra unor fapte mai plăcute. Se revăzu după primul său examen, cînd domnul Mesquita îi spusese inspectorului : „Băiatul ăsta va ajunge departe..." Un cîine începu să latre, apoi alţii şi alţii. O noapte cu prevestiri negre, o noapte în care răsuna fioros orăcăitul regulat al broaştelor. Gîndul lui Gaitinhas părăsi şcoala, pentru a se concentra asupra copacilor care întunecau drumul. Nişte copaci rînduiţi în două şiruri lungi, şi care păreau nişte cadavre în mijlocul cîmpului inundat... „Ah ! măcar de-ar putea fluiera, să-şi mai facă puţin curaj !"

Dar nu trebuia să fluiere decît spre a da de veste prietenilor săi care se lăsaseră în grija sa, să le dea de veste în cazul cînd s-ar apropia vreun pericol. Se temeau şi ei de umbre. Chiar şi Gineto se tîra prin grădina de legume, îngrijorat, ţinîndu-şi răsuflarea. Ca şi cum expediţia asta n-ar fi ca toate celelalte. „Să furi portocale ca să le mănînci sau să le

vinzi era acelaşi lucru", îşi zicea el. Singura deosebire: în noaptea asta stelele se zăreau doar icicolo cîte una, iar pămîntul jilav şi cleios îngreuna mişcările. „Sagui, printre butucii de vie, mergea desigur pe vine şi nu putea fi văzut. Dar el trebuia să se tîrască, întocmai ca un broscoi..." Cămaşa i se adunase pe piept şi simţea cum îi alunecă pantalonii pe şolduri, cu toată sfoara cu care-i legase. Cum mai regreta vara, şi iarba aceea umedă care-i mîngîia uşor pielea! Coropişniţele şi greierii cîntau; parfumul florilor îi pătrundea în nări şi îi îmbiba toţi porii; pămîntul era cald ca pîntecele unei femei. Vara, era o adevărată plăcere să te tîrăşti ca un broscoi. Dădeai dracului şi cîini şi paznici, şi trupul se dăruia acestei plăceri domoale, pe care pericolul o făcea şi mai plăcută. Guédélhas, tîrîndu-se pe burtă şi el, cu mîinile în noroi, înjura mereu.

— Şi nici măcar o damă care să mă mai încălzească, bombăni el.

Gineto îi puse mîna mundară pe gură, arătînd spre umbra care, la doi paşi de livadă, le oprea trecerea. Stătură pe loc, tremurînd de frică. Umbra stătea şi ea nemişcată, dar cu siguranţă că era un om. Cu pălăria pe-o ureche, cu picioarele răscrăcănate, în poziţia cuiva care aşteaptă. Guédélhas crezu chiar că-i poate deosebi trăsăturile aspre şi barba zbîrlită.

— Ce ne facem? se întrebară ei din ochi. Să se întoarcă? Şi ceilalţi? Gineto se gîndi că nu-i putea lăsa în voia soartei ca în alte împrejurări: cînd eşti în tovărăşie — pleci împreună, te-ntorci împreună; trebuie să împărţeşti şi riscurile ca şi foloasele. Nu atît recunoştinţa faţă de cei ce îi salvaseră viaţa îl oprea să fugă, cît datoria sa de şef. Înţelegea acum de ce expediţia asta nu era ca toate celelalte.

Umbra rămînea nemişcată şi mută, tăindu-le drumul spre livadă. Băieţii începeau să deznădăjduiască; dar norii se destrămară şi, pentru cîteva clipe, noaptea se mai lumină. Gineto zîmbi, iar prietenul său răsuflă uşurat: umbra nu era decît o sperietoare de ciori înfiptă între răsadurile grădinii de legume.

— Haide, repede... De bună seamă că Sagui şi Pirica şi-au umplut pe jumătate traistele.

Pătrunseră în livada în care domnea o linişte adîncă, ca într-o mînăstire părăsită.

— Nu le culege pe toate din acelaşi pom, sfătui Gineto, care-şi vîra fructele în sînul cămăşii. Din cînd în cînd, golea portocalele în traistă şi arunca o privire de jur împrejurul livezii. N-auzea decît foşnetul crengilor pe care Guédélhas le trăgea înspre el, cu o mînă nervoasă.

— Traista mea e aproape plină... Mişcă-te mai repede.

Dar Gineto ar fi vrut să rămînă acolo toată noaptea. Îi făcea mai mare plăcere primejdia, decît portocalele pe care le va mînca pe urmă.

Dinspre casa stăpînilor un cîine de pază, adulmecîndu-i, începu să latre — şi umbrele porniră să dănţuiască în jurul livezii de portocali. Se îngroziră — un trosnet de crăci.

— Întinde-o ! Uite dulăul... strigă Guédélhas, fugind printre copaci.

— Vino, ajută-mă !...

Apucară traista care, tîrîtă de pămînt, rupse nişte viţă de vie. Lătratul se apropia tot mai mult.

Afară în drum, Gaitinhas îşi închipuia spaima pe care au tras-o ceilalţi, ca spaima pe care a simţit-o el o dată, cînd, în grădina lui Arturinho, cîinele lup se apropiase de el, mîrîind, plin de neîncredere din pricina hainelor lui roşcate.

Guédélhas simţea că-l părăsesc puterile.

— Să lăsăm traista, Gineto.

— Nu !

Viţa de vie o simţea ca nişte colţi de cîine sfîşiindu-i picioarele. Se împiedică de un butuc şi căzu cît era de lung în noroiul grădinii de legume. Broasca tăcu, dar piaza rea mai apăsa încă asupra nopţii. Împins de celălalt, Gineto căzu şi el, furios, abia stăpînindu-se să nu înjure. La capătul celălalt al livezii nişte glasuri asmuţeau cîinii :

— Prinde-l, Rex...

Apoi numaidecît, o împuşcătură făcu să răsune toată valea. Un cocoş greşi ceasul şi începu să cînte. Şi ecoul detunăturii care se auzi din văgăună în văgăună, îi păru lui Gaitinhas ca o mulţime de împuşcături. In spaima lui, îi apăru în minte o vedenie îngrozitoare; nişte cîmpuri inundate pe care pluteau o mulţime de hoituri, ale căror chipuri erau cele ale prietenilor săi. In depărtare, aripile morilor cîntau simfonia tînguitoare şi jalnică a vîntului, întretăiată de lătrături şi zgomote.

Gaitinhas se porni pe un plîns înfundat, ca un copil rătăcit. In momentul acela, Pirica şi Sagui ajunseră în drum.

— Ia-mi asta, Gaitinhas, nu mai pot, zise Sagui.

Băiatul luă traista pe umeri şi îi urmă, tăcut, ţinîndu-şi capul în jos, ca să nu se vadă cît era de tulburat.

Ceva mai tîrziu, Guédélhas şi Maquineta apărură şi ei, abia mai răsuflînd, şi cu toţii într-un glas întrebară:

— Şi Gineto?

— L-am lăsat în vie, cărîndu-şi traista.

— Şi dacă-l înşfacă?

— I-am spus, dar mi-a răspuns că dacă îşi lasă traista rămînem fără portocale.

Se aşezară jos aşteptîndu-şi şeful, şi Sagui începu să povestească păţania, cu o mulţime de amănunte, ca şi cum ar fi fost vorba de o poveste.

— ...Cînd javra mi-a sărit în spate, i-am aruncat bucata mea de pîine. A chelălăit, a apucat-o cu botul, iar eu, hop! am sărit peste zid.

— Iar ne torni la gogoşi, Sagui...

— Zău că-i adevărat. Nu-i aşa, Pirica?

Pirica zîmbi, îngăduitor. Şi Gaitinhas observă:

— Rex nu mănîncă pîine. Nu mînca decît carnea pe care i-o dădea Arturinho.

— Vorbeşti aiurea!

Şi Sagui îşi întrerupse povestea — îl invidia pe acest cîine de rasă care nici nu se uita la cojile de pîine şi care nu căutase niciodată, ca el, resturi de la bucătărie prin lăzile de gunoaie.

PRIMĂVARĂ

I

Nori ce se destramă în caiere alburii prin albastrul văzduhului, asemenea stolurilor de porumbei albi, care se risipesc în jurul dealului Belvedere. Nori de flori albe pe coroanele pomilor din vale. Cer care împrumută din azurul său şi fluviului, ce curge liniştit, fără nici o umbră de remuşcare... Şi, într-adevăr, puţini oameni îşi mai aduc aminte de inundaţii.

Coca cerşeşte şi acum pe la porţi.

— O mică pomană, fie-vă milă. Fratele meu a murit în timpul inundaţiilor...

Dar în curînd va intra şi el în banda lui Gineto.

Pe străzi, oameni care se plimbă ţanţoş în costumul lor negru, ca şi cum azi ar fi duminică. Nu peste mult însă se vor reîntoarce iar la cîmpuri. Căci Castro a şi spus că va astupa spărturile pe care le-au făcut apele în *valados* şi că va reclădi şopronul.

— Şi te duci? întrebă cineva.

— Ce vrei să fac? Aşa — îţi tragi zilele de azi pe mîine fără să faci nimic.

— Eu, cînd îmi amintesc...

Dar nu vrea să-şi amintească, şi tace. Crengile pomilor rupte de furtună vor să reînvie. Şi oamenii de asemenea.

Numai fratele lui Malesso păstrează pentru vecie în ochi noaptea aceea de iarnă şi de groază.

Iar femeia al cărei sugar i-a murit la sîn, îl leagănă şi acum în braţe. De aceea lumea zice că e nebună.

Manuel do Bote tăia scîndurile aduse de apele fluviului şi astupa spărturile pe care le făcuseră furtunile în pereţii casei sale de lemn şi de tablă.

Se scula la ora cînd stelele mai sclipeau încă pe cer, înainte de a suna deşteptătorul, ca şi cum l-ar fi aşteptat cabotorul, gata încărcat.

— De ce te scoli aşa devreme?

— Mi-e silă să trîndăvesc în pat.

Nevastă-sa tăcea, ca să nu-l întărîte. El cobora spre chei, înfundîndu-se în ceaţa în care nu se mai deosebeau nici chipurile oamenilor, nici culorile bărcilor legate de chei, şi se lăsa pradă închipuirii că „Norocul" acostase în timpul nopţii. Apoi, cînd soarele preciza umbrele lucrurilor, se întorcea acasă agale.

Nevastă-sa şi Deolinda erau duse la lucru la ţesătorie, copiii se tîrau în patru labe pe malul esteiro-ului; iar el, rămas singur acasă, se îndeletnicea toată ziua cu tîmplăria, visînd cu ochii deschişi, închipuindu-şi că această casă dărăpănată era chiar cabotorul lui, în reparaţie pe şantier.

Cînd îşi isprăvi lucrul, mai făcu o jucărie pentru Tonecas şi se duse să i-o dea copilului care se juca lîngă esteiro.

— Uite, ţi-am făcut o barcă.

Uluit, privind mîinile acestea păroase de la care nu căpătase niciodată decît lovituri peste cap, fiul său rămase nemişcat.

— E pentru tine, prostule.

Copilul înaintă spre jucărie, şi mîna îi tremura de teamă. Sora lui, care frămînta pîinişoare de noroi, îşi lăsă treaba şi se bosumflă.

— Vreau şi eu una...

— Nu ţi-o dau. E a mea...

Manuel do Bote îi împăcă. Se așeză alături de ei pe marginea apei, și se apucară toți trei să facă valuri, să împingă barca.

În cele din urmă, brațele-i care nu-și mai găseau de lucru căzură de-a lungul trupului. Firea sa devenise acum asemenea firii fluviului, se aprindea repede pentru niște visuri deșarte, pe care apoi un reflux brusc le lua cu sine, lăsîndu-l iarăși pradă deznădejdii.

— Asta nu e viață, măi vere, îi zise Zé Pirica. Haide cu mine pe șalupa mea!

Dădu din cap: nu voia. „Mai bine să sap toată ziulica pe moșiile din vale, dar cu o sapă care să fie a mea".

Așa judeca el, dar de părăsit nu părăsea cheiul. Se plimba, umbla de sus în jos, dînd o mînă de ajutor la manevrele de acostaj și rumegînd în gînd speranțe deșarte.

— Cînd o să te duci de partea cealaltă, dacă auzi de vreun vas care are nevoie de un cîrmaci...

— N-ai nici o grijă, îi răspundea prietenul său.

O gabară[1] trăgea la mal, alta pleca.

— Să nu mă uiți, Zé...

— Nu uit. Cînd aud ceva...

Văzîndu-l descurajat și auzindu-l mereu tînguindu-se, moș Bento îl certa.

— Sînteți niște nătărăi. Omul care se îneacă se agață și de un fir de pai.

Manuel do Bote își plimbă privirea pe chei și nu răspunse nimic la vorbele bătrînului. „Omul care se îneacă..."

Așa zicea și el pe vremuri, cînd lucra la țiglării, la cîmp și la vii. Și iată că într-o singură noapte pierduse totul — și pe deasupra și credința în muncă.

În timpul acesta, seara la cină, supa i se părea amară ca o doctorie. „Să trăiești pe spinarea nevestei tale..."

---

[1] Barcă lată, servind la încărcatul și descărcatul vaselor. (N.R.)

Copiii lui zvîntau farfuriile, şi mai cereau încă puţină supă.

— Ah! Nu mai e chip să-i saturi, se plîngea femeia.

Tonecas dădu la o parte farfuria şi bombăni tot felul de vorbe urîte pe care le auzise de la alţii; soră-sa începu să urle.

— Ia-mi ţîncul ăsta de-aici, Deolinda. Trăgeţi toţi de mine din toate părţile de parc-aş fi o vită. Într-o bună zi o să-mi iau lumea-n cap.

Gineto privi pîntecele rotund al mamei sale, însărcinată, şi zîmbi. Manuel do Bote luă pe seama sa văicărelile femeii; îşi lăsă ochii în fundul farfuriei. „Greu mai era de înghiţit şi supa asta..."

A doua zi, ceru să lucreze în locul tatălui lui Malesso, care nu mai pusese de-atunci piciorul pe chei, şi se făcu docher. Era o meserie nouă pentru el, o meserie care cerea o mînă viguroasă şi muşchi tari.

Seara, cu sacul de pînză groasă pe braţ, se ducea la Taverna Cîrmacilor, pe malul fluviului, să asculte muzica monotonă a talazurilor şi cîntecele lui Chico Lindinho.

— Bei un pahar, Manuel?

— Mulţumesc. Am atîtea guri de hrănit...

— Plătesc eu, măi vere.

Gura îi era uscată şi supărarea îi apăsa pieptul ca o piatră de moară. Primi. Chico Lindinho cîntă cu o voce cleioasă nişte cîntece de beţie. Patronul tavernei zîmbi mulţumit şi mai dădu un rînd. Apoi intrară ca o vijelie nişte muşterii avînd în mijlocul lor pe Nebuna, despletită şi ameţită de băutură.

— Adă vin, şefule! Hoaşca asta ne cîntă ceva, auzi Lindinho!

Nebuna umplea toată taverna cu urletele ei. Palidă, numai piele şi oase, împleticindu-se în rochia ei de doliu, toţi o împroşcau cu vin şi cu înjurături.

Zé Pirica se uită la ea cu tristeţe şi zise:

— Ce viaţă de cîine...

— Mergem la culcare, Manuel?

Ieşiră — şi răcoarea nopţii îi mai dezmetici capul

ameţit de vin. Totuşi, cînd ajunse acasă, se legă de Deolinda care, la ora asta tîrzie, mai sta încă la taifas cu iubitul ei.

Nevastă-sa căută să-l domolească:

— Scoli copiii!

El îi răspunse:

— Ţine-ţi fleoanca! Cine porunceşte în casa asta? Cine?

Noaptea aceea fu începutul unui şir lung de certuri şi de lacrimi, pe care numai Gineto mai izbutea să le potolească. Intervenea şi îl sprijinea pe tatăl său care nu se putea ţine pe picioare şi care începea atunci să plîngă cu glas scîncit:

— Şi tu, Chico?... Mi-ai salvat viaţa, şi acum eşti şi tu împotriva mea?

— Du-te de te culcă, tată.

— Mă duc să mă culc pe puntea „Norocului". E acolo, la chei. Mă duc să mă culc acolo...

Gineto îşi aminti lupta cu valurile. Il vedea pe tatăl său, cu pieptul biciuit de valuri, strîngînd aprig în mînă bara cîrmei, iar acum îl vedea aci beat mort. Îi era milă de el. Il ducea sprijinindu-l înspre salteaua lui de paie, aşa cum îl sprijinise în noaptea furtunii de-a lungul cărării de pe ostrov. Apoi se ducea pe dealul Belvedere, să-şi întîlnească prietenii.

Primăvara, plină de nădejdi, le însufleţea energiile, negoţul cu portocale mergea de minune, şi toţi băieţii erau mulţumiţi. Madalena, asemenea părului pitic din curtea casei vechi, în care locuise pe vremuri, parcă reîntinerea şi ea; iar Gaitinhas nu mai rămînea cu privirile pierdute în zare, cu gîndul la tatăl său şi la şcoală. Privirile i se îndreptau acum înspre valea care semăna cu grădina domnului Castro. Pe coastă, grînele înverzite se legănau în adierea vîntului; migdalii în floare păreau nişte nori coborîţi din albastrul cerului; iar în depărtare, pe crestele şerpuitoare ale dealurilor, morile de vînt cîntau — asemenea unor piane mecanice — o melodie ce aducea cu aceea pe care Gaitinhas o auzise într-o după amiază la Arturinho.

Cînd nu porneau în expediţie, băieţii se adunau în capela părăsită şi dărăpănată în care locuia Sagui.

— Poftiţi, domnilor, poftiţi, vă rog, doamnelor, glumea el, luînd ţinuta aceea pe care o învăţase cînd era la circ.

— Unde e marfa pe care am şterpelit-o ieri?

— Şterpelit! S-avem iertare, sînteţi într-o casă de oameni cinstiţi, domnule Gineto!

Şi rîdea, în timp ce-şi conducea prietenii printre grămezile de pietre şi dărîmături.

Cel care număra portocalele era Gaitinhas, căci el ştia să numere pînă la o mie, cum spusese Sagui, fapt care stîrnea admiraţia tovarăşilor săi.

Neîncrezător şi invidios, Pirica voi să-l detroneze.

— Acum număr eu, zise el într-o zi.

— Bagă de seamă, sînt peste o sută...

— Număr şi miliarde, dacă vreţi...

Dar cînd ajunse la treizeci şi nouă trebui să se dea bătut. Din ziua aceea, Gaitinhas înaintă în grad: el împărţea banii şi fructele rămase nevîndute şi chiar scrise o scrisoare pe care Guédélhas voia s-o trimită iubitei lui.

— Ce vrei să-i scriu? îl întrebase el, mai dezorientat ca într-o zi de examen.

— Ştiu eu? Scrie-i şi tu că am cîrlig la ea... Şi să vină duminică să mă vadă cînd joc fotbal.

— Dar ea ştie citi?

— Nu. Dar ce-are a face?

Îşi pierdu o după-amiază întreagă şi două foi de hîrtie; dar pînă la urmă încheie cu o sărutare, desenînd cu grijă literele şi ronţăind tot timpul coada tocului.

Într-o noapte, Sagui fu trezit deodată de nişte mormăituri. Se piti după pietre şi îşi trase peste cap pătura făcută numai din bucăţi. Dar şi sub pătură, auzea mormăitul acela tot atît de limpede cum îşi auzea şi bătăile inimii. „Cine putea să fie la ora

asta? Poate vreun hoţ care a descoperit ascunzătoarea fructelor, sau poate vreun spion de-al domnului Castro?"

O voce ascuţită şi răguşită — o voce de femeie, fără îndoială. „Poate că era vreun prieten care se pitise ca să-i joace o festă..." Îşi luă inima-n dinţi şi se uită printr-o gaură a păturii. În lumina palidă a lunii văzu o umbră întunecată, lungită pe o grămadă de moloz, ca şi cum ar sta la pîndă. Sagui regretă coliba din mijlocul viei în care dormise înainte, şi unde nu ajungea pînă la el decît lătratul cîinelui.

„...Dar dacă e un cîine turbat?..." Îl trecu un fior prin tot corpul şi pietrele pe care dormea i se părură mai reci. „Nu, era o voce de femeie". Auzea acum gemete înfundate şi nişte cuvinte fără şir. Apoi, liniştea grea parcă îi apăsă pleoapele. Închise ochii, nu se mai gîndi la nimic; dar numaidecît cercetă din nou cu privirea această formă nemişcată, şi însfîrşit adormi adînc.

Cînd Sagui se trezi, nu se făcuse încă ziuă, şi forma nu se mişcase; se apropie. Era Nebuna. Primul său gînd fu s-o rupă la fugă înainte ca ea să se trezească şi s-o apuce criza, una din acele crize cînd se lua după copiii de pe străzi, ţipînd şi azvîrlind cu pietre în ei. Văzu însă că faţa-i palidă era mînjită de sînge. Îşi aduse aminte de femeia în lacrimi, din şalupă, care îşi legăna în braţe copilul mort şi i se făcu milă de ea.

Îi şterse rana uşurel, cu o cîrpă udă. Ea îl privi cu ochii aceia rătăciţi, îl luă în braţe şi îi spuse „copilul meu". Sagui nu ştia cum să scape mai repede din mîinile acestea reci care îl dezmierdau; dar, de frică, se lăsă legănat ca un copilaş, uitîndu-se cu coada ochiului la Nebuna. Prin decolteul bluzei, Sagui zări un sîn foarte alb şi o pată neagră pe gît.

— Ce mare te-ai făcut, copilul meu!

Faţa i se schimonosi într-un zîmbet amar. Sagui schiţă în gol un gest de mîngîiere şi îşi întoarse capul mai mult. Dar era hipnotizat de curba acestui sîn alb. Fără să vrea, îşi lăsă tremurînd mîna pe pieptul dezvelit... Femeia îl îmbrăţişă, şi Sagui uită

că trebuia să se poarte ca un copilaş în braţele mamei sale....

A doua zi, Sagui nu se duse să vîndă fructe. Prietenii săi însă se înfăţişară, ca de obicei, pe la porţile caselor.

— Doriţi portocale? Zece *tostoes* duzina.

— De unde le aveţi? Sînt de furat?

Gaitinhas se roşea de fiecare dată, în timp ce ceilalţi protestau:

— Păi ce, sînt hoţ? Le-am cumpărat de la Areias.

Guédélhas făcea trei kilometri în fiecare dimineaţă, ca să poată vinde toate fructele într-un alt sat. Apoi se ducea la antrenament, cu o minge de cîrpe, în speranţa că în curînd va fi admis în clubul sportiv. Ceilalţi îl însoţeau şi ei, sau jucau rişcă prin preajma dealului Belvedere. Aci veni şi Sagui cu cearcăne la ochi să le spună încurcat:

— Azi n-am vîndut nimic.

— Eşti bolnav?

— Nu. Au venit nişte indivizi la capelă.

Toată banda se sperie.

— Ţi-au spus ceva?

— M-au întrebat dacă locuiesc acolo, şi atîta tot. Ar fi mai bine să ascundem portocalele în altă parte.

— Unde?

— În ţiglăria lui Zé Vicente.

— Eşti nebun? În zilele astea vin să repare cuptorul.

Gineto puse capăt discuţiei.

— În seara asta trebuie să le mutăm — asta este!

— Ziua e mai bine, fu de părere Sagui. Dacă indivizii bănuiesc ceva, sînt în stare să se întoarcă în curînd.

Văzîndu-l cum se încurcă în cuvinte, Gineto deveni bănuitor. „Iar ne toarnă la baliverne", se gîndi el.

Îl urmări toată după-amiaza. Îl văzu intrînd în capelă cu nişte pachete misterioase, apoi alergînd pe străzi ca şi cum ar fi căutat pe cineva. Urmărirea asta îl pasiona; se piti după nişte pietre, printre dărîmături. Şi, în timp ce sta la pîndă, se gîndi că i-ar plăcea să fie mai degrabă poliţist decît hoţ de por-

tocale. „Un poliţist, ca regele acelor cow-boy din filme, care face singur dreptate cu mîna lui".

Dar iată că Sagui intră, însoţit de Nebuna, care rîdea şi dădea din mîini. Gineto se aştepta atît de puţin la un astfel de deznodămînt, încît fu cît pe-aci să-i scape o fluierătură.

— Ia uite! Dobitocul!... E cu Nebuna, şi nouă nu ne-a spus nimic. Rîse. Şi mănîncă cu ea portocalele noastre!

Nu se astîmpără pînă nu stătu de vorbă cu Sagui.

— Făţarnicule, te-ai înhăitat cu Nebuna, şi nouă ne torni tot timpul la minciuni?

— Eu?

— Haide, nu mai făcea pe prostul, v-am văzut pe amîndoi în capelă.

Cîteva clipe, Sagui rămase cu totul năuc.

— Mă temeam că o să-i faci vreun rău, de aia nu v-am spus nimic. Ţi-e şi milă, zău, cînd o vezi pe nenorocita asta. Uneori, nici n-ai zice că e nebună.

— Ei, lasă, ţi-am spus-o numai aşa, în glumă. Ştii că şi eu... zise Gineto, nerăbdător.

— Dar nu mai spune nimic celorlalţi...

— Nici o grijă!

După o săptămînă, toţi băieţii din bandă se ruinau cumpărînd cadouri pentru Nebuna.

Niciodată viaţa nu le-a fost atît de plăcută. Nici chiar cînd primele ploi de toamnă vesteau sfîrşitul muncii aceleia istovitoare de la ţiglărie şi apropiatele bucurii ale bîlciului.

Gaitinhas nu-i mai dădea mamei sale banii de pe portocale şi fugea de-acasă numai să n-o audă plîngîndu-se şi mustrîndu-l.

— Nu mai lucrezi nicăieri, Joao?

De ruşine lăsa ochii în pămînt şi minţea:

— Nu mai este de lucru...

— Dac-aş putea să mă dau jos din pat... Maica Roza, săraca, s-o fi săturat şi ea să-şi cheltuiască într-una banii pe noi.

Tușea, dar nu avea curajul să-l trimită pe fiul său să cerșească. Băiatului îi era milă de maică-sa, și, în sinea lui, își făgăduia să se îndrepte. Dar de îndată ce ajungea la capelă, uita cu totul chipul îndurerat și vocea stinsă a mamei sale.

— Gaitinhas, du-te de caută niște vin!

— Dă-mi întîi o țigară.

Ceilalți se repezeau și ei la pachetul pe care Gineto și-l procurase, cine știe cum...

— Un chibrit, Gaitinhas, nu uita s-aduci și o cutie de chibrituri.

Cheltuiau tot pînă la ultimul ban, și beau cu toții din aceeași sticlă.

— Pirica ăsta e un butoi fără fund.

— Așa e cînd ești bărbat — bei!

În fața acestui argument, ceilalți nu mai aveau nimic de zis; beau și ei. Apoi unul din băieți împărțea cărțile și își trecea vremea jucînd „brișcă" și așteptînd-o pe Nebuna să se întoarcă din haimanalîcul ei. Așa că, și raitele lor pe la ferme deveniră tot mai rare. Numai cînd li se terminau banii, n-aveau încotro și porneau, în silă, să se tîrască pe iarba umedă din livezile de portocali. Încolo — doar Nebuna îi mai scotea din capelă.

Într-o seară, Sagui sosi cu sufletul la gură, aproape fără glas:

— Un tip a bătut-o pe Nebuna și a dus-o cu el...

— Cînd?

— Chiar acum, la tavernă.

Într-o clipă, aruncară cărțile și alergară în căutarea tipului; îl găsiră, pe lîngă esteiros.

— Hei! Las-o în pace pe Nebuna! porunci Gineto, după ce ceilalți făcură cerc în jurul lor.

În fața lor la doi pași, omul îi măsura cu privirea, ca un lup încolțit. Pirica se ascundea după Gaitinhas, care tremura și el de frică în fața acestui uriaș ce i se părea de neînvins. Dar, cît ai clipi, Gineto, curajos, se repezi dintr-un salt și-l izbi cu capul în burtă pe rivalul său, care se prăvăli în apă. Între timp, Nebuna, care scăpase, se îndepărta împleticindu-se. Iar băieții o luară la sănătoasa înspre capelă,

ca nişte iepuri spre vizuină. Întîmplarea asta rămase multă vreme un subiect de rîs şi de glume.

Băură apoi în sănătatea lui Gineto, care era un om grozav — ca Tom Mix. Iar duminică, se duseră la cinema ca să se regăsească pe ei înşişi în isprăvile eroului. Îşi numărau gologanii, stînd adunaţi în faţa afişului imens pe care era înfăţişat un cow-boy cu fular roşu, fluturîndu-i în vînt, şi cu revolver la brîu, care-şi strunea calul focos ridicat în două picioare deasupra unei prăpăstii grozave. După ce citi afişul, literă cu literă, Gaitinhas îi lămuri că ăsta era Tim Macacoi, în „Cavalerul fără frică".

— Mie îmi place mai mult Tom Mix, zise Gineto. Dar Guédélhas afirmă că filmul era formidabil. În spatele lor, alţi puşti ciuleau urechea, ascultînd comentariile.

— Lasă-mă să intru şi eu cu tine, Gineto, se rugă unul.

— Nu dă voie portarul...

Pirica, după ce se uită o clipă la ţîncul ăsta slăbuţ, glumi :

— Ia-l în braţe !

Soneria zbîrnîi puternic, acoperind rîsetele şi murmurele de regret că filmul se terminase. Lumea venea mereu. Lîngă un alt afiş, un grup de tineri cu cravată vorbeau despre frumuseţea Gretei Garbo. Nişte doamne trecură lăsînd în urma lor o dîră de parfum pe care băieţii îl respirară cu nesaţ.

— Al dracului parfum !

— Daţi-mi şi mie cîţiva bani să-mi iau un bilet !

— Dă-te la o parte... Gardianul se apropie şi făcu loc să treacă Arturinho, urmat de maică-sa şi de domnul Castro.

— Daţi-mi şi mie cîţiva bani să-mi iau un bilet, repetă Coca. Îmi lipsesc numai cinci *tostoes*.

— Şterge-o ! strigă gardianul. Aici nu e loc de cerşit. Lasă liberă trecerea.

Grămada de puşti adunaţi în semicerc continua să hărţuiască lumea. Unul din băieţi, mai îndrăzneţ, încercă să se furişeze printre picioarele celor care in-

trau. Dar gardianul îl luă de urechi şi-l aruncă în stradă.

Se apropie şi grupul lui Gineto, făcînd mare tărăboi.

— Linişte! strigă unul din portari. Dacă nu terminaţi cu hărmălaia asta, puşcăria v-aşteaptă!

— Păi, avem bilete.

— Atunci, intraţi. Hei, tu nu intri, n-ai veston!

— Păi, la galerie mai trebuie veston? Lasă-mă să intru.

— Am zis nu — şi basta!

Gineto se întoarse din drum, furios. Îşi aminti iar de costumul acela albastru pe care i-l promisese tatăl său iarna trecută şi, de ciudă, îi dădură lacrimile. Dacă n-ar fi fost acolo gardianul, cu pistolul la brîu, ar fi intrat oricum, la nevoie chiar cu briceagul în mînă.

Ţîncul cel slăbuţ îl bătu pe umăr.

— Îţi dau eu haina mea, Gineto. Dar pe urmă îmi povesteşti şi mie filmul, da?

Făgădui. Vestonul ţîncului arăta pe el ca vai de lume, dar Gineto se înfiinţă la intrare, ca şi cum ar fi avut în mînă un bilet de lojă. Portarii rîseră. Şi cînd intră în sală, prietenii săi îl primiră cu mare tărăboi. Lumea din jur protesta, dar zarva nu se potoli, pînă cînd Gaitinhas şi ceilalţi nu începură să descifreze cu glas tare textul pentru cei care nu ştiau citi.

Era un murmur monoton în toată sala, de la galerie pînă la parter.

— Nu aşa de repede! urlă un băiat care nu prea ştia să citească.

Fermecat de imagini şi de muzică, Gaitinhas începea şi el să-şi piardă reputaţia de om învăţat.

— De ce nu citeşti, Gaitinhas?

— Merge prea repede filmul...

Apoi, nerăbdători să-i vadă cît mai repede pe cowboys, băieţii nu se mai sinchisiră de Greta Garbo. Nu pricepeau de ce curtezana asta neruşinată care, în faţa întregii lumii, îl sărutase pînă acum de mai bine de zece ori pe Armand Duval, îl respingea acum

pe tînărul îndrăgostit. De aceea, la cucurigu de unde stătea, Gineto începu să imite cîntecul cocoşului, fapt care provocă protestele înverşunate ale doamnelor emoţionate pînă la lacrimi, care se şi vedeau nişte Marguerite Gauthier.

În stradă, puştiul cel pirpiriu care îşi împrumutase vestonul, tremura ca varga. Coca se apropia de spectatorii întîrziaţi şi se ţinea de ei scai:

— Lăsaţi-mă să intru şi eu cu dumneavoastră. Lăsaţi-mă...

Cînd se termină primul film, băieţii făcură nişte comentarii neruşinate şi îşi căutară locuri mai bune. Gaitinhas se ascunse în spatele lor, pentru ca Arturinho, care sta drept ca o lumînare în loja lui, să nu-i vadă hainele zdrenţăroase. Tare ar fi vrut să-i strice pieptănătura atît de îngrijită, aruncîndu-i în cap un ghemotoc de hîrtie, dintre acelea pe care le arunca Gineto de la galerie. Dar luminile se stinseră şi Tim Mac Coy fu primit cu un ropot de aplauze.

În sală începu din nou murmurul acela monoton, care semăna cu rugăciunea credincioşilor dintr-o biserică. Acum, înţelegeau toţi de ce cow-boy-ul răpise din mîinile bandiţilor pe tînăra aceea din diligenţă. Gineto îşi aduse aminte de Rozeta, iar tovarăşii săi se gîndiră la Nebuna — şi gîndul acesta le aţîţa poftele. Din cînd în cînd izbucneau aplauze şi strigăte de entuziasm, care ajungeau pînă la urechile băieţilor rămaşi în stradă, dincolo de uşile închise.

Se apropia momentul culminant, cînd eroul urma să-l înfrunte pe şeful bandiţilor. Băieţii se răsuceau nerăbdători pe bănci, cu răsuflarea oprită. Gaitinhas îşi rodea unghiile şi, fără să-şi dea seama de ce, ţinea parte bandiţilor, spre deosebire de Sagui care nu-l mai slăbea din ochi pe cow-boy. Acesta tocmai intra pe o stradă la colţul căreia se afla un individ, cu revolverul în mînă. Încă un pas — şi moartea era sigură... Speriat, Sagui se ridică şi strigă de răsună toată sala:

— Atenţie, Macacoi, e un individ la colţ!

În momentul următor, aplauzele şi fluierăturile cutremurau sala, căci banditul fusese doborît. Şi puş-

tiul zîmbi mulţumit, pentru că îl înştiinţase la timp pe Cavalerul fără frică.

Fericite zile! Portocale de vînzare se găseau destule, şi apoi urmau la rînd şi alte fructe prin livezile din vale. Vremea rea trecuse. Băieţii sorbeau cu nesaţ aerul călduţ şi mai curat, de parcă o viaţă nouă pulsa şi în ei o dată cu primăvara. Nebuna le potolea clocotul sîngelui lor de adolescenţi, iar umbra plăcută a capelei părăsite le alunga gîndul umbrelor vii ale celor de-acasă.

Dar într-o bună zi, Nebuna dispăru fără urmă. In livezi, portocalele fuseseră culese. Şi banda îşi reluă viaţa nesigură de mai înainte, hoinărind pe străzile triste şi întunecate. Gineto îi îngrozea pe băieţi cu isprăvile lui răutăcioase; răsturna bărci pe rîuri, dărîma castele de piatră şi îi burduşea pe toţi copiii pe care-i întîlnea.

— De ce nu le dai pace broscoilor ăstora? îi reproşa Gaitinhas. Dar el rămînea surd la orice rugăminţi.

Guédélhas se duse iar la antrenamentul de fotbal, de-abia aşteptînd să capete o slujbă care nu mai venea. Iar Pirica, scîrbit de viaţă, se apucă să bea vin, aşa prosteşte, ca s-o mai uite pe Nebuna.

II

Maquineta veni ţopăind, gîfîind şi strigă, bătînd din palme de mulţumire:

— Ei, băieţi, mîine — s-a făcut!

Se opri, să mai respire.

— Ce e mîine? făcu Gaitinhas. Hai, dă-i drumul!

— Am căpătat de lucru! Mă duc la fabrică!

Un rîs puternic de mulţumire şi de mîndrie îi lumină mutra de puşlama.

— La Uzina Mare? se miră celălalt.
Fără să aştepte răspunsul, Sagui adăugă:
— Lasă-l să-ndruge! Gogoşi de tufă...
— Dacă vă spun! Jur pe viaţa mea!
Dacă se jura, însemna că spune adevărul.
— Auzi, Gineto! Maquineta intră la Uzină.
Strigătul răsună în toată uliţa adormită.
— Ce?...
Băieţii lăsară ţurca şi făcură cerc strîns în jurul prietenului lor. Cu un zîmbet prostesc pe buzele-i strîmb croite Maquineta savura efectul. Aşteptase clipa asta de ani de zile. Totuşi, n-o să-i lase să-şi bată joc de el — asta nu!
Dar banda se înghesuia în jurul lui tot mai mult. Intrebările curgeau ca ploaia.
— Ia mai tăceţi din gură! porunci Gineto. Lăsaţi-l pe el să vorbească.
Tăcură, şi Maquineta povesti:
— Păi, iată cum a fost. Maică-mea a făcut o cerere, e o bucată bună de vreme de atunci. Mi se pare că i-a dat-o chiar directorului. Ba nu. Nevestei lui...
Se opri să se gîndească. Apoi — nu mai ştia ce-a fost şi cum a fost... La urma urmei, nu era nimic deosebit de povestit. E adevărat că el nu era atît de bun de gură ca Sagui.
— Ce mai încoace şi încolo! Ma-Cara[1] mi-a trimis vorbă să mă prezint mîine, încheie el repezit.
— Şi chiar la maşini te duci? se informă Pirica, supărat.
— Păi, sigur că da. Maică-mea chiar a spus că mă pricep un pic la lăcătuşerie...
Se uită în jur la chipurile tovarăşilor săi. Nu, de astă dată niciunul nu-l mai luă peste picior.
Se aşeză pe pragul unei porţi, şi ceilalţi făcură la fel. Gineto aprinse un chiştoc prăpădit.
— Şi cît o să cîştigi? întrebă el.
— Ei, asta nu mai ştiu. Cred că zece mii de reis...
— Hm! Ai o baftă grozavă, măi băiete, murmură

[1] Poreclă, care înseamnă: cap murdar. (N. R.).

Gaitinhas, cu capul în pămînt, calculînd ce ar putea el să facă cu o mie de reis pe zi.

— Asta înseamnă cu şase şi cincizeci mai mult decît la ţiglărie, adăugă Sagui.

Din nou tăcere. Se trezeau în ei doruri de mii de ori înăbuşite. Şi o tristeţe grea se strecura în inima fiecăruia şi lua locul visurilor. Încetul cu încetul, îşi pierdeau orice nădejde în cererile pe care le făcuseră şi ei ca să fie primiţi la Uzina Mare. Şi cu toţii se simţeau nişte înfrînţi.

Gineto hotărîse: „Ce e al unuia, e al tuturora". Acum, se gîndea cu amărăciune trăgînd din chiştoc: „Pentru toţi foamea, afară de unul".

Era prima dezertare.

Maquineta era şi el posomorît şi nu mai ştia ce să zică. Încercînd să rupă tăcerea, Gaitinhas glumi:

— În cazul ăsta, şefule, faci cinste?

Ceilalţi izbucniră în rîs, şi tovarăşul lor se mai învioră puţin.

— Mai încape vorbă? Cînd iau banii pe prima săptămînă, mergem cu toţii la Ramadas.

— La Ramadas? Ce, eşti nebun?

Maquineta tăcu. Ramadas era cafeneaua cea mai elegantă din oraş, în care nu puteau intra decît băieţii care lucrau, băieţii care erau nişte bărbaţi adevăraţi.

Se ridică, încurcat.

— La revedere, mă duc să-mi aranjez treburile pentru mîine, bîigui el în chip de scuză.

Şi porni de-a lungul străzii, fără să aibă nici o treabă de aranjat.

Şi iarăşi — aceeaşi tăcere. Se întunecă. Umbrele caselor creşteau şi se aşterneau sfios pe pămînt, acoperind cercurile trase pentru jocul cu ţurca, de nişte mîini neîndemînatice.

Maquineta nu putea să adoarmă. Maică-sa îi spusese:

— Du-te la culcare, Tonio, lucrul începe la ora şase.

Se culcase. La lumina unui muc de lumînare, maică-sa îi cîrpea hainele cele bune, costumul pe care îl îmbrăcase pentru prima dată acum trei ani, la bîlci. Şi Maquineta se întreba dacă ghetele îi mai erau bune. „Oricum, nu putea să intre desculţ în ateliere. Păcat că n-avea şi o salopetă de mecanic ! Şi un cordon cu nişte chei, aşa cum poartă lăcătuşii..."

„Eh ! Peste o lună..." Se apucă să facă socoteli, dar se încurcă în cifre. „Oare va cîştiga într-adevăr zece mii de reis ?" Deodată începu să se îndoiască. „Dar de ce dracu' începea lucrul la ora şase ? Oare tot Ma-Cara poruncea şi în ateliere ?"

— Ascultă, mamă, cum îl cheamă pe Ma-Cara ?

— Pe numele adevărat, Enriques.

Gîndurile continuau să se înghesuie în mintea lui Maquineta. „Ajung acolo şi zic : „Domnule Enriques, eu sînt băiatul pe care îl trimite la ateliere doamna directorului". Individul o să-l primească bine. Oricum, era o cerere care venea de la nevasta patronului..."

Maică-sa suflă în mucul de lumînare gata să se stîngă, ca să mai aibă lumină şi înspre dimineaţă, cînd se va îmbrăca băiatul. O dată cu întunericul, intră şi frigul în cămăruţa asta sărăcăcioasă. Maquineta o auzi pe maică-sa, alături, aranjîndu-şi salteaua. Rămase dus pe gînduri, înălţat sufleteşte de emoţiile acelei zile unice. Apoi, i se păru că zgomotul cadenţat al maşinilor îi mîngîie auzul, asemenea acelor cîntece tînguitoare pe care le învăţase şi Gaitinhas, ascultîndu-le la megafoanele tavernelor. Frumoasă muzică ! Şi adormi, legănat de şuierăturile vîntului care sta de veghe afară.

Noaptea, Maquineta se deşteptă tresărind şi privi cu ochii mari deschişi întunericul odăii. Dădu să se scoale, dar maică-sa îl linişti :

— Dormi, Tonio, nu e încă timpul.

Se ghemui din nou în pătura peticită. Cît putea fi ceasul ? I se păru că şi timpul adormise. Dar nu peste mult...

— Tonio! Auzi! Tonio! E ora să te scoli.

Dintr-o săritură fu jos din pat. Îşi trase cu greu ghetele pe care nu le încălţa aproape niciodată; noroc că în ateliere — se gîndi el — nu trebuia să umble mult.

— Pe deseară, mamă.

— Pîinea e acolo, pe poliţă.

Da, era să-şi uite bucata de pîine goală.

Ieşi. Pe cer, stelele somnoroase clipeau încă. Soarele trebuia să se arate de cealaltă parte a fluviului, smălţuind în mii de culori şesul adormit. Dar în inima lui Maquineta începeau să răsară de pe acum zori de bucurie.

Lîngă poarta fabricii, cîţiva oameni vorbeau încet. Chipuri arse de soare, priviri posomorîte, trupuri colţuroase şi cocoşate de trudă, aşteptînd şi ei zorile unei vieţi mai bune...

În dosul gratiilor porţii apăru o umbră.

— Intraţi!

Era Ma-Cara.

Maquineta, stînd la o parte, aşteptă pînă intrară oamenii. Dădu să vorbească:

— Dom'le... Tresări. Nu-şi mai amintea cum îl cheamă. Ma-Cara... Ma-Cara... Drace! bombăni el furios.

— Ei, ce faci, intri sau nu intri? De dimineaţă ţi-e lehamite de lucru! strigă meşterul.

Intră şi el după ceilalţi. „Ma-Cara... Dom'le... Cum naiba de uitase?!"

Îi luară numele; îi puseră în mînă un coş; în timpul acesta, el căuta mereu să-şi amintească numele omului.

Grupul se opri la capătul uzinei, lîngă fluviu. Maquineta îşi luă inima-n dinţi.

— Cum îl cheamă pe tip? întrebă el încet pe tovarăşul său de alături, arătîndu-l pe meşter.

Celălalt zîmbi ironic.

— Cum, nu ştii? E Ma-Cara...

În clipa aceea, vocea meşterului răsună, poruncitor:

— Hei! voi, cei cu coşurile! Coborîţi pe scîndura asta, urcaţi pe cealaltă şi goliţi cărbunele în vagonete.. Făcu un gest larg de poruncă: Haide, aşezaţi-vă în şir!

Abia atunci Maquineta reveni la realitate. Aruncă în jurul lui o privire uimită, întrebătoare, ca pentru a-şi regăsi o veche iluzie care-şi luase zborul. Maşinile rămîneau ascunse acolo, în clădirile acelea mohorîte, înalte ca nişte ziduri. De acolo, din locul unde era el, nu se auzea simfonia motoarelor, a ciocanelor şi nicovalelor, a curelelor şi roţilor. Acelaşi pustiu ca şi pe chei. Sub nişte pontoane improvizate — ape stătătoare; cîteva vase negre fără pînze, ancorate unul lîngă altul, îşi legănau corpul plin de o încărcătură neagră. În depărtare, se întindea cîmpia înnegurată; aci alături, curgea fluviul nepăsător, ca apele-i somnoroase. Privelişte ce-ţi trezea un simţămînt de singurătate.

Maquineta voia să mai arunce o dată o privire înspre uzina rămasă departe; dar tovarăşul său din spate îl şi împingea acum spre punte.

— Dă-i drumul, puştiule!

Descărcarea începu. Coşul se deşerta, coşul se umplea... Cu picioarele arcuite sub greutatea poverii, oamenii călcau cu pas sprinten, şi cu băgare de seamă drept prin mijlocul scîndurii, căci altminteri te puteai duce de-a berbeleacul. Pe puntea vasului meşterul supraveghea descărcatul; înăuntru, oamenii lui de încredere nu lăsau ca vîslele să stea nici o clipă măcar.

— Mai repede! Mişcaţi-vă mai repede.

Coşul se deşerta, coşul se umplea... Vagonetele alunecau pe şine, şi în curînd grămada de cărbune se făcuse cît un deal.

— Măi, tu ăla! Nătăfleţul dracului! Ce-aştepţi?

Vorba asta i se adresa lui Maquineta. Nătăfleţ... şi haina pe care o îmbrăcase pentru prima dată acum trei ani, la bîlci, uitase să şi-o scoată. Şi acum, neagră de cărbune şi sfîşiată, haina i se răsucise pe trup: arăta ca o sperietoare de ciori, băiatul.

Coşul se deşerta, coşul se umplea... Gîfîind şi asu-

dînd din greu, Maquineta mergea şi venea, cu paşi prevăzători, călcînd drept prin mijlocul scîndurii, căci ghetele alunecau ca pe seu şi îl strîngeau drăceşte.

Sirena uzinei mugi îndelung. Ora opt. Inima lui Maquineta bătu mai puternic în corpu-i vlăguit. Ceilalţi vor intra în ateliere.

„...Mă duc şi spun : Dom'le Enriques, eu sînt băiatul pe care îl trimite soţia patronului... Adevărat ! Enriques îl cheamă pe meşter. Dar nu mai slujea la nimic să-şi aducă aminte de numele lui !"

Ma-Cara băgă de seamă mutra istovită a micului lucrător şi, furios, îl luă deoparte :

— Catîrule ! Eşti în urmă cu un rînd. Îi fi dormind tu, dar eu am ochiul treaz !

Şi, nemulţumit, se întoarse spre oamenii de pe vas :

— Atenţie la coşul ăsta. Să nu greşiţi la socoteală, aţi înţeles ?

Maquineta aruncă o privire rugătoare înspre tovarăşii săi de la vîsle. Dar ăştia erau oameni de încredere, şi care ştiau că şeful lor avea ochiul treaz.

Atunci puştiul, umilit şi înfrînt, simţindu-se cu totul singur în mijlocul acestor oameni care nu vedeau că el se pricepea la lăcătuşerie, dădu drumul lacrimilor care-i lăsară o dîră prelungă pe obrajii înnegriţi de praful cărbunilor.

Un tovarăş îl bătu pe umăr :

— Nu plînge, băiete. Nu vezi că tipul îşi bate joc de tine ?

Rănit adînc de vorbele lui, Maquineta strînse din buze : „Chiar de-ar trebui să crape, n-o să le dea prilejul să-şi mai bată joc de el". Dar coşurile erau din ce în ce mai grele. Nu mai ştia dacă picăturile care-i curgeau de-a lungul obrajilor erau lacrimi sau broboane de sudoare. Şi pe puntea vasului sta meşterul care-şi bătea joc de el... şi picioarele care nu mai puteau scăpa de cazna ghetelor ăstora prea strîmte, aşa după cum el însuşi nu putea scăpa de privirea vicleană a lui Ma-Cara, de ochii lui ca de pisică.

Pînă să-i pună în spinare coşul, îşi scoase haina şi una din ghete. Dar braţele oamenilor se mişcau repede, ca nişte pistoane de maşină.

— Gata, băiete, dă-i drumul!

El se supuse, urcă pe scîndură — cu un picior încălțat și cu unul desculț — și glumele pe care le făcea meșterul pe socoteala lui erau mai grele decît povara din spate. Se gîndi la sirena aceea nepăsătoare, care punea capăt ostenelilor oamenilor din uzină, dar care pe el îl lăsa în părăsire, aici, lîngă fluviu. Parcă însuși timpul era un al doilea Ma-Cara care mîna această mașină de spetit oameni.

Și vasul ăsta fără fund... „Chiar de-ar trebui să crape, nu se va opri. La sfîrșitul lucrului, va călca în picioare coșul. Apoi, trecînd prin fața meșterului, drept și nepăsător, ca și cum i-ar mai fi rămas încă puteri din belșug, va scuipa cu dispreț".

Vocea răgușită a meșterului șuieră ca o plesnitură de bici:

— Lăsați palavrele! Dați-i drumul!

Asta nu i se adresa lui. Căci, dacă el și-ar fi deschis gura, ar fi fost numai ca să-și strige revolta împotriva tuturor lucrurilor și a tuturor oamenilor. Nu putea decît să-și muște buzele și să tacă — iar privirea lui căuta să pătrundă hăul întunecat al vasului.

Ma-Cara coborîse în cală, cercetînd întunericul cu ochii săi de pisică, și ieșise afară cu un aer triumfător. Încă un coș, și încă unul...

— Ajunge!

Maquineta rămase cu brațul în aer și cu coșul în spate, ca și cum n-ar fi auzit nimic.

— Ei, acum ți-au revenit puterile?

Se uită țintă la meșter. Gura îi era prea uscată, prea însetată, ca să poată scuipa cu dispreț. Voi să-și îndrepte trupul istovit. Se clătină. Coșul îi căzu din mîini... Picioarele îl duseră înspre poarta de ieșire.

Ceva mai tîrziu, maică-sa a trebuit ea să se ducă să-i ridice leafa pe ziua aceea.

III

De două zile Gaitinhas nu mai ieşise pe stradă, de cînd venise doctorul s-o vadă pe Madalena, chemat de maica Roza. Bătrîna aştepta să-i scrie reţeta, cu care să alerge apoi numaidecît la farmacie. Dar doctorul dădu de două ori din cap, şi plecă aşa cum venise. Maica Roza îşi şterse lacrimile cu colţul şorţului, şi Gaitinhas avu presimţirea unei mari nenorociri.

Faţa bolnavei era mai albă decît cearşaful. Tuşea aproape tot timpul; şi mîinile-i subţiri şi lungi, aproape străvezii, abia puteau duce batista la gură. Numai ochii mai păstrau aceeaşi strălucire umedă, din pricina febrei şi amărăciunii.

— Vrei puţină supă, Madalena ?

Ea răspunse că nu, cu o voce stinsă.

— Mă întorc pe la cinci. Dacă ai nevoie de ceva, trimite-l pe Joao după mine.

În prag, bătrîna îl sfătui pe Gaitinhas :

— Să nu ieşi din casă, băiete !

Se aşeză în faţa mamei sale, a cărei privire adîncă se pironea cînd asupra lui, cînd asupra fotografiei lui Pedro.

În odaie ca şi afară — tăcere. Uliţa toată păstra o pioasă reculegere în faţa acestei agonii lente. Şi chiar soarele, palid şi trist, se apleca acum deasupra acoperişurilor.

— Joao...

Băiatul se sprijini de pat. Maică-sa voia oare să-i vorbească de lucrul lui ? Sau poate că maica Roza, care îl văzuse vînzînd portocale, i-o fi spus că se înhăitase cu Gineto ?

— Te părăsesc, copilul meu. Acuma eşti un bărbat...

Un acces de tuse îi curmă vorba. Stărui, totuşi :

— Fă tot ce poţi, şi lucrează undeva. Într-o bună zi se va reîntoarce şi tatăl tău...

Îşi întoarse privirea spre portretul aceluia pe care nu-l va mai vedea niciodată şi începu să plîngă.

— Spune-i...

Un nou acces o istovi cu totul. Gaitinhas se prăbuşi lîngă ea, cu faţa în cearşafuri, plîngînd în hohote ca pe vremea cînd era mic. „Eşti un bărbat..." Cuvintele astea le-a mai auzit o dată, într-o zi de toamnă, cînd era atît de deznădăjduit că nu se va mai duce la şcoală. Ghetele nu mai fuseseră reparate, le şi pierduse, dumnezeu mai ştie pe unde... Apoi se apucase de cerşit; furase fructe de la ferma lui Arturinho. „Eşti un bărbat... Poţi s-o ajuţi pe maică-ta..." Dar el n-o ajutase, şi nici nu era un bărbat, pentru că plîngea — Gineto zicea că un bărbat nu plînge niciodată, chiar de-ar crăpa. Îşi cheltuise banii cu cadouri pentru Nebuna — şi maică-sa care se stingea aci, lîngă el...

Plînsul îl podidi mai tare, şi totuşi degetele mamei sale îi mîngîiau părul în semn de binecuvîntare şi de iertare. Dar, în nesfîrşita lui durere, nici măcar nu simţi această ultimă mîngîiere, uşoară ca un vis.

Cînd îşi ridică fruntea, maică-sa era nemişcată, de parcă dormea. Se îndepărtă în vîrful picioarelor. De pe peretele înnegrit din faţă i se păru că privirea tatălui său, copleşit de durere şi el, îl urmărea prin toată casa şi că îi cerea socoteală de banii risipiţi.

Se gîndi la altceva şi îşi schimbă locul. Se apucă iarăşi să privească figurile pe care timpul şi umezeala le zugrăviseră pe tencuiala pereţilor. Pe cea mai mare, care semăna cu un cal, o descoperise cînd avusese pojar. Un cal ca acela care rămăsese acolo pe cîmp, în timpul inundaţiilor, împresurat de ape. Deodată, privirea i se opri pe o altă figură. Dar gîndul îl purtă iarăşi pe cîmpurile unde broasca de la Quinta Alta cu orăcăielile ei prevestea a rău, în timp ce prietenii lui întorceau trupurile cu faţa în sus, căutîndu-l pe Malesso. Cadavre cu faţa ca de ceară şi cu buzele vinete ca...

Abia îşi stăpîni un ţipăt de groază. Maică-sa — să fi murit oare? Tremura din tot corpul şi plînsul înăbuşit îi zguduia pieptul. „Şi maica Roza care nu mai venea!..."

Cînd se auzi sirena fabricii, fu ca şi cum maică-sa s-ar fi însănătoşit, aşa, deodată. Roza Şchioapa intră în vîrful picioarelor.

— Ei ?

— Parcă doarme.

Bătrîna se apropie, îşi trecu mîna pe fruntea îngheţată a Madalenei, şi izbucni în hohote, ca şi cum ar fi murit propria ei fată.

*

* *

O înmormîntară a doua zi după-amiază ; maica Roza, şchiopătînd în urma sicriului şi prietenii fiului ei o însoţiră pînă la cimitir. Soarele se ascunsese după un nor. Şi nici Maquineta nu se arătă ; de cînd părăsise fabrica fugea de toată lumea. O înmormîntare tristă şi sărăcăcioasă, ca şi viaţa care se stinsese.

Maica Roza, ca de obicei, se dusese cu sacul în mînă pe la fiecare ţesătoare. Repetă aceeaşi frază, schimbînd doar ultimele două cuvinte :

— Pentru Madalena, care a murit ieri...

— A murit ? Săraca !

— Of, săracii de noi ! se tîngui o fată slabă, care avea de hrănit trei copii mici.

— Omul vorbeşte, dar...

Praful scamelor de lînă înăbuşea vocile, provocînd o tuse afurisită. De departe, privirea meşterului întrerupea conversaţia, şi firele îşi urmau urzeala.

Gaitinhas, cu o foaie de hîrtie în mînă, umblase şi el pe la case, însoţit de Coca.

— Daţi ceva pentru înmormîntarea mamei mele...

Şi prezenta tuturor foaia de subscripţie.

Cînd se înapoie de la cimitir, Roza Şchioapa strînse cele cîteva boarfe ale Madalenei care n-ajungeau nici pentru plata chiriei, de atîta timp neplătită, şi îi zise lui Gaitinhas :

— Acuma, e ca şi cum tu ai fi nepotul meu. O să locuieşti cu mine, vrei ?

Mai ştia şi el ? O urmă, mut, abătut, cu mintea cu totul răvăşită. Nu voi să cineze nimic şi, în în-

tunericul odăii, își scăldă în lacrimi noul său culcuș.

Zilele trecură. Nu-și mai vedea prietenii. Se ducea pe dealul Belvedere, ca pe vremea cînd era mic, și sta acolo ceasuri întregi, privind cum trece timpul și vasele cu pînzele întinse. Dorea acum mai mult ca oricînd să se îmbarce pe unul din vasele acelea, să-l găsească pe tatăl său al cărui chip i se arăta nelămurit și îndepărtat ca într-un vis.

Gineto era deznădăjduit:

— Maquineta a plecat; Gaitinhas e în doliu... Ce ghinion!

— Și acum, nici portocale nu mai sînt...

— Ce vorbești? Chiar ieri am văzut în grădina lui Castro doi pomi încărcați de portocale.

— Bați cîmpii. Cu casa și cu cîinele alături de livadă, cine mai are curaj să se ducă?

— Eu, mă duc. Dar trebuie să-mi dați și voi o mînă de ajutor.

Sagui nu era destul de hotărît ca să-l mai încurajeze pe prietenul său. Primăvara îi adusese alte doruri, îi adusese pofta de a-și schimba viața. Se săturase de cerșit și de vîndut fructe din casă-n casă — ceea ce era tot un fel de a cerși. Uneori se simțea și el, ca și ceilalți, cuprins de o tristețe nelămurită, de care izbutea să scape pentru un timp, ca apoi să se regăsească și mai nemulțumit.

— În curînd o întind și eu.

— Unde?

— Nu știu. Să colind drumurile, să văd alte meleaguri.

— Te întorci la circ?

Îi veni iarăși în minte copilăria lui chinuită, și tăcu. Trăgea cu degetul în țărînă niște semne ciudate.

— Nu-ți fă inimă rea. Țiglăriile o să se deschidă în curînd.

— Ah! de s-ar deschide chiar azi!

Țiglăriile le apăreau acum ca o icoană a mîntuirii.

*

* *

Roza Șchioapa o ținea într-una că o nenorocire nu vine niciodată singură. Femeile celelalte plîngeau. În ziua aceea, urletul sirenelor care anunțau încetarea lucrului nu mai fu urmat de vorbăria zgomotoasă a țesătoarelor.

Rămaseră în hol, în grupuri tăcute; cîteva mai sperau încă să vină un alt ordin.

— Ieșiți sau nu ieșiți? zbiera portarul. Sau, poate vreți să dormiți aici?... Ce zici, rămîi aici cu mine, Luiza?

Dar nimeni nu gustă gluma. Ieșiră una cîte una, cu pași de înmormîntare, ștergîndu-și pe furiș cîte o lacrimă cu colțul șorțului lor albastru. Niște scame de lînă rămase prin păr, le scoteau mai bine în evidență bătrînețea prea timpurie a feței.

— Ce ne facem acum? Nici cînd lucrai toată săptămîna nu te ajungeai, dar să lucrezi numai trei zile...

— Cu banii pe trei zile nu-ți poți plăti nici măcar chiria.

— Încă tu îl mai ai pe bărbatul tău care cîștigă, dar eu...

— Ar trebui să mergem să vorbim cu șeful, propuse Maria do Bote. Doar n-o să ne dea pe toate afară.

— La ce bun? Se zice că e din pricina războiului.

— Ce poți să știi? Ceea ce e sigur, e că așa nu mai e chip să te descurci.

Dar pînă la urmă se duseră pe la casele lor, hotărîte totuși să se „descurce" cumva.

Maria do Bote deschise ușa, și totul în casă i se păru mai posomorît și mai gol. Numai ceasul lucea pe scrinul mîncat de carii, bătînd la fel ca în orele cînd ea nu era acasă. Îl privi cu melancolie ca pe un lucru de prisos; apoi se hotărî, îl ascunse sub șal și se îndreptă spre biroul lui Rodrigues.

În prag mai ezită încă, dar cămătarul se apropie numaidecît cu gesturi slugarnice.

— Poftim, intră te rog. Sînt la dispoziția dumitale, doamnă. Și își freca mîinile jilave.

— Domnule Rodrigues... Am adus...

Puse cu grijă pe masă deşteptătorul nichelat, şi adăugă :

— Aş vrea să-l las în gaj, dar nu pentru multă vreme.

Cămătarul zîmbi.

— Şi cît ai vrea pentru el ?

— Habar n-am, domnule Rodrigues. Cam douăzeci de *escudos*...

— Ia gîndeşte-te bine ! Asta n-are nici o valoare. Mai bine ai fi adus ceva rufărie.

— Cum, n-are nici o valoare ? Doar m-a costat treizeci şi cinci de *escudos !*

— Îţi dau cinci, dacă vrei. Şi să ştii că îţi fac un mare hatîr.

— Ah ! ce nenorocire cînd ajungi să-ţi dai lucrurile din casă ! gemu Maria do Bote.

Se mai uită o dată la deşteptătorul său drag, îi ascultă cîteva clipe tic-tac-ul melodios, şi ieşi cu cinci *escudos* în buzunar şi cu lacrimi în ochi.

Cînd se întoarse acasă, Gineto o întrebă :

— Unde e deşteptătorul, mamă ?

— A trebuit să-l pun zălog. Fabrica nu mai lucrează decît trei zile pe săptămînă, iar tatăl tău bea tot ce cîştigă.

Gineto băgă de seamă că vocea îi era mai obosită şi zbîrciturile feţei mai adînci.

— Nu te necăji, — zise el, — o să cîştig şi eu ceva.

Şi în seara aceea, cînd toţi dormeau, se duse singur să atace portocalii de la Quinta Alta.

Cîteva zile mai tîrziu, înspre seară, Deolinda, sătulă de vorbele aspre ale mamei sale şi de beţiile tatălui său, fugi de acasă la iubitul ei. Vecinii începură să bîrfească :

— Ia uite, mucoasa asta ! Nu peste mult o să facă o droaie de ţînci, şi n-o să fie în stare să le plătească nici măcar laptele.

Maria do Bote nu plînse că i-a fugit fata. Trebuia să se aştepte la asta, mai devreme sau mai tîrziu... Şi apoi, fata nu-şi cîştiga nici măcar hrana ei.

Dar tatăl, de supărare, îi trase o pileală de era cît pe-aci să se curețe.

Gaitinhas o văzu pe Roza Șchioapa potrivindu-și șalul și ieșind.

— Se duce să cerșească, se gîndi el. Și el, care trăia fără griji pe spinarea ei !... Nu. De mult îi încolțise în minte gîndul acesta. Așa nu mai merge. În casa asta, totul îi era străin, totul îl apăsa. Bătrîna ofta toată vremea, ca și cum ar purta o povară grea. Vorbea adeseori de moartă ; „Maică-ta..." Iar lui, dacă era la masă, îi pierea orice poftă de mîncare. De aceea, după ce se gîndise bine, luă un creion și scrise un bilet, pe care îl lăsă pe masă, la vedere.

„Maică Roza, nu fii supărată pe mine, eu plec. Îți mulțumesc pentru toate cîte ai făcut pentru mine. Voi ajunge și eu odată să te răsplătesc pentru bunătatea dumitale.

Joao da Fonseca"

Și, cu conștiința împăcată — uitase că maica Roza nu știa să citească — se duse să locuiască împreună cu Sagui în capela cea părăsită și dărăpănată.

IV

Mergea printre dărîmături, cu mîinile la spate și cu capul în jos.

Pe pămînt se așternuseră flori albe și galbene, bălțoacele se făcuseră adevărate lacuri, iar prin paraginile din esteiros tulpinile trestiilor se înmulțiseră. Dar pentru Zé Vicente, primăvara însemna noi cheltuieli. Cuptoarele care amenințau să se prăbușească ; carierele de lut devastate ; ruină peste tot. „Și domnul Castro care așteaptă chiria..."

Toate astea le moştenise, în vremuri bune, de la tatăl său şi se crezuse bogat ca un lord. Cu un bolero alb, cu pălărie cu boruri largi, călărind un cal arab care stîrnea multe invidii la curse, el trata de la egal la egal pe tinerii care făceau parte din aşa-zisa cremă a societăţii şi pe moşierii cei mari. Nu lipsea de la nici o cursă de tauri. Fără să se gîndească la viitor, îi făcuse cinci copii femeii cu care se însurase, după ce îşi trăise din plin tinereţea cu cîntăreţe şi cu femei uşoare. Se bizuise pe ţiglărie ca pe o mină nesecată de venituri. Se găsea oare în toată ţara o ţiglărie mai bună ? Băieţii munceau din greu de dimineaţa pînă seara pentru o coajă de pîine, iar esteiro-ul cel mare era plin de şlepuri tot anul. Nici chiar Uzina Mare, deşi era foarte aproape, nu îl pusese în umbră niciodată. Sau, poate că nu băgase el de seamă ? Nu băgase de seamă nici fabricile de ţiglă franţuzeşti, care invadaseră piaţa şi făcuseră ca şlepurile să ia alt drum. Dar ţiglăria a încetat de a mai fi o mînă de venituri în momentul cînd blocul de ciment a înlocuit cărămida şi cînd legea de opt ore — una din cele mai sinistre farse pe care le-a jucat republica, după cum obişnuia el să spună — împiedicase dezvoltarea producţiei.

Cufundat în amintiri, Zé Vicente făcu ocolul ţiglăriei şi se opri lîngă calul bălan care, numai ciolane, ameţit de arşiţă şi de nemîncare — nu mai văzuse iarbă de luni de zile — tropăia pe malul fluviului. Zé Vicente nu mai rămăsese decît cu gloaba asta bătrînă. Iar în şoproane — doar cîteva stive de cărămizi, cu care de-abia dacă putea plăti lemnele pentru cuptoare.

„Şi chiria care trebuia plătită..." Se îndreptă spre Quinta Alta.

— Domnule Castro... Mi-e şi ruşine...

— Ia loc, Zé Vicente.

Se înfundă cu tot trupu-i slăbănog în fotoliu şi începu din nou vechiul său discurs.

— ...Mi-e şi ruşine să vin la dumneavoastră. Ştiţi că anul trecut a fost un an prost. Pentru toată lumea,

bineînţeles, adăugă el, frîngîndu-şi mîinile şi căutîndu-şi cuvintele.

Fotoliul era larg şi adînc — genunchii îi ajungeau la înălţimea bărbiei. De sigur că domnul Castro nu va întîrzia să-l întrerupă: „Fireşte. A fost un an prost..."

Dar persoana din faţa lui tăcea şi zîmbea. „Am noroc", se gîndi Zé Vicente. Îşi drese glasul şi continuă:

— Furtuna mi-a distrus totul. Desigur că dumneavoastră sînteţi la curent. Din stocurile de cărămizi pe care le aveam acolo — vreo treizeci de mii — s-au pierdut jumătate. Vă închipuiţi ce pagubă înseamnă asta pentru mine, domnule Castro! Tocmai acum, cînd e cerere atît de mare de cărămidă, pentru toţi pereţii, pentru toate coşurile doborîte de vînt...

Proprietarului îi pieri zîmbetul; poate că se gîndea la catastrofa de pe Ostrov, şi Zé Vicente crezu că îl plictisea.

— Ştiu că nu vă interesează afacerile mele...

— Ba da, dragul meu. Spune, spune-mi toate necazurile dumitale. Bineînţeles, că, dacă pot... Ştii doar că sînt prietenul dumitale, Zé Vicente.

— Vă mulţumesc foarte mult. N-am uitat că în ultimii doi ani v-am făcut să aşteptaţi chiria şi că aţi avut bunătatea să mă amînaţi. Chiar de aceea îmi era greu să vin iar la dumneavoastră. Nădăjduiam să pot scoate ceva din nişte afaceri...

— Dar, ce dracu'! Ai cîştigat desigur binişor. Preţul cărămizii s-a urcat.

— Ba de loc, domnule Castro.

Făcu o pauză şi căută o poziţie mai confortabilă, în timp ce bogătaşul îşi aprindea o ţigară de foi.

— Colegii mei şi cu mine am căzut de acord să urcăm preţurile, să terminăm o dată cu certurile. Într-o zi, am făcut un deviz pentru o uzină care se construieşte la Povoa; dar Menenzes s-a dus şi a făcut o ofertă cu zece mii de reis mai ieftin la mia de bucăţi. Ce ticălos... De atunci, preţurile scad într-una.

— Va să zică, asta e! exclamă domnul Castro, făcînd pe miratul.

— Are noroc că am cinci copii de crescut. Dacă aş fi şi eu în situaţia lui, să n-am nevoie de ţiglărie...

Îşi stăpîni mînia, de teamă să nu meargă prea departe, căci domnul Castro era prieten cu Menenzes.

— Nu trebuie să-ţi pierzi capul, Zé Vicente. Afacerile sînt afaceri. Şi cînd ai puterea în mînă...

Dădu să se ridice. Zé Vicente se sculă şi el, gîndindu-se cum să aducă iarăşi vorba despre chirie. Unghiile ascuţite ale domnului Castro se sprijineau pe marginea biroului, gata de atac. Dar buzele păstrau acelaşi zîmbet binevoitor.

— Aşa că, dacă mi-aţi face marea favoare să mă amînaţi cîtva timp...

— Dragul meu, nu-ţi face gînduri pentru asta. Bineînţeles că şi eu am nevoie de chirie. Dar, cu o lună mai devreme sau mai tîrziu... N-o să ne certăm pentru atîta lucru.

— Vă sînt foarte recunoscător, domnule Castro.

Ieşi. I se păru că primăvara începuse abia din momentul acela.

Văzu cîmpurile smălţuite cu verdeaţă, cerul fără nici un nor, şi soarele care strălucea şi care în curînd avea să dogorească. „Şi cînd te gîndeşti că lumea îndrăzneşte să spună că domnul Castro era un cărpănos. Guri rele... Simplă invidie, nimic altceva". Trase adînc în piept aerul parfumat din parcul de la Quinta Alta ; şi, foarte bine dispus, se înapoie la ţiglărie.

— Auzi, Felipe ! Trebuie să punem totul în ordine, vreau să începem lucrul.

— Aşa de repede ?

— Tu nu vezi ce vreme frumoasă e ? Azi-mîine sîntem în aprilie.

— Timpul se mai poate schimba...

— Tu fă ce-ţi spun eu.

Meşterul se supuse strîmbîndu-se, dar adăugă :

— Ar trebui mai întîi reparat cuptorul. E într-un hal fără de hal.

— Mîine vin nişte oameni să ne dea o mînă de ajutor. Şi dacă anul e bun, te-ai asigurat şi tu de cărămizi ca să-ţi repari casa. Dar îmi trebuie un om energic — ce zici ?...

— Lăsaţi pe mine.

Meşterul mulţumi şi se îndepărtă.

Zé Vicente rămase un moment lîngă cuptor, rezemat de parmaclîc, şi îşi trecu în revistă planurile. „Banii pe care-i pusese la o parte ca să închidă gura proprietarului, ar fi de ajuns ca să plătească lemnele. Şi un cal? Pe ăsta, dacă-l pune la lucru, cu siguranţă că se duce dracului. Pe cărămizile care i-au rămas de anul trecut va cumpăra un catîr... Canalia de Menenzes! Şi cînd te gîndeşti că lumea îl vorbeşte de rău pe Castro! Ce turmă de idioţi!"

Ziua era pe sfîrşite, şi o boare domoală dinspre miazănoapte încreţea faţa nemişcată a apelor de prin esteiros. Privirea lui Zé Vicente rătăci peste ţiglărie; se mai gîndi: „Chem săpătorii... (drumul şi-l plătesc ei, bineînţeles). Şi la sfîrşitul lui mai încep lucrul".

Săpătorii se îmbarcară în tren la Alfarelos, după ce se pregătiseră şi se sfătuiseră o zi întreagă.

— Îţi iei ciorapi de lînă?

— De ce să mi-i iau?

— Pentru că în septembrie, ştii bine că nu e cald.

— Pîn-atunci...

Înainte de plecare mai dădură o raită prin grădina din jurul casei. O să-i ducă dorul tot timpul.

— Şi mai ales, nu uita să stropeşti via.

— Nici o grijă

Rita Pinta veni la gară să-i mai aducă aminte unuia din lucrători ce să-i spună bărbatului său.

— Spune-i că sînt foarte neliniştită din pricina lui, şi că, copilul lui a început să vorbească. Şi că mă gîndesc toată vremea la el.

— Nu uita să-mi scrii, Arlindo, scîncea o fată.

— Măcar aşa o să te gîndeşti la mine.

Fata îşi întoarse capul, de emoţie.

— E ultima dată că pleci, nu-i aşa, Micas?

Şi anul trecut, şi acum doi ani, îi spusese acelaşi lucru. Chiar şi trenul, la ducere ca şi la întoarcere, re-

peta mereu: „Pămînt puţin... pămînt puţin..." Şi trenul spunea adevărul. Fiindcă n-avea şi el un petic de pămînt al lui în care să-şi înfunde casmaua, iată-l că acum se găsea iarăşi în acest compartiment de clasa a treia, printre pături, lopeţi şi saci peticiţi. Vara, viaţa era grea pentru toată lumea, căci femeile rămîneau acasă să facă muncile cîmpului. Dar cel care avea ceva pămînt cît de cît, o scotea cumva la capăt.

— Nu prea eşti bucuros că pleci, Arlindo.

— Mă gîndeam: de-aş avea şi eu ceva pămînt cu nişte porumb...

— Nu-ţi mai face inimă rea. Tatăl ei ţi-o va da-o şi aşa.

— Asta o spui dumneata! Iată, au trecut cinci ani de cînd tot aştept. Dar, acum e ultima dată că mă duc să lucrez la ţiglărie.

Cel mai bătrîn dintre ei rîse:

— De treizeci de ani spun şi eu la fel — şi iată că şi anul ăsta tot acolo mă duc.

Fără să le pese de vorbele şi de visurile lor, roţile trenului şchiopătau, cîntînd mereu: „Pămînt puţin... pămînt puţin..." Şi închipuirile deşarte ale săpătorilor se pierdeau în depărtările priveliştilor care li se perindau pe dinainte, în goana trenului. Cîmpuri cu porumb, puţuri, case albe ascunse printre pini... Privelişti fugare pe care ochii acestor oameni n-au nevoie să şi le întipărească în minte, căci le poartă în suflet încă din cea mai fragedă copilărie. De aceea primele ceasuri apăsătoare şi posomorîte îi făceau să ameţească.

— Ce-ar fi dacă am îmbuca ceva? propuse unul.

Bine zici. Chiar am o pîine cît o zi de post...

Îşi desfăcură traista şi, mîncînd, li se părea că trece mai repede vremea.

— Mai e mult pînă ajungem, tată?

— Mai e o bucată bună. De-abia aştepţi să pui mîna pe lopată, hai?

Băiatul nu se mai uită pe fereastră, căci noaptea se lăsase încet-încet; se întinse pe bancă. „Atît de mult dorise călătoria asta şi, acum, totul era altfel de cum îşi închipuise el în vis". Băncile tari şi înguste îţi zdrobeau oasele. Iar lampa palidă din plafon îţi adu-

cea aminte de lumina slabă a focului din vatră. „Of, de-am ajunge mai repede!" Închise ochii; deodată tatăl său îl zgîlţîi cu putere.

— Al naibii ţînc! Doarme de parc-ar fi la el acasă în pat.

— Te pomeneşti c-o să-i placă şi mîncarea de la „cazarmă"...

— Ce cazarmă, tată?

— Nici o grijă, nu mergi la regiment. Cazarma e baraca în care o să locuim noi, acolo.

Trenul îşi încetini mersul. Se făcuse dimineaţă şi soarele îşi aşternea pe cîmpie culorile sale proaspete. Se zăreau umbre, pe fluviul somnoros, liniştit, nesfîrşit ca panglica uriaşă a unui drum, pe marginea căruia nu se găseşte nici un pom care să-l facă mai vesel.

Săpătorii îşi amintesc de Mondego, de fluviul de pe meleagurile lor, ce mîngîie pletele sălciilor şi dă viaţă lanurilor de porumb — visul lor de totdeauna. Şi cînd coboară din tren, oamenii strîng aspru coada lopeţii — lopata asta care scormoneşte mîlul din esteiros — lopata asta care scormoneşte dorurile şi năzuinţele lor.

VARĂ

I

Bărcile își sting luminile. Lopeţile bat ca nişte aripi uriaşe de păsări, şi bărcile acostează la gurile acestor esteiros, în timp ce apele se retrag. Sînt mai negre decît noaptea, mai negre decît viaţa barcagiilor care lucrează aici zi şi noapte.

La prova şi la pupa, pescarii înfig în mîl două ţepuşe noduroase ca braţele lor, şi adorm sub acoperămîntul de coviltire, visînd un pescuit mai bogat ca niciodată.

Pe cerul cenuşiu numai luceafărul dimineţii mai străluceşte. Luminile de la uzina cea mare îi ţin tovărăşie, palide şi obosite după o noapte întreagă de veghe.

Afară, lumina dimineţii abia se presimte, dar în „cazarmă" forfota oamenilor arată că ziua a şi început. Săpătorii părăsesc saltelele de paie, pe care nu ajung niciodată să se odihnească îndeajuns; îşi iau dintr-un colţ lopeţile şi, după ce ronţăie dintr-un codru de pîine mai tare decît mindirul lor, se îndreaptă spre esteiro.

— La treabă, pînă nu urcă apele!

Picioarele li se înfundă în nămol pînă la genunchi şi umezeala le dă fiori. Pleosc... Pleosc... Primele lopeţi de nămol cad pe pămîntul uscat. Mişcări sprintene de corpuri aşezate în şir, mişcări abia încetinite de amorţeala dimineţii. Nămolul din esteiros nu se lipeşte încă de lopeţi, e uşor şi curgător.

În mijlocul acestei tăceri, lopeţile cu nămol cad cu un zgomot surd ce răsună pînă pe cîmpia de dincolo de fluviu. Arlindo ascultă ecoul şi îşi aduce aminte de prietenul său, dispărut pe vremea inundaţiilor.

— I-ai scris Ritei Pinta, şefule?

— Eu, nu. Am început scrisoarea, dar n-am avut curajul s-o duc pînă la capăt.

Trupurile săpătorilor se apleacă peste esteiro, ca tulpinile trestiilor uscate din jurul lor.

— Dar dacă totuşi n-o fi murit? zise unul.

— Fugi de-aci! Dacă era acolo pe cîmp şi nu l-a mai văzut nimeni după aceea...

— Sărmana Rita. Cînd te gîndeşti că l-a aşteptat tot anul... A trebuit şi el să rămînă peste iarnă prin blestematele astea de locuri... Ceasul cel rău!

— Asta e soarta celor care n-au nimic.

Arlindo se gîndeşte la pogonul de pămînt pe care-l visează de atîţia ani şi strînge mai vîrtos coada lopeţii. „În anul ăsta, fie ce-o fi... chiar de-ar fi să crăp!"

Dar nămolul din esteiro se isprăveşte repede, şi acum pămîntul ăsta negru e al naibii de tare şi de cleios. Lopeţile se înfig mai adînc, oamenii se căznesc mai tare şi braţele se avîntă tot mai sus. Nimeni nu mai scoate o vorbă. Gurile nu se deschid decît ca să mai răsufle, sau să bombăne o înjurătură cînd bulgării se rostogolesc din grămadă.

Soarele se arată, arţăgos, nemilos, şi Zé Vicente vine şi el să arunce o privire peste esteiro. „Băieţaşul ăsta..."

— În anul ăsta, şefule, nu mi-ai adus decît recruţi.

— Da, dar fac treabă, băieţii, întocmai ca nişte bărbaţi.

Cuvintele şefului de echipă le dau flăcăilor o putere nouă. Lopeţile de nămol scos din esteiro descriu în aer traiectorii mai mari.

„Dacă ar scăpa o lopată..." Fiul şefului de echipă tremură, numai gîndindu-se la asta. De trei zile, simte privirea patronului dogorindu-i spinarea mai tare ca văpaia soarelui.

— Puştiul ăsta, şefule...

— E băiatul meu. Mînuieşte lopata încă de cînd era mic, şi acum are şaisprezece ani...

Zé Vicente căzu pe gînduri. „Dacă le-ar putea scădea fiecăruia cîte un *escudo,* asta ar însemna un cîştig frumos la sfîrşitul verii".

Şeful de echipă îi ghiceşte gîndurile şi îşi trimite fiul în locul unde pămîntul nu e aşa de tare.

— Ia fă-mi şi colţul ăla, băiete.

Îi vorbeşte sec. Dar fiul său pricepe şi îi mulţumeşte din privire. Apa intră în groapa pe care o face; şi apa uşurează treaba lopeţii şi a braţelor. Oamenii lucrează tot mai aprig — şi tot mai aprig arde şi soarele, făcînd să lucească fierul lopeţilor şi bulgării uzi ; şi arşiţa lui te ameţeşte. Dar privirea lui Zé Vicente dogoreşte mai puternic decît soarele. Săpătorii o simt pe trupurile lor leoarcă de sudoare ; şi oamenii se încovoaie din ce în ce mai mult, ca pentru a cere îngăduinţă şi puţină umbră. Dar prin părţile acestea nu se zăreşte nici o umbră, decît umbra pe care o face patronul pe pămîntul ars de soare.

Bălanul se iveşte şi el, trăgînd din greu căruţa cu două roţi, încărcată cu pămînt crăpat de căldură. N-a prins încă să pască din iarba de pe cîmp şi, cînd umblă, parcă îi ies oasele prin piele. Se opreşte lîngă esteiro şi îşi întoarce ochii blînzi înspre căprişoarele veşnic verzi, crezînd că e iarbă fragedă.

Se aude vocea lui Zé Vicente :

— Trimite un om la descărcat.

Şeful de echipă ezită. Ar vrea să-l trimită pe fiul său, care gîfîie aici, lîngă el ; dar trebuie să-i arate patronului că tinerii fac treabă întocmai ca şi bărbaţii, şi se preface că nu vede privirile rugătoare ale băiatului.

— Du-te dumneata, Alberto, eşti cel mai bătrîn între noi.

Săpătorul îşi trage afară din noroi picioarele-i amorţite şi, împleticindu-se ca un om beat, se duce la căruţă.

O barcă plutind în zig-zag intră în esteiro-ul cel mare, încărcată cu crengi de pin. Pînza asta albă,

umflată de vînt, pare o flamură a păcii. Dar munca continuă, sub o arşiţă tot mai nemiloasă.

— Grăbiţi-vă, apele încep să urce.

„Lasă să urce“, se gîndesc săpătorii. Era singurul prilej de a se mai răcori şi de a-şi mai potoli oboseala. Dar apele nu urcă, fluviul pare o apă stătătoare. Vîntul bate dinspre gura esteiro-ului; valurile stropesc pămîntul însetat, dar nu urcă.

— Căutaţi de terminaţi acest esteiro azi, şefule.

— Facem tot ce putem...

— Poate că ar fi mai bine să faceţi un dig pînă nu intră apa din fluviu.

Zé Vicente se îndepărtează. „Dacă ar putea da fiecărui om cu un *escudo* mai puţin... De şase ori o sută douăzeci de zile face şapte sute douăzeci de *escudos*... E o sumă“.

Şeful de echipă închide deschizătura esteiro-ului şi întîrzie astfel apropierea apelor. Fiul său îşi duce urciorul la buzele-i uscate şi lasă să-i curgă apă pe piept.

— Destul, să nu te îneci.

E caldă... bombăni băiatul. Îşi trece limba peste buzele-i însetate, şi se gîndeşte la fîntînile cu apă rece ca gheaţa din satul său.

Sirenele fabricilor sună de prînz şi lucrătorii se duc să mănînce. Dar săpătorii nu se clintesc de la lucru, căci ceasul lor nu e sirenă, ci soarele sau fluxul.

— Nu mai urcă spurcatele astea de ape ?

— Ba da, au şi început să urce de două degete...

— Numai de două ? Fiul şefului de echipă e descurajat. „Ah ! de s-ar putea întinde puţin pe salteaua lui, aşa tare cum e...“

— Vrei să mă faci să mint, băiete ?

Îşi şterge sudoarea de pe faţă cu mîneca şi se apucă din nou de lucru. Sapă ici, sapă colo, şi lopata îngustă şi lungă scoate bulgărul de pămînt pe care, cu o zvîcnire din şale, îl aruncă peste esteiro, în timp ce picioarele i se afundă tot mai mult în nămol.

În piepturile lucrătorilor zdrobiţi de trudă, oboseala urcă mai repede decît fluxul fluviului. Arlindo

privește în jur la malurile înalte ca niște ziduri, și bîiguie:

— Asta nu-i un esteiro, ăsta-i un puț.

— Ba mai degrabă o groapă de cimitir, zice altul.

Șeful le taie vorba:

— Nu-ți mai face gînduri de-astea, n-o să-ți lași ciolanele pe-aici, nici o grijă.

Și se silește să rîdă; ceilalți tac. Arlindo se uită la fluviu și se gîndește la Mondego.

Patronul vine din nou, cu o mutră mai zîmbitoare. „Azi au făcut treabă bună oamenii..."

— Deschide digul, șefule.

Apele năvălesc clocotind în esteiro și săpătorii își spală lopețile și picioarele, înțepenite de-a binelea. Apoi, la umbră sub șopron, oamenii rup cu poftă din pîine și sticla de vin trece din mînă în mînă.

— Dacă vreți să mai faceți cîteva ore suplimentare, propune Zé Vicente, ați putea căra pămînt cu targa.

Oamenii se uită unii la alții. Fiul șefului de echipă oftează gîndindu-se la salteaua lui.

— Din partea mea, dacă nu vă e cu supărare... se scuză cel mai bătrîn.

— Cum vreți, nu vă oblig. Dar cum n-am decît un cal, m-am gîndit că poate v-ar conveni.

Șeful de echipă nu se lasă înșelat de tonul blînd al patronului: în privirea lui, el ghicește mînia. Se gîndește la băieți, și se teme. „În anul ăsta nu mi-ai adus decît recruți..." Arlindo se gîndește la lanul cu porumb și la logodnica lui. „Anul ăsta, e pentru ultima dată..." Și gîndul acesta îi dă puteri noi.

Băieții își leapădă hainele și lopețile, și pun mîna pe tărgi. Zé Vicente dă bici calului, ca pentru a-i îmboldi și pe oameni. Dar picioarele, înțepenite în nămolul din esteiro, merg mai greu.

— Vă mișcați ca niște boi. Un pic mai cu nădejde, ce dracu'...

Oamenii îi trag o înjurătură în gînd și își potrivesc pasul după acela al calului care abia mai trage căruța.

Dincolo de dealuri, lumina amurgului începe să se destrame cînd săpătorii se reîntorc la „cazarmă", unde cel mai bătrîn dintre ei curăță cartofii pentru cină.

— Ei, ai părăsit hanul, Alberto?

— Eu sînt prea bătrîn să muncesc ca o vită... Oricum o să fie, tot am să trag eu mereu pe dracul de coadă...

— Tot am mai cîştigat patru ore.

— Patru? Să-ți pară bine dacă o să-ți socotească două!

— Cum, dar orele astea nu se plătesc dublu?

— Asta s-o crezi tu! Mai degrabă pe jumătate, răspunse şeful de echipă cu un zîmbet amar.

Băiatul simți că-i piere toată pofta de mîncare. Se întinse pe saltea şi suflă din greu, ca bălanul care la ora asta căuta cîteva fire de iarbă prin pămîntul sterp din curtea țiglăriei.

Afară, ceilalți mestecau gînditori pîinea, cartofii şi vechile lor visuri; conversația le fu întretăiată de tăceri lungi. Vîntul le răcorea spinările asudate; toropeala nopții, care cuprinse încetul cu încetul toată valea, le mai alină oboseala.

— Măi băiete, tu nu mănînci ceva? Haide, curaj, ce naiba...

Băiatul răspunse că n-are poftă de mîncare. Şi ochii săi, pe jumătate închişi, rămaseră ațintiți pe pereții netencuiți, negricioşi, pe care erau atîrnate legături de cepe, traiste şi tot felul de scule. Nişte ziare vechi acopereau un colț unde hainele cele mai bune ale oamenilor aşteptau călătoria de înapoiere acasă; plutea în aer un miros grețos de sudoare şi de mîncare.

Pe rînd, săpătorii s-au întins unul lîngă altul pe saltelele tari din baraca asta mizerabilă care, iarna, servea drept cocină. Prin uşa larg deschisă, se vedea apa fluviului lucind ca o oglindă, şi degetele prelungi ale esteiros-urilor care adapă hectare întregi de grîu şi de orez. Inchid ochii — visează. Şi lumina domoală a lunii alungă gîndurile negre şi şobolanii.

II

— Cum te cheamă? întrebă Zé Vicente, cu foile de pontaj în mînă.
— Sagui.
— Asta e porecla. Dar numele adevărat?
— Nu știu. Toată lumea îmi zice Sagui.
— Ai mai lucrat pe la țiglării?
Făcu semn că da.
— Atunci, cum te-au trecut în registre?
— Meșterul de la Țiglăria Mare a zis că mă trece cu numele de Tonio.
— Și cîți ani ai?
— Habar n-am.
Zé Vicente îl cercetă cu privirea de sus pînă jos și scrise: „Antonio Sagui, 11 ani" — deși, după părerea lui, băiatul n-avea mai mult de opt ani.
— Următorul. Numele?
— Joao da Fonseca.
— Vîrsta?
— Merg pe doisprezece ani.
— În sfîrșit, iată unul care știe tot ce îl întrebi. N-ai mai lucrat pe la țiglării?...
— Nu, domnule... Am fost la școală.
— Asta nu ne privește. Du-te la presă și spune-i meșterului să-ți dea de lucru.
Gaitinhas ieși, făcu doi pași, apoi se opri nedumerit. „Presa... meșterul... De unde să știe el care e meșterul? Și idiotul de Sagui care nu-l așteptase". Se îndreptă spre un om care traversa curtea.
— Dacă sînteți bun...
— Dar tu ce umbli, așa, hai-hui?
— Caut pe meșter, bîigui el.
— Meșterul sînt eu. Hai, șterge-o la treabă.
Roșu ca racul și speriat, o luă la fugă, fără să știe încotro fugea. În fața cuptorului dădu peste un șir de copii, cu niște legături de crengi pe umeri, care împiedicau trecerea. În timp ce descărcau legăturile, el sta pironit locului; îi auzea cum rîdeau de el, văzîndu-l că se uită așa de mirat la țiglărie.
— Ia priviți la îngerașul ăsta...

— Stă şi se uită de parc-ar fi fiul patronului.

Unul din ei îl atinse peste faţă cu o creangă de pin. Altul îl ciupi de spate. Gaitinhas era gata să se răzbune pentru aceste ocări; dar în clipa aceea apăru meşterul, furios.

— Tot tu eşti, lepădătură?!

Şi îi arse o palmă. Băiatul se uită la el, buimăcit, cu sacul de merinde în mînă.

— Ce te holbezi aşa la mine ca şi cum nu m-ai fi văzut niciodată? Cară-te repede la esteiro...

Nu, nu văzuse niciodată mutra asta grasă, pîrlită de soare, aspră, cu un singur ochi batjocoritor şi plin de răutate.

— Dacă te mai prind că-mi trîndăveşti... Cum te cheamă?

— Joao da Fonseca.

Meşterul se schimonosi în chip de zîmbet şi bombăni:

— Porecla, zevzecule?

— Gaitinhas.

— O să te ţin minte. Şi acum — cărăbăneşte-te.

Îşi puse sacul de merinde într-un colţ, lîngă cuptor, şi îşi luă locul în şir, gata să plîngă. Totul îl zăpăcea aici. Patronul îl întrebase numele adevărat, meşterul voia să-i spună porecla... Tovarăşii săi de muncă, cei de-o seamă cu el, nu păreau de loc băieţi cumsecade, iar Sagui dispăruse fără urmă.

Dar şeful de echipă îi întrerupse şirul gîndurilor.

— Mai repede.

Se urcă pe grămada de crengi care făcea să se bălăngăne barca pe esteiro-ul plin de apă negricioasă, şi apucă legătura pe care i-o întindea celălalt băiat. Acele de pin îi înţepau tălpile, apoi şi mărăcinii de pe cărarea încă nebătătorită. Crengile uscate îi zdreleau faţa şi gîtul. „Dacă şi-ar putea potrivi puţin legăturile..." Şi îşi încetini pasul, dar cel din spatele lui îl împingea din urmă, lăsîndu-şi pe umerii lui toată greutatea poverii.

— Mişcă-te mai repede. Uite, Zarolho e acolo...

Grăbi pasul, apoi, muşcîndu-şi buzele de durere,

se dădu la o parte de pe cărare. Fără să vrea, îl lovi pe cel din faţă, care îi trase o înjurătură.

— Fire-ai... Las' că mi-o plăteşti tu!

— N-am făcut-o dinadins; nu văd bine...

— O să-ţi deschid eu ochii, n-ai grijă.

La următoarea tură, băiatul îl lăsă pe Gaitinhas să treacă înainte. Crengile se înfigeau în spatele lui Gaitinhas şi îi sfîşiau cămaşa.

— Astîmpără-te, gemu el. Te spun meşterului...

Fără să intervină, Zarolho zîmbea. Îi plăcea cînd îi vedea că se gîlceveau astfel: asta îi silea să se mişte mai repede. De aceea, cînd băieţii îşi vedeau liniştit de treabă, el căuta să bage zîzanie între ei, punînd pe doi sau trei să se ciondănească cu ceilalţi.

— Să ştii că te pocnesc după ce lăsăm lucrul, ameninţă Gaitinhas.

Dar îşi puse jos legătura şi nu-l mai pocni. Picioarele îi sîngerau şi durerea îi sleia puterile; prezenţa lui Zarolho, chiar aci alături de el, cu o biciuşcă în mînă, îl împiedica să-şi dea frîu liber mîniei. Se aplecă cîteva clipe să-şi scoată o aşchie care îi intrase în picior; numaidecît, biciuşca îl plesni peste spinarea-i asudată.

— Ţepii ţi-i scoţi diseară! şi termină cu un potop de înjurături. Cu ochii plini de lacrimi, fiul Madalenei nu mai vedea nici cărarea. Se întoarse la barcă printre nişte scaieţi mai afurisiţi decît acele de pin.

— Nu plînge, Gaitinhas, îi zise Guédélhas, care venise împreună cu alţi băieţi să dea zor la descărcat înainte ca apele esteiro-ului să scadă de tot. Indivizii o să se astîmpere în curînd, ai să vezi tu.

Şi într-adevăr, cînd soarele dogorî fără milă, făcînd să crape coaja cenuşie a pămîntului, zbîrcită ca pielea meşterului, şi cînd legăturile de crengi îngrămădite lîngă cuptor se adunaseră cu sutele, băieţii începură tot mai mult să-şi încetinească pasul. Îşi tîrau picioarele de parcă le erau legate în lanţuri şi, pe obrajii palizi ai unora din ei, boabele de lacrimi se amestecau cu broboanele de sudoare.

— Pot să mă duc să beau puţină apă, meştere?

— Dă-ţi drumul la robinetul tău şi bea! Pînă nu lăsăm lucrul nu pleacă nimeni de-aici.

Lacrimile aveau un gust sărat; nu tăiau nici setea, nici deznădejdea și neputința care îi chinuiau. Din cînd în cînd, biciuşca îi mai dezmorţea.

— Mişcaţi-vă mai repede!

Dar frica nu mai izbutea să-i îmboldească. Arşiţa le sleia puterile; în depărtare, fluviul se zărea ca o amăgire care le făcea setea și mai crîncenă.

Guédélhas simţea că-l trec ameţelile văzînd apa dedesubtul lui, atît de aproape şi totuşi cu neputinţă să bea. „Dar dacă m-aş preface că am căzut în apă?" Înaintă pe marginea grămezii de crengi şi, în clipa cînd trecu celuilalt o legătură, se aruncă în apa murdară a esteiro-ului în care se vărsau canalurile de scurgere.

Cîţiva băieţi rîseră; alţii invidiau norocul tovarăşului lor care, dînd la o parte ierburile şi gunoaiele, îşi potoli setea şi se mai răcori.

Zarolho veni furios.

— Ce înseamnă maimuţăriile astea?

— Am alunecat şi am căzut în apă, meştere.

— La' că-ţi frec eu coastele.

Dar cînd ieşi din apă, negru de nămol ca un drac şi puţin ca un şobolan de canal, Guédélhas scăpă de pedeapsă.

Lucrul reîncepu, mai chinuitor, pînă cînd — ca un semnal de alarmă — urletul sirenei de la Uzina Mare îi risipi pe băieţi care-ncotro. În timp ce unii se întindeau pe burtă pe malul fluviului, alţii care nu stăteau departe dădeau o fugă pînă acasă — pe cît de repede le permiteau picioarele însîngerate.

Vlăguit, şchiopătînd, Gaitinhas se duse prin jurul cuptorului să-și caute sacul de merinde în care avea niște pîine şi măsline; dar sacul dispăruse. Îl căută peste tot; se uită să vadă ce mîncau tovarăşii lui aşezaţi la umbră. Apoi, cu ochii în pămînt, se aşeză și el jos, cu coatele pe genunchi și cu capul în palme.

Veni şi Sagui, plin de noroi.

— Tu nu mănînci, Gaitinhas?

— Mi-au furat sacul cu merinde.

— Te-ai uitat pe la ăia?
— Desigur, dar sînt atîţia care mănîncă tot pîine şi măsline...
— Nu face nimic, împărţim mîncarea pe care o am eu.
Ronţăiră amîndoi o amărîtă de bucată de pîine. Gaitinhas îl întrebă unde fusese pînă acum.
— M-au trimis la maşina de frămîntat. Uite, colo, într-o groapă, explică Sagui. O să ţi-o arăt. Apoi privirile i se opriră pe picioarele prietenului său şi strigă :
— Aoleu! eşti plin de sînge. Haide de te spală.
Se pitiră printre trestii, la umbră. Departe, în curtea ţiglăriei, Guédélhas, în loc să se odihnească, trăgea şuturi într-o minge de cînpe; poate că mai spera încă să intre în clubul sportiv. Gaitinhas îşi răcori picioarele în apa fluviului şi se gîndi la ghetele pe care voia să le cumpere.
— Cît costă nişte ghete, Sagui ?
Acesta ridică din umeri.
— Oh!... vreo treizeci de *escudos*, pe puţin... De ce?
Gaitinhas nu răspunse. „Treizeci de mii de reis!... N-o să poată strînge niciodată suma asta". Şi, trecînd de la un gînd la altul, începu iar să regrete timpul cînd mergea la şcoală şi să se gîndească cu drag şi cu dor la maică-sa.
— Aici, îţi dai sufletul de atîta lucru, murmură el.
— Asta încă nu-i nimic. Cînd o să dea drumul la cuptor, atunci să te văd ce faci... Dar văzînd mutra deznădăjduită a prietenului său, adăugă :
— Ştii, îţi trebuie un timp pînă să te obişnuieşti.
— Hm... Cred că n-o să fac mulţi pureci pe-aici.
— Aşa ziceam şi eu, dar în fiecare an tot aici mă pomenesc.
Tăcură. Răcoarea şi apa esteiro-ului le mai potolea oboseala. Liniştea după-amiezii şi fluviul albăstrui ca o fîşie lichidă de cer îi îndemna la somn. În depărtare, ţiglăriile şi dealurile aveau o culoare spălăcită şi gălbuie — o privelişte care te descuraja. Totuşi, cei doi băieţi nu-şi dădură seama de contrastul acesta decît cînd se înapoiară în curtea ţiglăriei.

Calul și catîrul cel nou, pe care Zé Vicente îl cumpărase în schimbul cîtorva mii de cărămizi, se luară după ei, agale. Lucrătorii îi înhămară, după o ploaie de înjurături și de lovituri, pe unul la căruță iar pe celălalt la mașina de frămîntat. Oamenii și animalele începură iarăși aceeași horă amărîtă, mai grea acuma, după odihna prea scurtă din timpul prînzului.

Seara, banda lui Gineto se adună la Taverna Sportivilor.

Era o cîrciumă păcătoasă și murdară, într-o uliță mizerabilă pe unde nu trecea nimeni, de teamă să nu-l înece mirosul greu. Numai puștii care nu puteau intra în alte cîrciumi veneau aici ; și, în odaia aceasta plină de un fum înecăcios, beau, înjurau, jucau cărți și vorbeau de fotbal, întocmai ca niște bărbați.

Aci se simțeau în largul lor, în cîrciuma asta fără tavan ; două mese, niște bănci puse cap la cap, și polobocul de vin în dosul tejghelei, atît de murdară încît întuneca pînă și pozele celebrităților sportive, lipite de-a dreptul pe perete.

Patronul se apropie de bandă, ștergîndu-și mîinile cu o cîrpă soioasă. Aduse vin, apoi, ca de obicei, întrebă care sînt ultimele noutăți la fotbal, deși el nu jucase niciodată. Dar băieții, atenți la povestea lui Maquineta, nu răspunseră.

— ...Cînd tipul mi-a ars o palmă, i-am trîntit cărămizile în față și am șters-o. Mă săturasem pînă-n gît.

— Și acum ? Ai rămas iar pe drumuri.

— Mă duc și eu cu voi.

— Bagă de seamă că nici Zarolho nu e mai cumsecade ca celălalt de la uzină...

Maquineta se plesni peste ceafă cu putere și zise răspicat, ca și cum ar fi vorbit chiar cu meșterul :

— Nu mă las să mă încalece, nici mort !

Ceilalți se uitară uimiți la prietenul lor care, abia acum două luni, mai vorbea încă de Uzina Mare ca de un castel din basme. Părea mai îmbătrînit,

Maquineta. Şi ochii îi scînteiau mai aprig decît ochii lui Gineto, cînd acesta întorcea pe dos toată strada cu strigătele şi cu tărăboiul pe care-l făcea.

Pirica dădu pe gît al treilea pahar de vin, ca să mai prindă curaj. Dar, simţea că se învîrte toată casa cu el; căzu cu capul pe masă şi adormi.

Gineto scoase cărţile, îşi alese un tovarăş de joc şi, revenind la tema ţiglăriilor, zise foarte hotărît:

— Eu, nu mă mai duc acolo, să ştiu că mă ia şi dracu'!

De aceea, cînd ajunse acasă, vocea mamei sale era tristă şi sugrumată de lacrimi.

— Bine o mai duci tu, băiete. Nu-ţi pasă de nimic. Tatăl tău veşnic e beat, ştii foarte bine... Iar tu, care ar trebui să fii acum capul familiei...

— Capul familiei? făcu Gineto.

Cuvîntul acesta ispititor care îi deschidea porţile unei lumi noi, începu să prindă rădăcini în mintea lui. „Capul familiei... Să nu mai înghită bruftuluielile mamei sale, nici dispreţul oamenilor... Să bea la taverna lui Ramadas, alături de poliţaiul cheiului... Să meargă şi el la dame..." Adormi tîrziu, cu gîndul la Rozeta. Şi cînd, la ora opt, urletul sirenelor trezi tot orăşelul, se duse de se înfăţişă la ţiglăria lui Zé Vicente.

— Ia uită-te! exclamă patronul. Vii şi tu să stai cîteva zile cu noi?

— Ba, rămîn pînă la capăt, dacă-mi daţi de lucru.

— Dar, fără să mai faci vreo poznă — ne-am înţeles? La prima năzbîtie — ştii ce te-aşteaptă...

— Ne-am înţeles, dom'le Zé.

Se pregătea să le spună tuturor că, acum, el era capul familiei; dar meşterul începu iar să urle, şi toată lumea tăcu. Calul şi catîrul o luară la trap, speriaţi. Apa curgea acum mai din belşug în cariere; şi chiar soarele, între doi nori, aruncă o privire înspre forfota acestor oameni.

Un grup de noi veniţi, cu căciulile înfundate pînă peste urechi şi cu coşul în mînă, stăteau zăpăciţi în mijlocul curţii.

— Hei, momîilor! strigară ceilalţi în bătaie de joc.

Gineto se uită la ei; pricepu toată naivitatea din privirile lor şi se întristă.

În fiecare an coborau de la munte asemenea grupuri. Şi banda nu se mai sătura să-i prigonească şi să-i copleşească cu tot felul de batjocuri — pentru că purtau căciuli ţărăneşti şi pentru că, abia veniţi din satul lor, aveau nişte priviri atît de naive.

— Nu ştiţi ce să faceţi? Lăsaţi jos coşurile şi căutaţi-l pe meşter, îi sfătui Gineto.

Dar Zarolho se şi apropia.

— Ce aşteptaţi, să vin eu să vă iau de mînă? urlă el. Momîilor!

Unul din ei, mai puţin speriat, înaintă şi bîigui:

— Nu ştim... ce trebuie să facem, domnule. E întîia oră că...

— Pînă acum, toată viaţa aţi stat lîngă fusta mamii, hai?

Ruşinaţi, copiii se făcură parcă şi mai mici, ca şi cum ar fi vrut să dea dreptate meşterului; apoi, unul cîte unul, se alăturară grupului care băga cărămizile în cuptor.

Era un şir lung de puşti care înaintau ca furnicile într-un furnicar. Porneau tocmai de la capătul curţii, de lîngă balta cea veche care le făcea poftă de răcoreală; şerpuiau printre grămezile de crengi şi în cele din urmă se făceau nevăzuţi prin intrarea scundă a cuptorului prin care un om abia se putea strecura.

Încă de la primul drum, noii veniţi, călcaţi pe picioare, din urmă, de Carraça şi de ceilalţi băieţi pe care-i cumpărase meşterul aveau picioarele însîngerate. Îşi pierdură cadenţa, şirul se destrămă, şi cîteva cărămizi căzură de pe umerii prea slăbuţi ai copiilor.

Meşterul veni în goană, ameninţînd cu biciuşca şi înjurînd.

— Cine a făcut porcăria asta?

Carraça vorbi:

— Abia se mişcă, meştere. Le arde de joacă.

— Nu-i adevărat, protestă Coca. El e cel care ne calcă mereu pe picioare.

— Ţineţi-vă fleoanca! Umblaţi mai repede, şi n-o să vă mai calce.

Şi văzînd că puştiul rămăsese cu gura căscată de nedreptatea asta, urlă:

— Ce te zgîieşti aşa? Mişcă-te, n-auzi? Mişcă-te!

Ţipetele meşterului făceau să răsune toată ţiglăria şi meşterul de la maşini le repetă şi el ca un ecou. Gaitinhas împinse mai cu nădejde roaba încărcată cu cărămizi, aşezate pe nişte scînduri care, nefiind prinse unele de altele, hodorogeau într-una. Cînd ajunse pe bătătură, în timp ce băieţii care stivuiau cărămizile descărcau roaba, fiul Madalenei îşi şterse broboanele de sudoare de pe frunte. Îşi aduse aminte că se jucase o dată cu nişte roabe ca acestea în grădina lui Arturinho. Oftă.

— Nu mai poţi răsufla? îl întrebă Gineto, făcîndu-i-se milă de el. Dacă aş putea trece eu în locul tău...

— Mulţumesc, o să mă ţin bine pînă la capăt. Nenorocirea e că mi-e sete.

— Dă o fugă pînă la baltă, repede...

Glasul meşterului îi lovi ca o piatră:

— Lăsaţi vorba! Daţi-i drumul!

Gaitinhas luă roaba şi se îndreptă spre maşina de frămîntat. Lutul ieşea în blocuri lungi dreptunghiulare, pe care pistonul le presa iar cuţitele le tăiau la intervale regulate.

— Ieşi de-acolo... Intră tu.

O roabă era încărcată, şi numaidecît alta îi lua locul. Alături, Pirica scrîşnea din dinţi cînd arunca în maşină pămîntul pe care i-l aducea Maquineta. Abia mai putea răsufla. Şi hora asta continuă a catîrului jigărit, pe care meşterul îl biciuia într-una, îi dădea ameţeli. Sau poate că era efectul vinului pe care îl băuse de dimineaţă, pe nemîncate.

— Maquineta, nu mai aduce atîta pămînt, şopti el.

— Da' de ce? Cîtă vreme drăcia asta se-nvîrte...

Şi arătă înspre roţile maşinii, dar pe care acum n-o mai privea cu ochi curioşi de ucenic de mecanic. Dincolo de esteiros, Uzina Mare îi aducea aminte de o dimineaţă de primăvară, cînd a pus cruce visurilor

copilăriei sale. Acolo era locul unde renunţase la chemarea lui de lăcătuş. Îi mai răsuna încă în urechi rîsul batjocoritor al descărcătorilor şi vocea răguşită a lui Ma-Cara: „Trîntorule!... Voi, ăilalţi, vedeţi să nu greşiţi la socoteală!“

Retrăind în gînd acele clipe, uită că acum trebuia să aibă grijă de maşina de frămîntat din ţiglăria lui Zé Vicente. Meşterul de la maşini băgă de seamă că platoul era gol, şi strigă de departe:

— Am să te fac altfel să te oboseşti, boule! Dacă mă deranjez pînă acolo ai să fii nevoit să-ţi schimbi nădragii!

„N-are decît să poftească! Dar să nu gîndească c-o să-şi bată joc de el, ca Ma-Cara“. Îşi pipăi briceagul din buzunar, pe care-l cumpărase de la Gineto. Pe buzele lui prost croite trecu un zîmbet răutăcios. „Să poftească să se deranjeze...“ Dar se gîndi la maică-sa, pentru care îndura toată truda asta, toată mizeria de aici, şi alergă la maşina de frămîntat, unde Sagui se muncea într-o groapă îngustă şi adîncă de-o jumătate de metru; oricît se străduia bietul băiat, nu pridideà să adune de pe jos lutul ce cădea din maşină. Aci aplecîndu-se pînă la pămînt, aci ridicîndu-şi braţele, Sagui îşi simţea tot trupul prăjindu-i-se între pereţii crăpaţi de căldură, sub un soare care ardea ca plumbul topit. Din cînd în cînd se mai întorcea — dar ce folos? Mereu aceeaşi durere care-i strîngea şalele ca un cleşte înroşit în foc. Din locul unde se găsea, nu putea nici măcar să-şi mai odihnească ochii privind apele limpezi ale fluviului. Respira praful pe care-l ridicau copitele calului, şi îi privea cu invidie pe ceilalţi băieţi care îşi puteau mişca picioarele în voie, acolo afară. Noroiul şi sudoarea îi acopereau faţa-i palidă de copil.

— Maquineta, — gemu el, — întreabă-l pe meşter dacă pot să mă duc să-mi fac nevoile.

— Întreabă-l tu...

Sagui îl înjură, şi el rîse. Dar după ce îi aduse lui Pirica o roabă mare de pămînt, Maquineta înţepeni maşina de frămîntat cu o piatră pe care o

aruncă înăuntru. Calul se opri, nemaiavînd putere să învîrtă osia lopeţilor de frămîntat, şi Zarolho se repezi să-l urnească, lovindu-l cu biciul şi cu piciorul în burtă.

— De ce nu se învîrte? îi strigă el lui Sagui.

— Nu ştiu, meştere. Poate că s-a înţepenit.

— Aşa... a? Mi se pare că ştii prea bine despre ce e vorba. Dacă te prind că tu ai fost, să ştii că-ţi rup oasele! Se apleca peste gura maşinii, cu braţele larg desfăcute, ca un vultur asupra prăzii.

Meşterul de la maşini veni să-i dea de ştire că lutul nu era destul de îndesat, căci cărămizile au crăpat cînd au fost băgate în cuptor. Atunci Zarolho îi luă la rost pe săpători:

— Ce dracu', nu mai ştiţi să mînuiţi cazmaua? Trebuie să săpaţi mai adînc. Doar carierele nu sînt nişte esteiros...

— Asta o ştim noi prea bine...

— Atunci, aşa să faceţi cum vă spun eu. Şi băgaţi de seamă ce scoateţi din presă.

Observă că nu curgea destulă apă pe jgheabul ce alimenta cariera, şi sări peste zidul mic ce o apăra contra apelor, în dosul căruia un băiat sta pe vine.

— Îţi faci somnul de după-amiază, hai? zise meşterul, văzîndu-l că se ridică, încurcat.

— Nu, domnule, am venit că am...

— Cum, aşa, fără să-ţi dai drumul la nădragi, hai? Îţi tai leafa pe o jumătate de zi, să te înveţi minte.

Prin trestiile şi nămolul de pe esteiro un alt băiat îşi ţinea răsuflarea, de teamă să nu-l prindă Zarolho. Dar acesta începuse să urle la Arlindo din pricina apei.

— Dă drumul cu nădejde la apă. Că doar n-o să sece fluviul.

— N-am stat nici o clipă, meştere.

— Bine, bine, dar găleata-i plină numai pe jumătate, ce treabă-i asta?

Arlindo tăcu. „N-o fi avînd el decît un ochi, dar vede tot, ticălosul ăsta de meşter". Nu scotea găleata plină, e drept, dar de pe acum îşi simţea braţele rupte

din umeri. Şi apoi, stînd aici numai singur, uitase că dincolo de zid mai era şi ţiglăria. O rîndunică atinse din zbor faţa fluviului cu aripile-i negre; nişte nori se îngrămădeau şi se destrămau în voia vîntului; în depărtare, cîteva pînze albe şi roşii arătau ca nişte petice puse pe acest decor. Totul părea că fuge de această bucată de pămînt sterp, care nu dădea decît mărăcini şi trudă. De aceea gîndurile îi zburau acum înspre cîmpiile Mondego-ului unde, în clipa aceasta, lucra şi Micas a lui.

In cariere, săpînd din greu sau cărînd pămînt cu tărgile, tovarăşii lui Arlindo se plîngeau şi ei.

— Gunoiul ăsta de meşter... parcă ţiglăria asta ar fi a lui.

— Caută să se vîre sub pielea patronului. Dac-ar fi vremea refluxului... Cel puţin atunci nu şi-ar mai băga nasul pe la esteiros...

— Nenorocirea e că apele n-au început să scadă, adăugă şeful de echipă.

Ceilalţi tăcură şi îşi înfipseră cu ciudă cazmalele în pămîntul înţelenit.

La ora prînzului, după ce au dat gata şi ultimul codru de pîine, băieţii se duseră să facă o baie.

Era un adevărat roi de trupuri goale, lucind în soare. Cu toţii erau slabi, şi fiecare mişcare pe care o făceau fugărindu-se şi jucîndu-se pe malurile acestor esteiros făcea să le iasă mai tare oasele prin piele; apoi se aruncară în apă ca să se mai răcorească. Gineto ajunse înot la capătul esteiro-ului, provocîndu-şi rivalii; şi, numaidecît, alte braţe bătură apa care se făcu tulbure şi năclăioasă.

Băieţii cei noi, veniţi de la munte, îi încurajau pe înotători cu ţipete şi cu aplauze; Guédélhas li se adresă:

— Intraţi în apă, momîilor. Dacă aţi şti ce bună e!

— Nu ştim să înotăm...

— Vă învăţ eu, fraţilor.

Copiii zîmbiră timid, şi Guédélhas propuse atunci

să li se facă o demonstrație, ca să prindă curaj. Dar banda lui Carraça tocmai intra în esteiro, și ceilalți se pregătiră de bătălie.

— La luptă! La luptă! Gineto dădea alarma.

Bulgării de pămînt zburară prin aer, nămolul se ridică la suprafață și toată apa se transformă într-o mocirlă. Paralizat, cu picioarele împotmolite în esteiro, Carraça era bombardat din toate părțile cu noroi; începu să plîngă într-un chip cît se poate de caraghios, în timp ce trupele lui o luară la sănătoasa...

— Ce laș e, uite-l cum plînge, ziceau noii veniți, care se bucurau văzîndu-l scîncind.

— Haide, mai calcă-ne pe picioare, dacă îți dă mîna!

— O să vă spun meșterului, se smiorcăi Carraça. Las' că mi-o plătiți voi.

Dar cînd Zarolho îi chemă la lucru, Carraça mai rătăcea încă, plin de noroi și gol pușcă, pe malul esteiro-ului, căutîndu-și hainele pe care Coca i le ascunsese printre trestii. Apoi rîsetele bandei se făcură tot mai rare, soarele luă înapoi trupurilor vioiciunea pe care le-o dăduse fluviul. Numai Zarolho nu mai conteni să strige, toată după-amiaza:

— Mișcați-vă! Mișcați-vă mai repede!

III

Cu spinările încovoiate și picurînd de sudoare, nu făcură altceva timp de două zile decît să umple cuptorul, cărămidă cu cărămidă, rînd cu rînd, luînd-o cînd de la un capăt, cînd de la celălalt; le așezau în șiruri nu prea strînse, ca să lase loc pe unde să treacă focul.

Nerăbdător, mușcîndu-și într-una țigara de foi, Zé Vincente se apleca tot mereu peste marginea cuptorului, strigînd:

— Ei, nu mai isprăviți odată, băieți?

— De aici nu se vede cît am făcut pînă acum. Dar e un cuptor bine încărcat.

— Dacă merge tot așa de încet, nu mai ajungeți niciodată la capăt.

De aceeași părere erau și ei. Se săturaseră să vadă deasupra lor același petic de cer care părea că se sprijină pe pereții aceștia arși, pe care soarele arunca reflexe halucinante.

Totuși, după cîteva ceasuri, cînd spinările erau rupte de oboseală, iar băieții care încărcau cuptorul gîfîiau din greu, cu gura uscată ca o cărămidă arsă, se dădu foc cuptorului.

Un fum gros și înțepător ieși prin crăpăturile căptușelii, învăluind tot grupul băieților. În toată curtea peste care se lăsase norul înecăcios începu o tuse înverșunată.

— Nu mai văd nimic, gemu Gaitinhas, frecîndu-și ochii.

Gineto profită de ocazie și se strecură pînă la esteiro. Dar Zarolho, a cărui privire străpungea și bezna fumului, urlă :

— Unde-i Gineto ?

— Nu știu, meștere.

— Și tu, ce mi-ai făcut ? Ia uite, o cărămidă spartă, zevzecule !

Gaitinhas se îneca, ochii îl usturau ; începu să așeze cărămizile, cît se pricepea el de repede. Între doi nori de fum, pe care vîntul îl împrăștia peste toată țiglăria, băiatul zări în mijlocul curții silueta slabă și pocită a meșterului care semăna cu una din stafiile acelea de care vorbea Sagui.

— Primul care își termină rîndul poate pleca acasă, strigă Zarolho.

Băieții își dublau eforturile care mai de care. Zé Vicente se apropie și el să privească mîinile acestea sprintene, care așezau cărămizile cruciș una peste alta. Gaitinhas rămînea în urmă și tușea într-una.

— Ei, tu nu mai înaintezi cu șirul tău, băiete ?

— Asta nu face nici o treabă, adăugă meșterul. Nu-i bun de nimic.

Îl apucă pe băiat de braț și îl întrebă :

— Nu știi să numeri ? Cîte o cărămidă la două cărămizi : una, două... una, două...

Băiatul avea ochii încețoșați de lacrimi, era gata să plîngă, simțea cum i se puneau niște noduri în gît. „Nu, nu știa să numere. La examenul pe care îl dădea în fața lui Zé Vicente, va fi trîntit, el, cel mai bun elev din clasă". Iar meșterul nu va spune, ca domnul Mesquita, anul trecut: „Băiatul ăsta va ajunge departe..."

Pînă la urmă, n-ajunsese nici măcar la jumătate. Tovarășii săi, care își terminaseră de mult treaba, erau acum departe; plecaseră țopăind de bucurie. Dar Zé Vicente îl consolă:

— Nu trebuie să plîngi. Data viitoare vei cîștiga tu.

Înghiți în sec; dar, în fumul negru și din ce în ce mai gros, lacrimile continuau să-i curgă din ochii înroșiți.

Bine făcuse Gineto că se pitise prin preajma esteiro-ului, departe de iadul ăsta. Căutase excremente proaspete printre trestii; își dăduse jos nădragii și se așezase pe vine să se odihnească. O putoare groaznică îi pătrundea nările; dar zîmbea, numai gîndindu-se la renghiul pe care i-l va juca meșterului.

Acesta veni, tiptil-tiptil, cu biciușca ridicată:

— Ce faci acolo?

— Am venit să... Uite ce fac... Și îi arătă excrementele din spatele lui.

— Să nu-mi umbli haimana. Fă repede și vino.

— Vin, meștere.

Zarolho plecă, și Gineto mai rămase un timp, cu pantalonii în mînă, rîzînd mîndru de năstrușnicia lui și încredințat că meșterul nu-i va trage din leafă timpul cît stătuse printre esteiros.

Seara, își povesti isprava prietenilor săi, după ce îi puse să-i promită că nu vor scoate o vorbă. Și rîsetele băieților, așezați pe scara cuptorului, rupseră tăcerea care domnea peste țiglărie.

Se adunau aici, în nopțile cu lună, după ce băuseră cîte un pahar la Taverna Sportivilor, unde era o căldură înăbușitoare. Jucau cărți la miză de un gologan, puneau la cale vreo raită după moșmoale și spuneau povești cu „Strîmbă-Lemne" și cu „Balaurul

cu şapte capete". Dar ceea ce îi înflăcăra mai mult erau povestirile adevărate ale lui moş Alberto, cel mai bătrîn dintre săpători, care umblase mult prin lume.

— Moş Alberto, spune-o pe cea cu muntele de gheaţă...

Sagui îşi întrerupea, fără să-i pară rău cîtuşi de puţin, povestea prea des repetată şi bătrînul săpător începea :

— Într-o zi, cu ceaţă groasă de s-o tai cu cuţitul...

Băieţii închideau ochii să nu vadă stelele şi luna.

— ...eram la pescuit prin mările nordului. Şi era un ger de crăpau pietrele...

— Aveaţi fiecare barca lui, moş Alberto ?

— Taci, poruncea Gineto.

Săpătorul îşi continua povestea şi băieţii îl urmau cu gîndul la Terra-Nova, pe ţărmul căreia luptau contra gerului şi a furtunilor.

La gura cuptorului, la poalele povîrnişului unde erau îngrămădite crengi de pini, omul care avea grijă de cuptor punea într-una pe foc, iar scînteile ce săreau din vatra larg deschisă, îi ardeau pieptul şi faţa. Dar, furaţi de povestea lui moş Alberto, cu muntele de gheaţă, băieţii mai că nu clănţăneau din dinţi de frig. Apoi, cînd bătrînul le vorbea de ţărmurile arse de soare ale Braziliei, simţeau că se topesc de căldură.

În astfel de seri, omul de la cuptor nu mai avea rost să întrebe: Cine poate să arunce o legătură drept în mijlocul focului ? căci niciunul nu se mai apropia de cuptor.

Dar într-o seară, le veni lor rîndul să-l îngrozească pe moş Alberto şi pe ceilalţi săpători. Vîntul bătea printre trestiile de pe esteiros şi luna se ascunsese după nişte nori. Sagui îşi aduse aminte de furtuna aceea turbată din noaptea inundaţiilor. Povesti atunci, cum pierise desigur şi bărbatul Ritei Pinta — săpătorul care nu voise să se întoarcă acasă cu mîinile goale.

Intr-o noapte ca aceea, fără lună şi fără stele, îşi chemă Zarolho banda. Bătu la uşa casei lui Gineto, care locuia pe aproape, şi o sperie pe Maria do Bote.

— Cine-i ?

— Eu, meşterul de la ţiglărie. Spune-i băiatului dumitale să vină să stivuiască cărămizile ; a început ploaia.

— Nu mă duc, mamă.

— Dar dacă te dă afară...

— Nu-mi pasă.

Işi trase pătura peste cap, numai să n-audă văicărelile mamei sale ; dar degeaba ; îi auzea vocea, întretăiată de sforăiturile tatălui său, scufundat într-un somn adînc de beţiv.

— Nu face să-ţi dai sufletul pentru copii. Nu foloseşte la nimic. Nu i-ar păsa nici dacă m-ar vedea moartă...

— Nu mai plînge aşa, mamă, iată, m-am şi scu'at

Işi trase pantalonii şi ieşi, cu ochii umflaţi de somn.

— Aşteptai să iasă soarele, hai ? bombăni Zarolho. Du-te cheamă-i şi pe ceilalţi, repede.

Gineto porni în goană pe străzile pustii la ora aceea şi îi sculă şi pe prietenii lui. Maquineta însă se gîndi la dimineaţa aceea cînd se dusese la Uzina Mare, şi nu ieşi din casă.

— Spune-i tipului că sînt bolnav.

In curtea ţiglăriei, meşterul întrebă cine lipseşte

— Nimeni, răspunse Gineto. Şi începură să stivuiască cărămizile, sub o ploaie cu băşici care le îngheţa trupurile abia ieşite din culcuşul cald. In jur — beznă. Din cînd în cînd, un fulger lumina noaptea.

— Nu facem puţin foc, meştere ?

— Se vede destul de bine şi aşa. Lemnul e scump.

Vocea lui răsuna în ţiglărie ca zgomotul tunetului în văzduh.

— Repede ! Acoperiţi cărămizile crude.

Băieţii aduseră cîteva prelate vechi şi nişte bucăţi de tablă, şi acoperiră cărămizile pe care apa începuse să le strice. Din timp în timp, se auzeau vorbele murdare şi înjurăturile aruncate de copiii care se îm-

brînceau în mers. Gaitinhas, care umbla bîjbîind, se împiedică și căzu în băltoaca de lîngă presă. Zarolho era deznădăjduit că ploaia nu mai contenea și că nu mai avea cu ce să acopere atîtea cărămizi.

— Aduceți crengi. Trebuiesc acoperite toate stivele, cu ce găsim.

Blestemă vremea rea, ce făcea să se piardă un cuptor întreg de cărămizi, precum și sporul de salar pe care i-l promisese patronul. Presimțea, din glasul lui Zé Vicente, că n-o să-i mai mărească leafa.

— Asta mai lipsea acum! Fire-ar a naibii de ploaie!

— Chiar așa, dom'le Zé. Cînd te gîndești că sîntem în luna lui iulie și că timpul era așa de frumos... Dar, cu puțin noroc paguba n-o să fie prea mare. Cărămizile erau aproape uscate; în afară de cărămizile cele crude, pe care am pus să le acopere numaidecît...

Zé Vicente făcea ocolul curții, și Zarolho se ținea după el, ca un cîine credincios care se gudură la picioarele stăpînului său, mai mult din obișnuință decît în nădejdea că va fi mîngîiat. Ar fi vrut să-i vorbească de căsuța lui, pe care ploile, vîntul și umezeala o dărîmau în fiecare iarnă tot mai mult. Dar Zé Vicente puse capăt gîndurilor meșterului:

— Dacă totul e în ordine, trimite băieții acasă.

Își ridică gulerul pardesiului și plecă. La chemarea meșterului, banda veni în goană, fiecare își storcea hainele pline de ploaie. Cînd trecu pe dinaintea lui Zarolho, Coca îi atrase atenția.

— Să nu cumva să uitați că lucrez de la început.

— Ei, și? Ce-mi pasă mie de asta?

— Așa, ca să știți, să-mi treceți toate orele.

Meșterul se porni pe rîs:

— Încă de pe acuma te gîndești la asta? Du-te de te culcă, băiete, nu-ți bate capul cu alde astea.

Între timp, vijelia se potolise. În zare, o lumină slabă vestea ziua.

În alte nopţi, cînd lumina lunii se aşternea pe scara cuptorului roasă de ani, iar apele de pe esteiros păreau un joc de oglinzi, băieţii visau, cu ochii la bolta înstelată. O adiere de vînt aducea din depărtări frînturi de melodii, iar broaştele orăcăiau printre ierburile de pe baltă ; o stea căzătoare brăzda faţa cerului.

— Gaitinhas, cîntă-ne ceva...

Vocea tărăgănată a băiatului îi făcea să uite şi cîntecul broaştelor şi şoaptele vîntului.

Cu salopetă şi cu şapcă albastră,
Toţi îmi zic canalie mereu...

— Nu, cîntă altceva, zise într-o seară Maquineta, posomorîndu-se deodată.

Ceilalţi protestară.

— Ba da, ăsta-i un cîntec frumos. Cîntă, Gaitinhas !

— Ba, eu nu vreau, şi gata.

— Da' ce, tu poruncești ? făcu Gineto arţăgos.

— Dar nici tu.

— Ba mai mult ca tine. Şeful sînt eu.

— Acum, nu mai e nici un şef. Fiecare cîştigă pe seama lui.

Şi, supărat, plecă.

Ceilalţi comentară purtarea lui Maquineta care pe zi ce trece era tot mai posomorît şi mai pornit pe ceartă ; dar niciunul nu pricepu că vorbele acestui cîntec îi trezeau vechile-i doruri şi regrete că nu purta şi el salopetă, ca lucrătorii de la Uzina Mare.

Vocea duioasă a lui Gaitinhas îl urmări pînă departe :

Cu salopetă şi cu şapcă albastră,
Toţi îmi zic canalie mereu,
Astea sînt cele două semne
Ale celor ce muncesc din greu.

Şi Maquineta îşi astupă urechile şi o luă la fugă deznădăjduit.

IV

Calul cel bălan muri, într-o după-amiază cînd soarele dogorea cumplit şi cînd lucrul la maşină îi storsese şi de ultimele puteri. Rămase cu capul atîrnînd, prins în hamurile care îl ţineau legat de oiştea maşinii. Zarolho aruncă peste el două căldări de apă, crezînd că era doar o insolaţie trecătoare, iar Sagui îi scoase obrazele. Dar animalul nu se mişcă.

Abia cu cîteva clipe înainte de a muri, Sagui îl mai îndemnase încă : „Îndărăt, Branquinho !" ; calul ascultase şi învîrtise roata în sens invers, de parcă ar fi priceput, întocmai ca un om. Cînd prietenul său îi spunea : „Oprește !", calul știa numaidecît că lutul dăduse afară din maşina de frămîntat. Iar cînd meşterul îl plesnea cu biciul, Branquinho, ascultător, nu protesta niciodată, nechezînd sau zvîrlind din picioare.

De aceea Sagui îl plînse. Zé Vicente fu şi el necăjit că pierduse un servitor atît de bun. Fu necăjit pentru că nu era destul de bogat să-l poată înlocui, şi nicidecum pentru că și-ar fi amintit că bătrînul animal îl servise și pe tatăl lui cu aceeași credinţă ca și pe el.

Apoi meșterul puse să-l arunce în balta cea veche, unde începu să putrezească printre ierburi și nămol, cu nările mîncate de muște.

Săpătorii, care îşi spălau rufele în baltă, plîngeau: „Ce dracu' e aici — groapă de mortăciuni ?" Dar hoitul rămase tot acolo. Cum nu erau în stare să priceapă că şi bietul cal bolnav, jigărit, împărtăşise aceeaşi soartă cu a lor, băieţii îl mai şi luară peste picior pe Sagui :

— Ştiţi că tatăl lui Sagui a dat ortul popii ?

— Mai bine el decît eu.

— Taci, măi. Nu vezi că puştiul se smorcăie...

Şi glumele pe socoteala lui Sagui nu s-ar mai fi isprăvit, dacă un alt eveniment n-ar fi venit să întoarcă pe dos toată ţiglăria.

În după-amiaza aceea, domnul Castro veni în mașina lui de lux, însoţit de girantul Uzinei Mari şi de alţi doi domni. Zarolho îi întîmpină, făcîndu-le o mulţime de temeneli, cu pălăria în mînă :

— Fiţi bine venit, domnule Castro. Mă duc să-l chem pe patron.

— Nu, nu, nu-i nevoie.

Şi o luă înainte, urmat de ceilalţi. Urcară scara cuptorului, făcură ocolul bălţii şi întîrziară mai multă vreme în faţa acestor esteiros, lîngă lucrătorii pe care nici nu-i băgară în seamă.

Neştiind ce să facă, Zarolho trimise după Zé Vicente, care sosi neliniştit. Se gîndea cum să se scuze că întîrziase cu plata chiriei.

— Salut, Zé Vicente!

— Dumneavoastră aici, domnule Castro? Sînt foarte încîntat că vă văd.

Se sili să zîmbească, în timp ce privirile-i iscoditoare încercau să descifreze de pe chipurile celorlalţi motivele acestei vizite.

— Am venit să ne uităm, eram în trecere pe aici. Ţiglăriile sînt foarte vechi, nu-i aşa? întrebă unul din necunoscuţi.

— Răposatul meu tată spunea că datează din timpul arabilor.

— E o industrie interesantă.

— Dar nu mai rentează. Pe vremuri, cînd se fabrica ţiglă portugheză, renta. Acum sînt procedee mai moderne, alte materiale...

Se uită pieziş la girantul Uzinei Mari, care zîmbea misterios, şi tăcu. Se urcară în automobil. Cînd ajunseră în faţa maşinilor, cei doi domni se opriră să privească munca băieţilor, şi unul din ei remarcă:

— Bravo! iată o adevărată şcoală de muncă. Mai mare plăcerea să-i vezi; toţi băieţii ăştia, în loc să îngroaşe rîndurile golanilor, vor deveni nişte oameni adevăraţi.

Domnul Castro dădu din cap în semn că era de aceeaşi părere, uitîndu-şi de copilăria lui. Iar Zé Vicente cită cîteva exemple care dovedeau buna înrîurire a ţiglăriilor asupra educaţiei. Oftă cînd vorbi de vremurile bune din timpul monarhiei, cînd pînă şi puşcăriaşii veneau aici, să-şi ispăşească pedeapsa, muncind ani de zile, din zori şi pînă-n noapte, sub loviturile de biciuşcă ale paznicilor.

— Și producția nu ajungea să satisfacă toate comenzile, adăuga el, ca să arate mai bine deosebirea față de situația de azi a vînzărilor.

Dar domnul Castro întrerupse conversația, pornind motorul. Mașina plecă. Și Zé Vicente se întoarse, ros de teamă și de o bănuială pe care zvonurile o confirmară, peste cîteva zile.

— Toată lumea zice că domnul Castro a vîndut Uzinei Mari terenul țiglăriei.

Parcă i-ar fi împlîntat un cuțit în inimă.

— Cu neputință !

— Se vorbește de trei sute de contos...

Își schimbă în grabă hainele și se îndreptă, fierbînd de mînie, spre Quinta Alta. „Ce mișel ! Să trateze o astfel de afacere și lui nici măcar să nu-i pomenească ! Ah ! dar i-o va spune verde în față ; de asta, poate fi sigur !" Își pregăti primele fraze și sună la poartă. Dar cînd Castro îl întrebă, zîmbind, dacă venea să-și plătească datoria, el își pierdu firul discursului și doar bîlbîi ;

— Nu, nu pentru asta am venit, domnule Castro ; încă n-am putut să fac rost de bani... Voiam să mai aștept pînă voi putea vinde cîteva cuptoare...

— Dar nici nu ți-am cerut-o. Zé Vicente...

— Vă mulțumesc.

Prinse curaj. De astă dată nu se va mai așeza în fotoliul care îi moleșea și trupul și mintea. Un portret mare de pe perete îi inspiră o oarecare teamă. Întoarse privirile și, deodată, ca și cum ar fi vrut să-și descarce tot ce avea pe inimă, intră direct în subiect.

— Ceea ce mă aduce astăzi la dumneavoastră este vînzarea țiglăriei către Uzina Mare. Am auzit că...

— Povești, firește...

— ...Și cum eu n-am fost consultat în calitatea mea de chiriaș al terenului și de proprietar al mașinilor...

— Consultat zici, Zé Vicente ? Ce te interesează pe dumneata afacerile mele ? Eu sînt proprietarul terenului. Pot să-l vînd sau chiar să-l donez cuiva, dacă vreau. Asta-i bună !

În fața violenței proprietarului, Zé Vicente bolborosi ceva și clătină de mai multe ori din cap. Instinctul îi

spunea că afacerile nu se discută cînd eşti furios. De aceea recunoscu, cu un glas mai împăciuitor :

— Da, e adevărat. Dar am şi eu bani buni investiţi acolo, dumneavoastră ştiţi doar...

Intre timp, domnul Castro îşi reluase zîmbetul acela prefăcut şi trăgea din ţigara sa de foi, cu un aer mai plin de trufie ca oricînd. Şi îl ascultă, oarecum îngăduitor, pe chiriaşul său care îi vorbea de valoarea instalaţiilor şi de viitorul copiilor săi.

— Mai deunăzi, chiar, am reparat din temelii cuptorul. De aceea mi-e ciudă. Pot să zic că acolo m-am născut, acolo am trăit...

— Asta-i sentimentalism, Zé Vicente.

Ii puse mîna pe umăr şi, schimbînd tonul, merse drept la ţintă, ca matadorul din arenă cînd e sigur pe taur.

— Ascultă, Zé Vicente. Evident că n-ai venit la mine ca să mă dai gata, şi nici eu nu caut să te exploatez. Ţiglăria nu face două parale. Maşinile nu sînt bune decît ca fier vechi. (De altfel, poţi să ţi le iei). Iar cît priveşte şoproanele, cuptorul şi barăcile, am să ţi le plătesc la justa lor valoare. Atît şi nimic mai mult.

— Şi prejudiciile pe care mi le cauzează vînzarea asta, domnule Castro ? Da, prejudiciile.

— Asta contrabalansează chiria pe care n-ai plătit-o nici pînă azi.

— Cum !...

Zé Vicente rămase cu gura căscată, dar nu se dădu bătut.

— Asta, nu, domnule Castro ! Chiria v-o plătesc. Da, am să v-o plătesc !

— In cazul acesta, îţi dau un răgaz de o lună.

— De acord. Am să plătesc, chiar de-aş crăpa !

Se înapoie la ţiglărie, cu un pas foarte grăbit şi făcînd gesturi largi.

Băieţii lăsară lucrul ; soarele apuse. Zé Vicente mai rămase cîtăva vreme acolo, singur în mijlocul umbrelor. Boarea nopţii îi mai răcori mintea înfierbîntată. Incepea să vadă tot mai limpede dezastrul care îl lăsa singur şi părăsit, ca un naufragiat în mijlocul ocea-

nului. Cumpăni lucrurile în fel și chip, şi văzu că nu era în măsură să lupte ca să poată ajunge la mal şi să înceapă viaţa din nou. Acum, da, vedea foarte bine importanţa Uzinei Mari şi cum îi punea în umbră ţiglăria. I se păru că silueta întunecată a coşului uzinei sta gata să se prăbuşească peste ruinele cuptorului, care fusese cîndva al tatălui său și pe care totdeauna l-a crezut că este al său.

De cealaltă parte a esteiro-ului clipeau lumini, huruiau motoare. Nu, nu-i ajuta la nimic să încerce să găsească bani (şi, la urma urmei, unde să-i găsească ?), căci, mai devreme sau mai tîrziu, va birui tot legea celui mai puternic. Lege nedreaptă, poate; dar— lege. Domnul Castro avea dreptate : ceea ce nu ţine pas cu vremea şi nu se modernizează, pînă la urmă trebuie să moară. Și el n-a căutat niciodată să-şi modernizeze ţiglăria. Chiar și calul cel bălan crăpase de bătrîneţe, și acum putrezea în balta aceea din care altădată scosese atîtea tone de pămînt.

Cînd îi va veni şi lui rîndul să crape, va fi aruncat şi el la groapa comună, laolaltă cu oamenii care nu lasă nimic de pe urma lor. Copiii săi vor renunţa la studii şi vor ajunge simpli lucrători la Uzina Mare sau salahori la ţiglăria lui Menenzes, care era bogat, în timp ce el nu avea decît hala asta de vechituri.

Dar, nu : va asigura copiilor săi un viitor mai bun, chiar de-ar trebui să facă pe dracu-n patru, chiar dacă şi-ar vinde munca braţelor, lucrînd la unii și la alţii. O rază de lună îi căzu din plin pe faţă, alungînd umbrele din jur. În bezna gîndurilor care-l munceau crezu că întrezăreşte, de asemenea, o lumină mîntuitoare. Va cere lui Castro un avans din despăgubirile pe care acesta i le-a promis pentru barăci şi şoproane ; și va exploata ţiglăria pînă în octombrie. Din plin, cuptor cu cuptor. Și cu beneficiile pe care le va realiza, îşi va mări dugheana şi negoţul...

În noaptea aceea, Zé Vicente adormi cu gîndul la planul acesta.

Cînd auziră vestea vînzării, băieţii se bucurară ca de o zi de plăcere — aşa se numeau odinioară la ţiglării rarele zile de odihnă. Toţi zîmbiră, şi fiecare îşi dădea părerea. Maquineta nu mai avea mutra aceea încruntată de sălbăticiune, iar după prînz Pirica, după ce sărbătorise evenimentul, veni la ţiglărie beat mort; drept pedeapsă, nu fu primit la lucru în după-amiaza aceea.

Zarolho ameninţă că dă afară de la ţiglărie toată banda, pentru că maşina de frămîntat se înţepenise din nou din pricina neglijenţei lor, şi pentru că nu întorceau destul de repede cărămizile puse la uscat. Tot timpul, băieţii flecăreau între ei.

— Acum intrăm cu toţii la Uzina Mare.

— Asta s-o crezi tu! Aici, dacă mai avem de lucru o lună, încă ar fi bine. Ei, Maquineta, acum o să-ţi poţi cumpăra salopetă...

— Dar, e adevărat că ţiglăria e vîndută? întrebă Guédélhas.

— Păi, sigur că e vîndută.

— Atunci, noi facem parte acum din Uzină?

— Exact.

Şi îşi arătară bucuria ţopăind şi îmbrîncindu-se, pînă cînd biciuşca lui Zarolho îi potoli.

Bucuria fu şi mai mare seara, după ce lăsară lucrul:

— Mergem la struguri, băieţi? strigă unul din ei.

Băieţi se abătură ca un stol de vrăbii asupra văii, care atunci era toată o livadă plină de fructe. Nu demult, moşmolii şi cireşii suferiseră straşnic de pe urma unei asemenea raite. Dar strugurii erau aceia care potoleau foamea puştilor la orice oră din zi. Se zicea chiar că Antunes nu va culege nici un ciorchine din via lui cea veche care nu era împrejmuită. Dar Gineto prefera viile bogate ale lui Castro şi ale altora, unde găseai struguri de calitate superioară, dulci ca mierea. Îmbrăcă un veston vechi pe care îl furase de la tatăl său şi care îi ajungea pînă la genunchi, şi se căţără pe zid, lăsîndu-i pe ceilalţi în drum.

— Dom'le Miguel, dă-mi şi mie un strugure, strigă el de sus de unde se cocoţase.

O pauză, apoi iarăşi aceeaşi rugăminte.

— Dom'le Miguel...

Nimeni nu răspunse. Tăcerea şi uşile închise ale casei îl încredinţară că paznicul era departe, poate chiar că plecase de la Quinta. Sagui îi spuse de asemenea că dulăul era legat în grădină.

Se năpustiră asupra viei. Gineto, tîrîndu-şi după el vestonul, alergă printre butuci, căutînd viţă tămîioasă. Mai întîi mîncă pînă se sătură, apoi începu să-şi umple sînul cămăşii, lăsîndu-şi goale buzunarele vestonului, să nu-l stînjenească în mişcări.

Lîngă zid, prietenii înfulecau de zor şi rîdeau, unii stînd jos, alţii ghemuiţi, fără să se sinchisească cîtuşi de puţin, ca şi cum via ar fi fost a lor. În ziua aceea credeau că toată lumea era a lor. Chiar şi Gaitinhas, el care de obicei era atît de sfios, se întinse sub butuci, ascultînd cîntecul greierilor, pătruns de liniştea ce domnea în aerul îmbălsămat cu parfumuri de fructe şi flori. Ar fi vrut să doarmă, să viseze...

Deodată, un zgomot de paşi dădu alarma, şi banda o rupse la fugă, ca o droaie de iepuri, urmărită de strigătele paznicului.

— Ah ! tîlharilor ! derbedeilor !

Surprinşi de atacul acesta cu totul neaşteptat, puştii încercară zadarnic să sară în grabă zidul. Gaitinhas, deşi ascuns după butuci, era cît pe-aici să fie descoperit, cînd, deodată, Gineto ieşi înainte, înfruntîndu-l pe paznic care urlă :

— Acum te-am prins, pungaşul dracului !

Îl înhăţă, dar vestonul lui Gineto îi rămase în mîini, în timp ce puştiul îi aruncă drept în faţă un ciorchine. Apoi continuă să-şi bată joc de el, aci scăpîndu-i din mînă, aci strecurîndu-se printre butuci, pentru ca Gaitinhas şi ceilalţi să aibă timp să o tulească. Iar cînd văzu că rămăsese numai el în vie, deodată sări peste zid şi ajunse la tovarăşii săi, care îl întrebară numaidecît :

— Dar vestonul unde ţi-e, Gineto ?

— L-am lăsat moştenire individului. Noroc că tipul n-a fost mai sprinten, altfel mi-aş fi lăsat şi pielea.

Rîdea pe-nfundate.

— Dar o să mi-o plătească el scump!

După bucuria băieţilor din primele zile ce urmară după vînzarea ţiglăriei, veni descurajarea. Munca aspră continuă, mai aprigă, mai chinuitoare, într-o căldură afurisită care te ameţea. Era în august, iar soarele frigea pielea copiilor ca un jăratic aţîţat de vînt. În curte, lîngă maşini, Zé Vicente, cu mînecile suflecate şi cu o creangă de pin în mînă, îmboldea băieţii la lucru şi plesnea catîrii care, nemîncaţi şi jigăriţi, de-abia se puteau mişca.

Cumpărase încă un catîr. Cu banii primiţi drept despăgubire de la domnul Castro plăti cinci încărcături de lemne, din care două fuseseră descărcate lîngă cuptor. În esteiro-ul cel mare, apele liniştite oglindeau acum siluetele prelungi ale vaselor care îşi aşteptau încărcătura de cărămizi. De aceea Zé Vicente sta tot timpul prin ţiglărie şi îi sîcîia pe meşteri.

— Ce e cu cuptorul?

— Trebuie să se răcească. Nu putem scoate cărămida înainte de douăzeci şi patru de ore.

— Ce? Nu putem?! Scoate imediat cărămida şi nu mai trăncăni.

Oamenii deschiseră cuptorul, dînd la o parte căptuşeala care ardea ca focul. Se ridicară nori groşi de praf şi de fum — un praf alburiu, sărat, îmbibă pielea şi hainele, făcîndu-i pe oameni să le dea lacrimile, arzînd cămăşile celor de la cuptor.

Aceştia aruncară cîteva lopeţi de pămînt peste stratul de praf ce acoperea cărămizile încă fumegînde, apoi coborîră în grabă, ca beţi, scările cuptorului. Unul din ei, buimăcit de fum, alunecă şi căzu de sus de pe platformă pe o grămadă de moloz, şi se revoltă că scara cuptorului n-avea parmaclîc.

— Asta nu merge, dom'le Zé. Dacă m-aş fi schilodit...

— Dacă te-ai fi schilodit, asigurările sociale ţi-ar fi plătit. Nu se vede scara ? Sau poate vă închipuiţi că sînt atît de nătărău să cheltuiesc banii pe lucruri de pe urma cărora să profite alţii ?

Şi bombănind, furios că nu mai era al lui cuptorul, porunci băieţilor ca după prînz să încarce bărcile.

Uni veniră cu nişte şepci vechi, fără cozoroc, şi cu nişte pălării mari pe cap, pe care le împrumutaseră de la părinţii lor sau le găsiseră prin gunoaie. Guédélhas se folosi de un ciorap vechi pe care-l scosese dintr-o minge de cîrpe ca să-şi facă o tichie de morar care abia îi ascundea părul ciufulit. Dar alţii, ca Gaitinhas, veniră cu capul gol şi intrară în rîndul celor care cărau cărămizile.

— Ce faci, Gaitinhas, tu nu-ţi acoperi urechile ? Aşa n-o să poţi sta, îi spuseră prietenii.

— N-am nimic ce să-mi pun pe cap...

— Caută şi tu ceva. Orice. Repede.

Gaitinhas ieşi din rînd, dar meşterul îl împinse înapoi la loc.

— Unde voiai s-o ştergi ? Şi fără să aştepte răspunsul, porunci :

— Cei care au ghete să sară în mijlocul cuptorului !

Niciunul nu se mişcă. Fiecare se uită la picioarele celorlalţi, şi Sagui îl întrebă încet pe Gaitinhas :

— Unde ţi-s ghetele ?

— Nu mi-am cumpărat încă. N-am putut pune de o parte decît nouă mii de reis...

Meşterul strigă iarăşi :

— N-aţi auzit ce v-am spus, mormolocilor ?

— Toţi sîntem desculţi — n-avem bani nici de pîine...

— Aşaaa ? Ei, atunci — tu, Maquineta, repede în cuptor. Şi tu la fel... Şi tu. Repede.

Băieţii urcară scara de lespezi tocite, care avea pe margine un parmaclîc şubred de crengi uscate.

Deasupra cuptorului, aerul părea că tremură, bătut de valurile de căldură ce se ridicau din cărămizi. Şi, din toată ţiglăria, gălbuie, plină de crăpături, peste tot cu tufe de mărăcini uscaţi, şi cu bară-

cile astea gata să se surpe de vechime, se desprindea un miros greu de sudoare adunată de generații întregi de lucrători.

Trupurile erau moleșite în toropeala după-amiezii, dar deodată, un ordin al meşterului — şi tot şirul se puse în mişcare sub privirile aspre ale lui Zé Vicente.

— Dă-i drumul, băiete!

Maquineta, care pusese picioarele pe cărămizile încinse, sări numaidecît afară din cuptor, zborşindu-se:

— Ard al dracului... niciunul nu va răbda asta... Mi-am prăjit labele...

Oamenii de la cuptor, care de altfel erau încălțați, fură și ei de aceeași părere:

— Trebuie să se răcească; n-au trecut încă douăzeci și patru de ore, domnule Zé.

— Nu vreau s-aud nimic! Ce, nu puteți? Eu, însă, pot.

Luă o cărămidă fierbinte ca jeraticul, strîngînd din dinți ca să nu dea drumul la o înjurătură. Ardea, era adevărat; dar nici bărcile nu puteau aştepta mult timp, și nici el. Îi trebuiau bani cu orice chip, înainte ca Uzina Mare să pună stăpînire pe teren. Îşi aminti ce spusese părăsind Quinta: „Chiar de-aş crăpa, domnule Castro!" Ei bine, n-au decît să crape ei, dar cuptorul trebuie golit chiar în după-amiaza asta.

— Ia-o, băiete!

Gaitinhas ținu spatele, dar numaidecît dădu drumul cărămizii care îi fripsese umărul și urechea. Meşterul îl bruftului; îi dădură lacrimile de necaz.

— Fire-ai al dracului de golan! Ați vrea să facă patronul treaba voastră, hai? Ăla care nu e în stare să facă treabă — valea.

Incepură să golească cuptorul; oamenii le scoaseră grămadă, apoi băieții veniră la rînd, fiecare încărcînd cărămizile pe umărul celuilalt, cinci pe un umăr, cinci pe celălalt. Strigătele lui Zarolho acopereau înjurăturile şi protestele băieților; broboanele de sudoare se amestecau cu lacrimile pe care nu şi le mai puteau stăvili.

— Intră! Dă-i drumul, Coca.

Sărind cu piciorul sănătos, trăgîndu-l pe celălalt de-a lungul lespezilor, Coca urca și cobora, cu repeziciune, scara. Mai greu îi era să ajungă pînă la barcă și să treacă esteiro-ul pe o scîndură îngustă care se clătina sub pașii grăbiți ai băieților.

În capul coloanei, Gaitinhas plîngea. Își apărase umerii cu două cîrpe, așa cum văzuse că fac și ceilalți; dar el n-avea șapcă să-și acopere și urechile, roșii ca focul de arsura cărămizilor. Apa mocirloasă din esteiro-ul pe care refluxul îl golise încetul cu încetul, îi făcea o sete grozavă. „Dacă Zarolho i-ar da voie să se ducă să-și facă treaba... Și-ar mai răcori buzele și rănile arsurilor și, stînd pe vine deasupra excrementelor altuia, așa cum spunea Gineto că făcuse și el, s-ar mai odihni puțin“.

Se apropie de meșter și scînci:

— Pot să mă duc undeva?

— Nu! De-aici nu pleacă nimeni.

Dar văzu mutra atît de chinuită a lui Gaitinhas, încît se răzgîndi:

— Du-te, dar să nu-mi stai mult, ai înțeles?...

Maquineta o șterse și el de la cuptor, picioarele nu-i mai puteau suporta căldura asta afurisită și se duse să și le răcorească puțin în apa fluviului. Rămase pe mal și se culcă pe niște frunze de brustur. Grozav ar mai fi dormit, așa, privind norii cum se destramă în scame subțiri pe albastrul cerului, fără să-i pese de ore, de țiglărie, de nimic... Să-și dea drumul gîndurilor să plutească, așa ca barca aceea cu pînză neagră, care se zărea în depărtare, și să viseze că lucrează într-un atelier minunat, fără indivizi ca Ma-Cara.

Dar un zgomot de pași prin apropiere îl făcu să sară în picioare. Era meșterul, care îi observase lipsa.

— Așa se cîștigă banii? Trîntorule!

— Am venit să-mi ud puțin picioarele, îmi sînt arse de tot. Sau poate că dumneata ai vrea s-ajung și eu infirm?

Zarolho nu putea suferi să-i vadă că fugeau la esteiro, dar mai ales nu suferea nici cele mai ușoare

aluzii la defectul lui fizic. Chiorul își zgîi ochiul sănătos și înaintă spre Maquineta.

— Și pe deasupra mai și răspunzi, lepădătură!

— Să nu dai în mine, că te spun patronului. N-ai dreptul să mă bați.

— Ce? N-am dreptul? Îți arăt eu îndată că am dreptul!

Maquineta se trase înapoi și merse de-a-ndaratelea pînă la capătul esteiro-ului de-a lungul țărmului plin de căprișoare și de brusturi; dar aci se înfundă — nu mai avea pe unde să scape, să fugă. Își căută în buzunar briceagul, dar nu-l găsi. I se păru că Zarolho e mai înalt, acum că îl vedea călcînd în picioare bălăriile și murdăriile cu cizmele lui uriașe, gata să-l strivească și pe el. Disperat, se aruncă în fluviu.

Cînd își scoase capul deasupra apei, îi trase meșterului o ploaie de înjurături, în gura mare, ca să-l audă. Dar curentul îl luă și Maquineta își dădu seama că nu înota de loc. Măsură din ochi distanța pînă la mal. Să dea de vreo zece ori din brațe — și ar ajunge. Esteiro-ul pe care îl trecuse de două ori. pînă acum sub ochii lui Gineto, care-l învăța să înoate, era mai lat. Luptă contra curentului; dădea din mîini cu înverșunare, ceea ce îl obosi repede. Atunci își pierdu firea, înghiți o gură de apă și cu greu își putu reface respirația... Fluviul îi părea tot mai mare, țiglăria tot mai departe. „Oare se îneca? Nu. Dacă ar striga, prietenii i-ar veni în ajutor". Strigă — și iar înghiți apă. Apele se învîrtejeau în juru-i, mintea îi era cu totul zăpăcită, dar deodată îi veni o idee: „Să facă pluta, să plutească". Dar nu el se gîndise la asta, ci Gineto care, de pe malul esteiro-ului, îi striga:

— Fă pluta, atunci nu te dai la fund. Fă pluta.

Instinctiv pluti și puțin după aceea, cînd se lovi de debarcaderul Uzinei Mari mai avu încă putere să se agațe de unul din stîlpi cu toată desperarea naufragiatului.

Între timp, Zarolho se dusese din nou la cuptor, unde băieții blestemau cărămizile care nu se mai

răceau de loc. O barcă încărcată din plin își și întinsese pînzele; soarele părăsise țiglăria și se ascunsese după dealuri, unde aripile morilor de vînt păreau că fac semne copiilor de prin partea locului. Dar forfota băieților nu mai contenea.

Cu cămașa ieșită din pantaloni și împleticindu-se ca o paiață, Coca uitase de sudoare și de arsuri, și se văieta de piciorul cel țeapăn pe care abia mai putea să și-l tîrască de-a lungul scării.

— Ah! de-am ajunge mai repede la ultimul șir!

— La ce bun? Cu cît cărămizile sînt mai la urmă, cu atît sînt mai calde, observă Sagui.

— Toate ar fi ele cum ar fi, dar parcă scara este din ce în ce mai lungă.

— Lasă, nu mai e mult pînă la șase.

— Șase? Sirena a sunat chiar acum...

Băieții ciuliră urechile, dar vîntul care ridicase nori de praf pe bătătură îi împiedica să audă bătăile ceasului din turn. Și alergătura nu mai înceta. Iar Carraça, băiatul cumpărat de meșter, nu mai contenea să-l calce pe picioare, din urmă.

Victima acestui ticălos, Coca își pierdu echilibrul în timp ce trecea pe punte, căzu în esteiro și rămase înămolit acolo, strigînd cît îl ținea gura.

Gineto veni în grabă și îl ajută să iasă la mal.

— Cine ți-a dat brînci, Coca? Spune, că îi mut fălcile din loc.

Cînd află că fusese Carraça, se repezi la el furios și începu să-i care la pumni, pînă ce veni Zé Vicente să-i despartă.

— Ce-i hărmălaia asta? Gineto! Șterge-o la presă! Și dacă te mai prind, să știi că nu mai pui piciorul aici.

— El a început.

— Taci! Aici e interzisă bătaia.

— Daaa? Și meșterul, el de ce are voie să ne bată?

— Eu, nu l-am văzut niciodată că bate. Și apoi... meșterul e meșter.

Gineto se îndepărtă bombănind. Şi lucrul continuă pînă cînd soarele dispăru cu totul după dealuri, căci din pricina tărăboiului, băieţii nu auziseră ceasul din turn...

V

Septembrie. Soarele mai străluceşte încă, dar vara e pe sfîrşite, iar vîntul care răvăşea părul băieţilor este acum mai rece şi şuieră printre tulpinile trestiilor.

Peste ţiglărie domneşte o atmosferă apăsătoare de părăsire ca în casele pustii în care cei plecaţi au mai lăsat cîte un lucru de prisos, un scaun rupt, în mijlocul odăilor goale...

Loviturile de ciocan ale dărîmătorilor care lucrează pentru Uzina Mare n-au cruţat decît pereţii larg căscaţi ai cuptorului. În mijlocul curţii pline de dărîmături, pereţii aceştia rămaşi în picioare stau ca o mărturie a prosperităţii trecute şi a mizeriei de totdeauna. Mărăcinii năpădesc încetul cu încetul toată întinderea acestui loc pe care l-au călcat picioarele atîtor copii, iar broaştele au şi pus stăpînire pe băltoaca negricioasă făcută de ploaie la poalele povîrnişului, acolo unde gura cuptorului seamănă cu gura căscată a unei dihănii.

Din noaptea aceea, cînd flăcările au făcut scrum şi cenuşă stivele de lemne şi ultimele nădejdi ale lui Zé Vicente, acesta n-a mai dat pe aici decît o singură dată, ca să ridice material şi nişte maşini, şi ca să-şi plătească oamenii.

Nimeni nu s-a putut dumiri cum s-a întîmplat. Cuptorul era stins; înainte de a merge la culcare, meşterul dăduse ca de obicei o raită prin ţiglărie şi nu văzuse nici suflet de om. Totuşi, la scurtă vreme după aceea, flăcările luminau ţiglăria mai tare decît lumina lunii. Pompierii veniră, veniră şi băieţii — dar în zadar au mai scos apă din baltă să stingă focul. Atunci Zé Vicente începu să plîngă ca un copil. Iar băieţii de la ţiglărie, nişte copii şi ei, se înduioşară.

Numai Maquineta rămase nepăsător şi un zîmbet ciudat i se întipări pe faţa-i cu buzele-i groase.

— Nu-ţi pare rău ? îl întrebă Gaitinhas.

El dădu din umeri şi şopti printre dinţi :

— În felul ăsta, o să intrăm mai repede la Uzina Mare...

Dar speranţele lui Maquineta se dovediră a fi neîntemeiate. Mai bine de o săptămînă tot dădeau tîrcoale ţiglăriei şi treceau prin faţa porţilor uzinei, şi el şi ceilalţi, dar nimeni nu-i chemă. Iar pe la celelalte ţiglării, nici chiar săpătorii nu putură căpăta de lucru, oricît de stăruitor se rugau să fie primiţi.

După ce plătiră datoriile la băcan şi la brutar, şeful de echipă cumpără bilete pentru trenul de seara, acela care vine totdeauna cu întîrziere. Ceilalţi se aşezară pe băncile de la gară, în sala de aşteptare luminată de o lampă palidă ; fără o vorbă sau un gest de bucurie, aşteptau să se reîntoarcă în satul lor.

Arlindo veni să-şi ia rămas bun de la ei ; era tot aşa de abătut ca şi ceilalţi.

— Ei, ce faci, nu te-ai răzgîndit ? Rămîi aici ?

Dădu din cap în semn că da, cu ochii pironiţi asupra lespezilor tocite ale gării.

— Dacă o vezi pe Micas, spune-i că anul viitor...

Celelalte cuvinte i se opresc în gît. Ochii îi sînt plini de lacrimi pe care caută să şi le stăpînească — întunericul nopţii le ascunde pînă în clipa cînd felinarul locomotivei se oglindeşte în geamurile gării. Tovarăşii săi îşi aşează desagii plini de haine şi de iluzii în compartimentul de clasa a treia, şi vin la fereastră să-i facă cu mîna semne de rămas bun. Trenul gîfîie din greu şi porneşte. Şi Arlindo rămîne singur, pironit locului, să asculte veşnicul cîntec al roţilor de tren : „Pămînt puţin... pămînt puţin..."

*
* *

Ţiglăria e tăcută şi pustie, iar vîntul şuieră printre trestiile de pe esteiros, cu apele lor negre ca cerneala.

Pe cer, nici o stea. Luminile palide ale bărcilor din depărtare, fac noaptea şi mai întunecată.

Dar lui Gineto nu-i e frică. De două ori pînă acum, a trecut prin nămol, pînă la genunchi, esteiro-ul, ca să fure cărbuni de la Uzina Mare. In piaţa orăşelului, s-au şi ridicat barăci pentru bîlci — el vrea s-o vadă iar pe Rozeta, la baraca unde tragi la ţintă; vrea să-i cumpere sărutări, cu bani pe care n-a izbutit să-i pună de-o parte pe cînd lucra la ţiglărie.

De aceea trece din nou esteiro-ul, acum plin de apă; apoi se caţără şi aleargă spre grămada de cărbuni; îşi umple sacul, în pripă, atent la zgomote şi la orice lumini. Dar zgomotul maşinilor acoperă paşii paznicilor pe care nu-i poţi desluşi în întuneric. Cînd încearcă să fugă, e prea tîrziu, şi rămîne în ghearele acestor oameni sprinteni şi puternici ca Rex, dulăul de la Quinta Alta.

Arestat, cu cătuşele la mîini, doarme la postul Gărzii Republicane, după ce i-au luat un interogator sumar. Doarme? Nu: se gîndeşte cum să evadeze, şi el e încredinţat că prietenii lui vor veni să-l salveze iarăşi, ca în noaptea aceea cu furtună cînd „Norocul" naufragiase. Nu vor îngădui ca şeful lor să rămînă acolo, departe de străzile unde ei joacă cărţi şi petrec, departe de livezile încărcate de fructe. Are nişte planuri straşnice pentru banda care, pînă în iarna trecută, nu făcuse altceva decît să fure cîţiva saci de portocale.

Dar prietenii lui nu vin; şi maică-sa, cu toate lacrimile ei, nu izbuteşte să zădărnicească declaraţia jandarmilor, a paznicilor şi a poliţaiului cheiului, care poartă pentru totdeauna pe braţ cicatricea lăsată de briceagul lui Gineto...

Zilele se scurg, una la fel ca cealaltă; vine şi toamna adusă de vînt. Şi Gineto păstrează aceeaşi încredere ca în ziua cînd a intrat în închisoare.

Prin pereţii celulei, aude un tropot de cai şi zarva unei mulţimi numeroase; din cînd în cînd, un zumzet îndepărtat, nedesluşit, de muzică, de pocnituri şi de glasuri... E bîlciul. Gineto prinde iarăşi curaj, e sigur că prietenii lui vor veni să-l caute, în ziua

aceasta de sărbătoare, şi că o vor aduce cu ei şi pe Rozeta. Stă cu faţa lipită de gratii şi aşteaptă să se reîntoarcă la viaţa liberă.

Se aude o voce cîntînd chiar sub fereastra lui, un cîntec pe care l-a mai auzit într-o seară pe dealul Belvedere. Atunci strigă :

— Gaitinhas ! Sînt aici, Gaitinhas !

Dar vocea se îndepărtează. Şi Gaitinhas, cîntînd mereu acelaşi cîntec, porneşte să cutreiere lumea, însoţit de Sagui, în căutarea tatălui său. Şi după ce îl va găsi, se va reîntoarce să-l elibereze pe Gineto şi să deschidă porţile şcolii pentru această bandă a ţiglăriilor — băieţi care seamănă cu nişte bărbaţi, şi care n-au fost niciodată copii...

CUPRINS

	Pag.
DIN PARTEA EDITURII	7
1. TOAMNĂ	11
2. IARNĂ . . . . ,	53
3. PRIMĂVARĂ	107
4. VARĂ . . . . , ,	141

Către cititori,

Vă rugăm să ne scrieți impresiile dvs. despre această carte, despre calitatea traducerii și prezentarea artistico-grafică a volumului.

Rugăm pe tovarășii bibliotecari să organizeze o consfătuire cu cititorii pe marginea acestei cărți și să ne comunice impresiile acestora. Adresa noastră este: Editura tineretului, *str. Nikos Beloiannis nr. 25, raionul I. V. Stalin, București.*

Nr. 2.180

Redactor de carte: Lena Iacob
Tehnoredactor: Riza Adrian

Dat la cules 12.XI.55. Bun de tipar 3.I.956. Tiraj 12.080+3.020 legate. Hîrtie edițiuni tip B. de 60 gr. mp. pt. expl. broșate, s.-velină de 65 gr. m p. pt. expl. legate. Coli de tipar 11,5. Coli de editură 9,13. Ft. 32/84×108. Com. editurii 1.666. Ediția I. A 04756. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare (8A)

Tiparul executat sub com. Nr. 2.515 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București R. P. R.